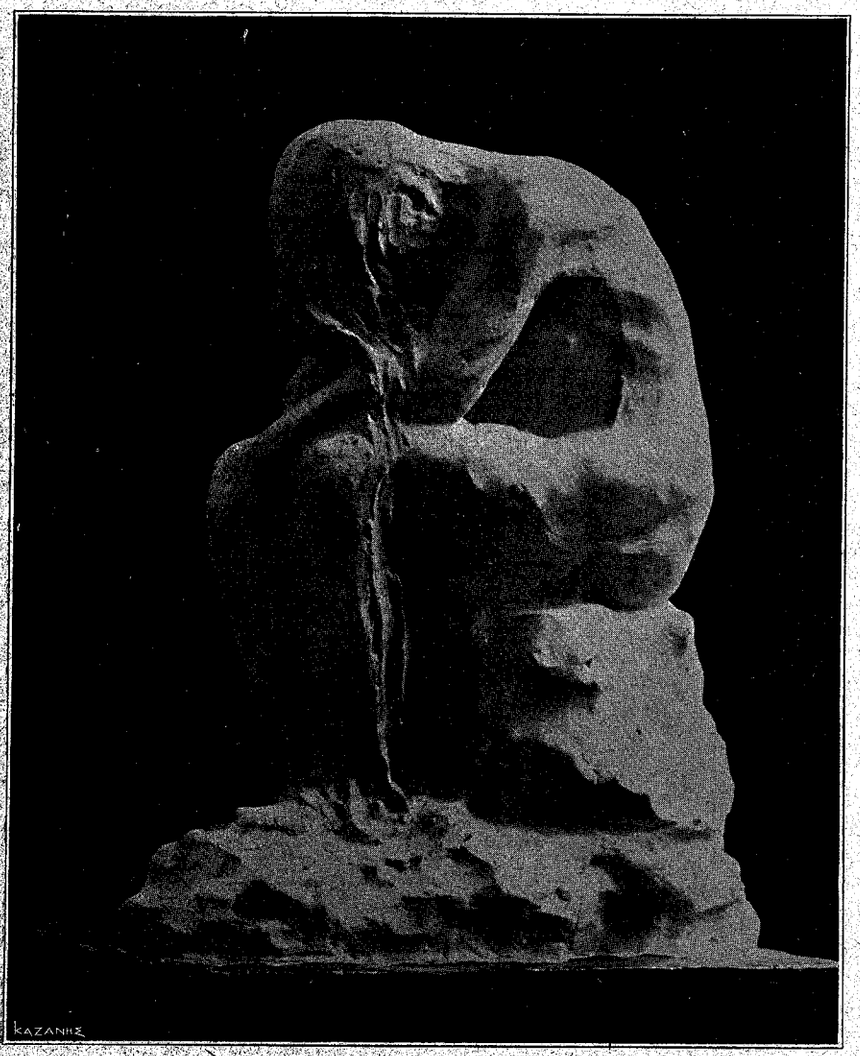

ΑΓΧΙΑΛΟΣ, Θ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΑΠΠΕΙΟΥ — ΦΩΤ. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

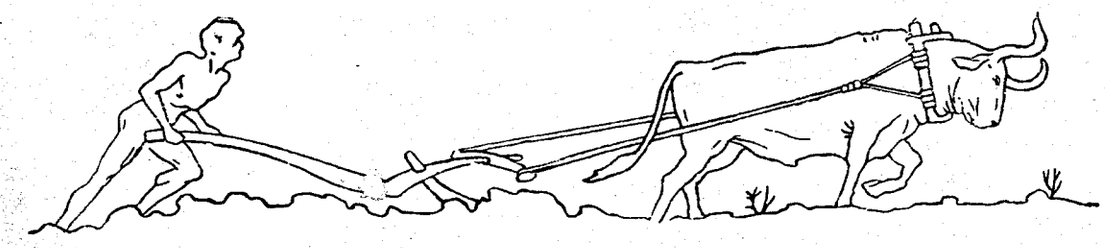

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΔ

ΕΤΟΣ Θ' 30
ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1909

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΗΣ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ

ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ

Τί νὰ σοῦ στείλω, μάτια μου, αὐτοῦ στὸν κάτω κόσμο;
Νὰ στείλω μῆλο – σήπεται, κυδόνι – μαραγκιάζει,
Σταφύλι – ξερρογίζεται, τριαντάφυλλο – μαδιέται·
Στέλνω κ' ἐγὼ τὰ δάκρυα μου, δεμένα στὸ μαντῆλι....
Τὰ δάκρυα ἤτανε καυτερά, κ' ἐκάηκε τὸ μαντῆλι,
Καὶ τὸ ποτάμι τἄρριξε σὲ χήρας περιβόλι,
Ὅπου τὰ δέντρα δὲν ἀνθοῦν, τὰ μῆλα δὲ μυρίζουν,
Τὰ κόκκινα τριαντάφυλλα ροδόσταγμα δὲ χύνουν·
Κ' ἐβγῆκε ἡ περβολάρισσα καὶ τὰ μυριοχουγιάζει:
— Ποιό εἶνε τὸ κακορροίζικο, ποὖρθε στὸ περιβόλι;
— Κυρά μου, περβολάρισσα, μὴ μὲ μυριοχουγιάζεις!
Ἄχ! νἄξερες ἡ μάνα μου, πῶς καίγεται γιὰ μένα!...

Η ΑΡΕΤΗ

Η μάνα μου 'βουλήθηκε φέτο νὰ μὲ παντρέψῃ·
Ὅλον τὸν κόσμο τὸν καλεῖ, τὴ γῆς τὴν οἰκουμένη,
Τὴν πρώτη μου ἀγαπητικιὰ δὲν πάει νὰν τὴν καλέσῃ.
— Σύρε, μητέρα, κάλεσ' τη, νὰ 'ρθῇ, νὰ στεφανώσῃ.
— Μετὰ χαρᾶς σου, γυιόκα μου, νὰ πάω νὰν τὴν καλέσω.

Πέρνει ἡ γρηὰ τὴ ρόκα της καὶ πάει νὰν τὴν καλέσῃ.
'Βρίσκει τὴς πόρτες ἀνοιχτές, κ' ἡ 'Αρετὴ 'λουζῶταν.
—'Γειά σου, χαρά σου, 'Αρετή! — Καλῶς τη τὴ μητέρα!
— Κόρη μου, ὁ γυιός μου σὲ καλεῖ νὰ 'ρθῇς νὰ στεφανώσῃς.
— Μετὰ χαρᾶς σου, μάνα μου, νὰ 'ρθῶ νὰ στεφανώσω...
Δὲν ἔχω πόδια νὰ σταθῶ καὶ μάτια νὰ κυττάξω,
Δὲν ἔχω χεροπάλαμα τὰ στέφανα ν' ἀλλάξω....

Τέσσερες ᾽μέρες ἄλλαζε καὶ πέντε ᾽μερονύχτια·
Βάζει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀστήθη
Καὶ τὸν πανέρηο αὐγερινὸ τὸν βάζει δαχτυλίδι.
Κινάει νὰ πάῃ στὴν ἐκκλησιά, νὰ πᾷ νὰ στεφανώσῃ,
Βάγες τὴν πᾶν ἀπὸ ᾽μπροστά, καὶ δάφνες ἀπὸ ᾽πίσω,
Καὶ μὲς τὴ μέση ἡ ᾽Αρετή, τὰ στέφανα στὰ χέρια.
Στὴν ἐκκλησιὰν ἐζύγωσε, σκύφτει καὶ ᾽μπαίνει μέσα·
Χάνει ὁ παπᾶς τὰ γράμματα κι᾽ ὁ διάκος τὸ ᾽βαγγέλιο,
Κ᾽ οἱ ψάλτες, ὁποῦ ἐψέλνανε, χάνουν τὴν ψαλμῳδία·
Καὶ ὁ κουμπάρος τοὺς ᾽μιλεῖ καὶ ὁ κουμπάρος λέει:
—᾽Αλλιῶς, παπᾶ, τὰ στέφανα, κι᾽ ἀλλιῶς τὰ δαχτυλίδια·
Κουμπάρα, νύφη νὰ γενῇς, κ᾽ ἡ νύφη ἂς στεφανώσῃ!...

᾽Εκ τῆς συλλογῆς ΑΓΙΔΟΣ ΘΕΡΟΥ

ΑΠΟ ΤΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΟΥ ΕΜΕΡΣΟΝ—ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΙΣ

1841

Ἀπὸ τὰ παιδικά μου χρόνια εἶχα πάντοτε τὸν πόθον νὰ γράψω μίαν πραγματείαν περὶ ἀντισταθμίσεων, ἐπειδὴ μοῦ ἐφαίνετο τότε, ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα, πρῶτα ἔρχεται ἡ ζωὴ καὶ ὕστερα ἡ θεολογία καὶ ὅτι ὁ λαὸς ξεύρει περισσότερα ἀπὸ τοὺς ἱεροκήρυκας. Καὶ αἱ ἀποδείξεις ὁποὺ ἐβάσιζα αὐτήν μου τὴν γνώμην, ἐκίνουν τὸ ἐνδιαφέρον μου μὲ τὴν ἀτελείωτην ποικιλίαν των καὶ τὰς ἔβλεπα καὶ εἰς τὸν ὕπνον μου ἀκόμη, ἀφοῦ εἶναι: τὸ ἐργαλεῖον εἰς τὰς χεῖρας μας, τὸ ψωμὶ εἰς τὸ καλάθι μας, αἱ ὑποθέσεις τῆς ἀγορᾶς, τοῦ ἐργαστηρίου καὶ τοῦ σπιτιοῦ μας, εἶναι οἱ χαιρετισμοί, αἱ σχέσεις, αἱ δοσοληψίαι, ἡ ἐπιρροὴ τοῦ χαρακτῆρος, τῆς φύσεως καὶ τῆς ἰδιοφυΐας ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Μοῦ ἐφαίνετο ἐπίσης, ὅτι μὲ αὐτὰς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δειχθῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους μία ἀκτὶς τῆς θεότητος, ἡ παροῦσα ἐνέργεια τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου τούτου, γυμνὴ ἀπὸ κάθε ἴχνος παραδόσεως, καὶ ὅτι ἔτσι θὰ ἠδύνατο ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου νὰ πλημμυρισθῇ ἀπὸ μίαν αἰωνίαν ἀγάπην, ἐὰν συγκοινωνήσῃ μ᾽ ἐκεῖνο πού, καθὼς γνωρίζει, αἰωνίως ἦτο καὶ αἰωνίως ὀφείλει νὰ εἶναι, ἀφοῦ τώρα πράγματι εἶναι. Πρὸς τούτοις μοῦ ἐφαίνετο ὅτι, ἐὰν αὐτὴ ἡ διδασκαλία ἦτο δυνατὸν νὰ διατυπωθῇ μὲ λόγους ποὺ κάπως ν᾽ ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς φωτεινὰς ἐκείνας ἐκλάμψεις μὲ τὰς ὁποίας μᾶς ἀποκαλύπτεται ἐνίοτε ἡ ἀλήθεια, εἰς πολλὰς σκοτεινὰς ὥρας καὶ εἰς τὰ δύσκολα μονοπάτια τοῦ ταξειδιοῦ μας θὰ μᾶς ἦτον ἄστρον ποὺ δὲν θὰ μᾶς ἄφινε νὰ χάσωμεν τὸν δρόμον μας.

Εἰς αὐτὸν τὸν πόθον ἐνισχύθην τελευταῖον καὶ ἀπὸ τὸ κήρυγμα ποὺ ἤκουσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ ἱεροκῆρυξ, ἄνθρωπος μὲ πολλὴν ὑπόληψιν διὰ τὰς ὀρθοδόξους ἀρχάς του, ἀνέπτυξε τὸ δόγμα τῆς δευτέρας παρουσίας, ὅπως τώρα τὸ παραδέχονται. Παρεδέχετο δηλαδὴ ὅτι ἡ κρίσις δὲν γίνεται εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ὅτι ἐδῶ εὐτυχοῦν οἱ ἄθεοι, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ εἶναι δυστυχεῖς, καὶ μὲ τὰς γραφὰς καθὼς καὶ μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα ἐπροσπάθησε ν᾽ ἀποδείξῃ, ὅτι τὴν ἀνήκουσαν μερίδα τῆς δικαίας ἀνταμοιβῆς θὰ λάβῃ ὁ καθεὶς εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν. Τὸ ἀκροατήριον δὲν ἐφάνη σκανδαλιζόμενον ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς διδασκαλίας, ἐπειδή, καθὼς ἀντελήφθην, μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας οἱ ἄνθρωποι ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια χωρὶς νὰ κάμουν καμίαν παρατήρησιν διὰ τὸ κήρυγμα.

Ἐν τούτοις ποίαν σημασίαν εἶχεν αὐτὸ τὸ κήρυγμα; Τί ἤθελε νὰ εἰπῇ ὁ ἱεροκῆρυξ μὲ τὸ ποὺ οἱ καλοὶ εἶναι δυστυχεῖς εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν; Μὴν ἐννοῦσε τάχα ὅτι οἱ ἄνευ ἀρχῶν ἄνθρωποι κατέχουν σπίτια καὶ κτήματα, θέσεις καὶ τιμάς, κρασί, ἄλογα, φορέματα καὶ πλοῦτον, ἐν ᾧ οἱ ἐνάρετοι εἶναι πτωχοὶ καὶ περιφρονημένοι καὶ ὅτι ἀργότερα πρέπει νὰ δοθῇ καὶ εἰς τοὺς τελευταίους τούτους κάποιο ἀντιστάθμισμα, διὰ νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὰς ἰδίας ἀπολαύσεις — χρεώγραφα καὶ τραπεζικὰ γραμμάτια, κυνῆγι καὶ καμπανίτην; Τοιούτου εἴδους πρέπει νὰ φαντασθῶμεν αὐτὴν τὴν ἀντιστάθμισιν, εἰ δὲ μή, ποίαν ἄλλην; Ἢ μήπως πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι θὰ ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ προσεύχωνται καὶ νὰ ψάλλουν; Ν᾽ ἀγαποῦν καὶ νὰ μὴ διακονεύουν;

—Ὅσον δι᾽ αὐτὸ καὶ τώρα ἠμποροῦν νὰ τὸ κάμουν. Ἡ γνώμη τῶν ὀπαδῶν τῆς διδασκαλίας ταύτης προφανῶς εἶναι ἡ ἀκόλουθος: «Καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ ἔχωμεν ἔτσι καλὰς ἡμέρας, ὅπως τὰς ἔχουν τώρα οἱ ἁμαρτωλοί», ἢ διὰ νὰ τὸ εἰπῶ καθαρώτερα: «ἁμαρτάνετε τώρα σεῖς, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἀργὰ ἢ γρήγορα θ᾽ ἁμαρτήσωμεν· ἐὰν ἠμπορούσαμεν, θὰ ἡμαρτάνομεν ἀπὸ τώρα, ἀλλ᾽ ἀφοῦ δὲν ἔχομεν τύχην, θὰ περιμένωμεν ἕως αὔριον νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ σειρά μας».

Ὁ παραλογισμὸς αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν σφαλερὰν ἀντίληψιν, ὅτι οἱ κακοὶ εἶναι εὐτυχεῖς, ὅτι τώρα δὲν ὑπάρχει ἐδῶ καμία δικαιοσύνη. Ἡ τυφλότης τοῦ ἱεροκήρυκος συνίστατο εἰς τὸ ὅτι παρεδέχετο τὴν ἀγοραίαν ἐκτίμησιν περὶ τοῦ τί ἀποτελεῖ τὴν ἀνδρικὴν εὐδοκίμησιν, ἀντὶ νὰ προέλθῃ θαρραλέως εἰς τὸ μέσον τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν παρουσίαν τῆς ψυχῆς, τὴν παντοδυναμίαν τῆς θελήσεως καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ τοιουτοτρόπως τὸ ἀληθινὸν μέτρον τοῦ κακοῦ, τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ψεύδους.

Παρόμοιον καὶ ποταπὸν τόνον εὑρίσκω καὶ εἰς τὰς συνήθεις θρησκευτικὰς πράξεις, καὶ τὰ ἴδια φρονήματα γίνονται παραδεκτὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πεπαιδευμένους, ὁσάκις τύχῃ νὰ πραγματευθοῦν συγγενῆ ζητήματα. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ἡ δημώδης μας θεολογία μόνον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν διακόσμησιν, ὄχι ὅμως καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν ὑπερτερεῖ τὴν δεισιδαιμονίαν, τὴν ὁποίαν ἀπεσκοράκισε. Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι εἶναι καλλίτεροι ἀπὸ τὴν θεολογίαν των. Τοὺς διαψεύδει ἡ καθημερινὴ ζωή των. Κάθε ψυχὴ ποὺ εἰς τὰς πράξεις της τείνει ὑψηλότερα, δὲν ἀκολουθεῖ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται ὅτι εἶναι ψεύτικη, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸ ἀποδείξουν. Διότι οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ ἴδιοι δὲν ἠξεύρουν πόσην σοφίαν ἔχουν. Ὅσα ἀκούουν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ ἀπὸ τὸν ἄμβωνα χωρὶς νὰ κάμουν καμίαν ἀντίρρησιν, ἐὰν ἐλέγοντο εἰς τὴν ὁμιλίαν, ἴσως θὰ τὰ ἤκουον μὲ σιωπηλὴν ἀμφιβολίαν. Ἐὰν εἰς μίαν μεγάλην συναναστροφὴν ἀρχίσῃ κανεὶς νὰ ὁμιλῇ καὶ ν᾽ ἀποφαίνεται θεωρητικῶς περὶ τῆς προνοίας καὶ τῶν θείων νόμων, θὰ τοῦ ἀποκριθῇ μία σιωπή, ἡ ὁποία εἰς τὸν παρατηρητὴν δεικνύει ἀρκετὰ καθαρὰ τὴν δυσφορίαν τῶν ἀκροατῶν, συγχρόνως ὅμως καὶ τὴν ἀνικανότητά των νὰ δώσουν αὐτοὶ μίαν ἰδικήν των ἑρμηνείαν.

Εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλαιον καθὼς καὶ εἰς τὸ ἀκόλουθον θὰ προσπαθήσω νὰ ὑποδείξω μερικὰ γεγονότα ποὺ δεικνύουν τὸν δρόμον ποὺ ἀκολουθεῖ ὁ νόμος τῆς ἀντισταθμίσεως καὶ θὰ ἤμουν εὐτυχής, ἐὰν κατορθώσω μὲ ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν νὰ σύρω τὸ πλέον μικρὸν τόξον τοῦ κύκλου τούτου.

Πόλωσιν ἢ ἐνέργειαν καὶ ἀντενέργειαν ἀπαντῶμεν εἰς κάθε πολλοστημόριον τῆς φύσεως, εἰς τὸ σκότος καὶ εἰς τὸ φῶς, εἰς τὴν θερμότητα καὶ εἰς τὸ ψῦχος, εἰς τὴν ἄμπωτιν καὶ εἰς τὴν παλίρροιαν, εἰς τὸ ἄρρεν καὶ εἰς τὸ θῆλυ, εἰς τὴν εἰσπνοὴν καὶ εἰς τὴν ἐκπνοὴν τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, εἰς τὴν ἰσορροπίαν τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ, εἰς τὰ ὑγρὰ τοῦ ζωϊκοῦ σώματος, εἰς τὴν συστολὴν καὶ εἰς τὴν διαστολὴν τῆς καρδίας, εἰς τὴν κυματοειδῆ κίνησιν τῶν ὑγρῶν καὶ τοῦ ἤχου, εἰς τὴν φυγόκεντρον καὶ κεντρομόλον δύναμιν, εἰς τὸν ἠλεκτρισμόν, τὸν γαλβανισμὸν καὶ εἰς τὴν χημικὴν συγγένειαν. Δόσε εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς βελόνης μαγνητισμόν, καὶ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον θὰ εὑρεθῇ ὁ ἀντίθετος μαγνητισμός. Ἐκεῖ ποὺ ἕλκει ὁ νότος, ὁ βορρᾶς ἀπωθεῖ· διὰ νὰ κενώσῃς ἐδῶ, χρεωστεῖς ἐκεῖ νὰ πιέσῃς. Ἕνας ἀναπόφευκτος δυαδισμὸς βασιλεύει εἰς ὅλην τὴν φύσιν, οὕτως ὥστε κάθε πρᾶγμα νὰ εἶναι μόνον μισὸ καὶ πρὸς συμπλήρωσίν του ν᾽ ἀπαιτῇ ἓν ἄλλο, ὡς τὸ πνεῦμα τὴν ὕλην, ὁ ἄνδρας τὴν γυναῖκα, τὸ ἄρτιον τὸ περιττόν, τὸ ὑποκειμενικὸν τὸ ἀντικειμενικόν, τὸ μέσα τὸ ἔξω, τὸ ἄνω τὸ κάτω, ἡ κίνησις τὴν ἠρεμίαν, τὸ ναὶ τὸ ὄχι.

Ὅπως λοιπὸν ὁ κόσμος εἶναι δυαδικός, ἔτσι χρεωστεῖ καὶ τὸ κάθε μέρος του νὰ εἶναι καὶ αὐτὸ δυαδικόν. Εἰς κάθε παραμικρὸν μόριον ἀναπαριστάνεται ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῶν πραγμάτων. Εἰς κάθε μίαν βελόνην τῆς πεύκης, εἰς κάθε κόκκον σίτου, εἰς κάθε ξεχωριστὸν πλάσμα τοῦ ζωϊκοῦ γένους εἶναι κάτι ποὺ ὁμοιάζει μὲ τὴν ἄμπωτιν καὶ τὴν παλίρροιαν τῆς θαλάσσης, μὲ τὴν νύκτα καὶ μὲ τὴν ἡμέραν, μὲ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα. Ἡ ἀντενέργεια, ποὺ εἰς τὰ στοιχεῖα εἶναι τόσον τεραστία, ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὸν ἐλάχιστον αὐτὸν ἐδῶ χῶρον. Εἰς τὸ ζωϊκὸν βασίλειον π. χ. ὁ φυσιοδίφης παρετήρησεν ὅτι καμία προτίμησις δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ πλάσματα καὶ ὅτι μία ἀντιστάθμισις κρατεῖ εἰς ἰσορροπίαν κάθε πλεονέκτημα καὶ κάθε ἔλλειψιν.

Τὸ περίσσευμα ποὺ δίδεται ἀπὸ τὸ ἓν μέρος πληρόνεται μὲ περιορισμὸν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ἰδίου πλάσματος. Ἐὰν ἡ κεφαλὴ καὶ λαιμὸς ἀναπτυχθοῦν περισσότερον, τὰ μέλη καὶ ὁ κορμὸς θὰ ὑποστοῦν ἀνάλογον βράχυνσιν.

Δεύτερον παράδειγμα εἶναι ἡ θεωρία τῶν μηχανικῶν δυνάμεων. Ἐκεῖνο ποὺ κερδίζομεν εἰς δύναμιν, χάνομεν εἰς καιρὸν καὶ τἀνάπαλιν. Τρίτον παράδειγμα εἶναι αἱ περιοδικαὶ ἢ ἰσόροποι παρεκκλίσεις τῶν πλανητῶν. Τέταρτον παράδειγμα εἶναι αἱ ἐπιρροαὶ τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν. Τὸ ψυχρὸν κλῖμα δυναμόνει. Τὸ ἄγονον ἔδαφος τῆς γῆς δὲν παράγει πυρετούς, κροκοδείλους, τίγρεις ἢ σκορπιούς.

Εἰς τὸν ἴδιον δυαδισμὸν ὑπόκειται ἡ φύσις καὶ ἡ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων. Κάθε περίσσευμα ἐπιφέρει ἔλλειψιν, κάθε ἔλλειψις περίσ-

σειαν. Κάθε γλυκὺ ἔχει τὸ πικρόν του, κάθε κακὸν ἔχει τὸ καλόν του. Κάθε κατάχρησις μιᾶς ἰδιότητος ποὺ μᾶς παρέχει εὐχαρίστησιν, θὰ ὑποστῇ ἴσην τιμωρίαν καὶ μετάνοιαν, διότι μία τοιαύτη, ὁποιαδήποτε ἰδιότης, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ καταστραφῇ ὁλοτελῶς, χρεωστεῖ νὰ τηρήσῃ πάντοτε τὸ ὀρθὸν μέτρον εἰς τὴν χρῆσιν της. Διὰ κάθε κόκκον πνεύματος ὑπάρχει ἐκεῖ κοντὰ καὶ εἷς κόκκος μωρίας. Διὰ κάθε πρᾶγμα ποὺ ἐστερήθης, ἔχεις κερδίσει κἄτι καὶ διὰ κάθε πρᾶγμα ποὺ ἐκέρδισες, θὰ χάσῃς κἄτι. Ὅταν ὁ πλοῦτος αὐξάνῃ, πολλαπλασιάζονται ἐκεῖνοι ποὺ τὸν μεταχειρίζονται. Ὅταν ὁ συλλέκτης μαζεύῃ πάρα πολλά, ἡ φύσις ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνο ποὺ σωρεύει εἰς τὸ κιβώτιόν του· ἐπιτρέπει ν᾽ αὐξηθῇ ἡ ἰδιοκτησία, ἀλλὰ φονεύει τὸν ἰδιοκτήτην. Ἡ φύσις ἐχθρεύεται τὰ μονοπώλια καὶ τὰς ἐξαιρέσεις. Μὲ ὅσην γρηγοράδα τὰ ὑψηλὰ κύματα τῆς θαλάσσης σπεύδουν πάντοτε νὰ ἰσοπεδωθοῦν, μὲ τὴν ἴδιαν γρηγοράδα τείνουν νὰ ἐξισωθοῦν καὶ αἱ ἀνωμαλίαι τῆς καταστάσεως. Ὑπάρχει πάντοτε κἄποιο ἰσοπεδωτικὸν στοιχεῖον ποὺ τὸν ὑψηλόφρονα, τὸν ἀλαζόνα, τὸν δυνατόν, τὸν πλούσιον, τὸν εὐνοούμενον τῆς τύχης, τὸν θέτει κατὰ βάθος εἰς τὸ ἴδιον ἐπίπεδον μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους. Παρουσιάζεται κανεὶς μὲ ὑπερβολικὴν δύναμιν καὶ ὁρμὴν διὰ τὴν κοινωνίαν καὶ εἶναι φύσει καὶ θέσει ἀνοικονόμητος πολίτης,—ἐπικίνδυνος μαχαιρᾶς μὲ πειρατικὰς διαθέσεις; — Ἡ φύσις φροντίζει νὰ τοῦ στείλῃ ἕνα κοπάδι τέκνα, υἱοὺς καὶ θυγατέρας, μὲ κόκκινα μάγουλα, τὰ ὁποῖα προοδεύουν εἰς τὰ μαθήματά των καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ φροντὶς δι᾽ αὐτὰ ἐξαλείφουν τὰς πτυχὰς τοῦ ἀπειλητικοῦ προσώπου του. Ἔτσι ἡ φύσις κατορθώνει ὥστε νὰ ταξιδεύῃ ὁ γρανίτης καὶ ὁ σχιστόλιθος, ὁ ἀγριόχοιρος νὰ γίνεται ἀρνὶ καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ἰσορροπίαν.

Ὁ δουλοπάροικος νομίζει ὅτι ἐξουσία καὶ ὑπούργημα θὰ εἶναι βέβαια ὡραῖα πράγματα. Ἀλλὰ ὁ πρόεδρος ἀκριβὰ ἐπλήρωσε τὸν λευκὸν οἶκον του. Τὸν ἐπλήρωσε συνήθως μὲ ὅλην του τὴν ἡσυχίαν καὶ μὲ τὰς καλλιτέρας του ἀνδρικὰς ἰδιότητας. Διὰ νὰ ὑποκρίνεται εἰς τὸν κόσμον τὸ σπουδαῖον αὐτὸ πρόσωπον, ἀνέχεται νὰ καταπίνῃ κονιορτὸν πρὸ τῶν πραγματικῶν κυρίων, ποὺ στέκονται ὄρθιοι ὀπίσω ἀπὸ τὸν θρόνον του. Ἐπιθυμοῦν πάλιν οἱ ἄνθρωποι τὸ πραγματικώτερον καὶ σταθερώτερον μεγαλεῖον τοῦ πνεύματος; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι χωρὶς βάρη. Ὅποιος εἶναι μεγάλος μὲ τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως ἢ τοῦ πνεύματος καὶ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους, φέρει καὶ αὐτὸς τὴν εὐθύνην τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς θέσεως. Μὲ κάθε εἴσοδον τοῦ φωτὸς ἔρχεται νέος κίνδυνος. Ἔχει φῶς; χρεωστεῖ νὰ τὸ μαρτυρήσῃ καὶ μὲ τὴν ἀκατάπαυστον πίστιν του εἰς τὰς νέας ἀποκαλύψεις τῆς ψυχῆς νὰ προηγῆται πάντοτε εἰς τὴν συμπάθειαν ἐκείνην ποὺ τοῦ παρέχει τόσῳ βαθεῖαν ἱκανοποίησιν. Χρεωστεῖ νὰ μισήσῃ μητέρα καὶ πατέρα, γυναῖκα καὶ τέκνα. Ἔχει πᾶν ὅ,τι ὁ κόσμος ἀγαπᾷ καὶ θαυμάζει καὶ ποθεῖ; — αὐτὸς χρεωστεῖ νὰ περιφρονήσῃ αὐτὸν τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, νὰ τὸν προσβάλῃ μὲ τὴν ἐμμονήν του εἰς τὴν ἰδικήν του ἀλήθειαν καὶ νὰ γίνῃ περίγελως καὶ ἀντικείμενον χλευής.

Αὐτὸς ὁ νόμος χαράττει τοὺς νόμους τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐθνῶν. Εἶναι μάταιον νὰ ἐπινοήσῃ κανεὶς σχέδια ἐναντίον του καὶ νὰ συνάψῃ συμμαχίας κατ᾽ αὐτοῦ. Τὰ πράγματα δὲν ἀνέχονται νὰ κυβερνῶνται κακῶς διὰ πολὺν καιρόν· Res nolunt diu male administrari. —Ὅσον καὶ ἂν δὲν φαίνεται εἰς τὸ μέσον καμία ἀναστολὴ ἑνὸς νέου κακοῦ, ἡ παῦσις του ἔφθασε καὶ θὰ γίνῃ ὁρατή.

Ἐὰν ἡ κυβέρνησις εἶναι ἀπάνθρωπος, ἡ ζωὴ τοῦ μονάρχου δὲν εἶναι ἀσφαλής. Ἐὰν ἡ φορολογία καταντήσῃ πολὺ ἐπαχθής, οἱ φόροι δὲν ἀποφέρουν τίποτε. Ἐὰν ὁ ποινικὸς νόμος εἶναι αἱμοχαρής, οἱ ἔνορκοι θ᾽ ἀθωώνουν τὸν ἔνοχον. Ἐὰν πάλιν ὁ νόμος εἶναι πολὺ ἐπιεικής, τίποτε ἄλλο δὲν προσαπαιτεῖται διὰ νὰ φυτρώσῃ ἡ ἐκδίκησις τοῦ αἵματος. Ἐὰν ἡ κυβέρνησις εἶναι τρομοκρατικὴ δημοκρατία, ἡ ἀντίστασις θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν καὶ ἐνεργὸν ἐπέμβασιν τοῦ πολίτου καὶ ἡ ζωὴ θὰ γίνῃ ἕρμαιον βιαίων παθῶν. Ἡ ἀληθινὴ ζωὴ καὶ ἡ ἱκανοποίησις τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται ν᾽ ἀποστρέφεται καὶ τὴν ὑπερβολικὴν σκληρότητα καὶ τὴν παράλογον ἐπιείκειαν καί, χωρὶς νὰ φροντίζουν δι᾽ αὐτάς, νὰ συμμορφόνεται μὲ ὅλας τὰς ποικιλίας τῶν περιστάσεων. Ὑφ᾽ ὅλας τὰς κυβερνήσεις ἡ ἐπιρροὴ τοῦ χαρακτῆρος μένει ἡ αὐτή,—σχεδὸν ἡ ἰδία εἰς τὴν Τουρκίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὑπὸ τοὺς παναρχαίους δεσπότας τῆς Αἰγύπτου, κατὰ τὴν εἰλικρινῆ ὁμολογίαν τῆς ἱστορίας, οἱ ἄνθρωποι ὑπῆρξαν τόσον ἐλεύθεροι ὅσον ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς κάμῃ ὁ τότε πολιτισμός.

Αὐτὰ τὰ φαινόμενα μαρτυροῦν ὅτι τὸ σύμπαν παριστάνεται εἰς τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ μικρότατά του μόρια. Κάθε πρᾶγμα ἐν τῇ φύσει περιέχει ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως. Τὸ πᾶν ἔγινεν ἀπὸ *μίαν* κρυμμένην οὐσίαν· δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ φυσιοδίφης κάτω ἀπὸ κάθε μεταμόρφωσιν βλέπει ἓν *ἀρχέτυπον*, καὶ ἓν ἄλογον τὸ θεωρεῖ ὡς τρέχοντα ἄνθρωπον, ἕνα ψάρι ὡς κολυμβῶντα ἄνθρωπον, τὸ πτηνὸν ὡς πετῶντα ἄνθρωπον καὶ τὸ δένδρον ὡς ῥιζωμένον ἄνθρωπον. Κάθε νέος τύπος ἐπαναλαμβάνει ὄχι μόνον τὸν θεμελιώδη χαρακτῆρα τοῦ ἀρχετύπου, ἀλλὰ μέρος πρὸς μέρος ὅλας τὰς λεπτομερείας, ὅλους τοὺς σκοπούς, προόδους, ἐμπόδια, δυνάμεις καὶ ὁλόκληρον τὸ σύστημα καθενὸς ἄλλου τύπου. Κάθε ἐνασχόλησις ἐμπόριον, τέχνη, ἐργασία εἶναι ἐπιτομὴ τοῦ κόσμου καὶ διατελεῖ εἰς ἀμοιβαίαν σχέσιν μὲ κάθε τι ἄλλο. Τὸ κάθε τι εἶναι πλῆρες καὶ τέλειον σύμβολον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τοῦ καλοῦ της καὶ τοῦ κακοῦ της, τῶν δοκιμασιῶν της, τῶν ἐχθρῶν της, τῆς πορείας της καὶ τοῦ τέλους της. Καὶ τὸ κάθε τι χρεωστεῖ νὰ περιλαμβάνῃ κἄπως μέσα του ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ ὑποδηλῇ ὅλας του τὰς περιπετείας.

Ὁ κόσμος στρογγυλόνεται εἰς μίαν σταγόνα δροσιᾶς. Τὸ μικροσκόπιον δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ τὸ ἐγχυματικὸν ζωῦφιον ποὺ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀτελέστερον, ἐπειδὴ εἶναι μικρόν. Μάτια, αὐτιά, γεῦσις, ὄσφρησις, κίνησις, ἀντίστασις, πεῖνα καὶ ὄργανα γεννητικά, ποὺ μᾶς συνδέουν μὲ τὴν αἰωνιότητα,—ὅλα εὑρίσκουν τόπον εἰς τὸ μικρὸν αὐτὸ πλάσμα. Ἔτσι καὶ εἰς κάθε πρᾶξιν θέτομεν καὶ ἡμεῖς τὴν ζωήν μας. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ἀληθινὰ τὸ πανταχοῦ παρόν, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Θεὸς μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις ἐμφανίζεται εἰς κάθε φῦκος καὶ εἰς κάθε ἱστὸν ἀράχνης. Ἡ ὅλη ἀξία τοῦ σύμπαντος κεῖται εἰς κάθε μόριον. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἀγαθόν, ὑπάρχει ἐπίσης καὶ κακόν, ἐὰν ὑπάρχῃ ἔλξις, θὰ ὑπάρχῃ καὶ ὦσις καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ δύναμις θὰ ὑπάρχῃ καὶ περιορισμός.

Τὸ σύμπαν ἄρα εἶναι ζωντανόν. Ὅλα τὰ πράγματα εἶναι ἠθικά. Ἡ ψυχὴ ἐκείνη ποὺ μέσα μας εἶναι αἴσθημα, ἔξω ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι νόμος. Αἰσθανόμεθα τὴν παρόρμησίν της· ἐκεῖ ἔξω εἰς τὴν ἱστορίαν μποροῦμιεν νὰ ἴδωμεν τὴν μοιραίαν της δύναμιν. «Εἶναι εἰς τὸν κόσμιον καὶ ὁ κόσμος ἔγινε δι᾽ αὐτῆς». Ἡ δικαιοσύνη δὲν ἀναβάλλεται. Μία πλήρης εὐθυδικία ἀποκαθιστᾷ τὴν ἰσορροπίαν της εἰς ὅλα τὰ ἐδάφη τῆς ζωῆς. «*Οἱ κύβοι Διὸς ἀεὶ εὖ πίπτουσιν*». Ὁ κόσμος ὁμοιάζει πίνακα πολλαπλασιασμοῦ ἢ μαθηματικὴν ἐξίσωσιν, ἡ ὁποία ὅπως καὶ ἂν τὴν στρέψῃς ἐξισόνεται, καὶ ὁποιονδήποτε ἀριθμὸν καὶ ἂν πάρῃς, πάντοτε θὰ σοῦ ἀποδώσῃ τὴν ἀκριβῆ της ἀξίαν. Κάθε μυστικὸν φανερώνεται, κάθε ἔγκλημα τιμωρεῖται, κάθε ἀρετὴ ἀμείβεται, κάθε ἀδικία αἴρεται, μὲ σιωπὴν καὶ μὲ βεβαιότητα. Ἐκεῖνο ποὺ λέγομεν ἀνταπόδοσιν, εἶναι ἡ παγκόσμιος ἀνάγκη, νὰ ἐμφανίζεται τὸ ὅλον ὁπουδήποτε ἐμφανισθῇ τὸ μέρος. Ὅταν βλέπῃς καπνόν, πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖ πλησίον καὶ φωτιά. Ὅταν βλέπῃς μίαν χεῖρα ἢ ἓν μέλος, ἠξεύρεις ὅτι ὄπισθεν αὐτῶν εἶναι ὁ κορμὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν.

Κάθε πρᾶξις ἀνταποδίδεται ἤ, μὲ ἄλλους λόγους, ἀποπληρόνεται κατὰ διπλοῦν τρόπον. Πρῶτον εἰς τὰ πράγματα ἢ εἰς τὴν κρυμμένην πραγματικότητα καὶ δεύτερον εἰς τὰς περιστάσεις ἢ εἰς τὴν ὁρατὴν φύσιν. Τὰς περιστάσεις οἱ ἄνθρωποι καλοῦν ἀνταπόδοσιν. Ἡ ἀρχικὴ ἀνταπόδοσις ὑπάρχει εἰς τὰ πράγματα καὶ βλέπεται ἀπὸ τὴν ψυχήν. Τὴν ἀνταπόδοσιν εἰς τὰς περιστάσεις τὴν βλέπει τὸ λογικόν· αὐτὴ εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὰ πράγματα, ἀλλ᾽ ἐκτείνεται πολλάκις εἰς πολὺν καιρὸν καὶ γίνεται καταφανὴς μόλις μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν. Ἡ ἰδιαιτέρα τιμωρία μπορεῖ ν᾽ ἀκολουθήσῃ τὸ ἀδίκημα πολὺ ἀργά, θὰ τὸ ἀκολουθήσῃ ὅμως, ἐπειδὴ ἀναποσπάστως το συνοδεύει. Ἀπὸ τὸν ἴδιον κορμὸν φυτρόνει τὸ ἔγκλημα καὶ ἡ τιμωρία. Ἡ τιμωρία εἶναι καρπὸς ποὺ ἀνέλπιστα ὡριμάζει μέσα εἰς τὴν ἄνθησιν τῆς ἡδονῆς ἡ ὁποία τὸν ἔκρυπτε. Αἰτία καὶ ἀποτέλεσμα, μέσον καὶ σκοπός, σπόρος καὶ καρπὸς δὲν ἠμποροῦν νὰ χωρισθοῦν, διότι τὸ ἀποτέλεσμα ἀνθίζει μέσα εἰς τὴν αἰτίαν, ὁ σκοπὸς ὑπάρχει ἤδη εἰς τὸ μέσον καὶ ὁ καρπὸς εἰς τὸν σπόρον.

Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ ὁ κόσμος θέλει νὰ εἶναι ἓν σύνολον καὶ ἀρνεῖται νὰ διχασθῇ, ἡμεῖς προσπαθοῦμεν νὰ ἐνεργοῦμεν κατὰ μέρος, νὰ χωρίζωμεν, νὰ ἰδιοποιούμεθα· π. χ. διὰ νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὰς αἰσθήσεις χωρίζομεν τὴν ὑλικὴν ἡδονὴν ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται ὁ χαρακτήρ. Ἡ νοημοσύνη τοῦ ἀνθρώπου ἦτο πάντοτε ἀφοσιωμένη εἰς τὴν λύσιν *ἑνὸς* προβλήματος, — δηλαδὴ πῶς πρέπει τὸ ὑλικῶς γλυκύ, τὸ ὑλικῶς δυνατόν, τὸ ὑλικῶς λαμπρὸν κτλ. νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ ἠθικῶς γλυκύ, τὸ ἠθικῶς βαθύ, τὸ ἠθικῶς ὡραῖον, νὰ γίνῃ δηλαδὴ πάλιν μία ἀπόπειρα, πῶς αὐτὴ ἡ ἀνωτάτη ἐπιφάνεια ν᾽ ἀφαιρεθῇ μὲ τόσην λεπτότητα, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ καμίαν βάσιν, — μὲ ἄλλους λόγους ν᾽ ἀποκτήσωμεν ἓν ἄκρον χωρὶς τὸ *ἄλλο* ἄκρον. Ἡ ψυχὴ λέγει: «Φάγε» καὶ τὸ σῶμα ζητεῖ αὐτὸ νὰ εὐφρανθῇ». Ἡ ψυχὴ λέγει: «ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ εἶναι ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα» καὶ τὸ σῶμα ζητεῖ νὰ ἑνώσῃ μόνον τὴν σάρκα. Ἡ ψυχὴ λέγει: «Κυρίευσε τὸν κόσμον χάριν τῆς ἀρετῆς», καὶ τὸ σῶμα θέλει νὰ ἐξουσιάζῃ τὰ πράγματα πρὸς ἰδιοτελεῖς σκοπούς.

Ἡ ψυχὴ τείνει μὲ ὅλα τὰ δυνατά της νὰ ζῇ καὶ νὰ ἐνεργῇ δι᾽ ὅλων τῶν πραγμάτων. Ἐπεθύμει νὰ εἶναι ἡ μόνη πραγματικότης. Ὅλα τὰ πράγματα εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ προστεθοῦν, — ἐξουσία, ἀπόλαυσις, γνῶσις, κάλλος. Ὁ κάθε ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ εἶναι κάποιος, νὰ θεωρῆται κἄτι, νὰ σωρεύῃ καὶ νὰ σφετερίζεται πλοῦτον καὶ ἀγαθὰ καὶ ἰδιαιτέρως νὰ ἱππεύῃ διὰ νὰ ἱππεύῃ, νὰ ἐνδύεται διὰ νὰ εἶναι ἐνδυμένος, νὰ τρώγῃ διὰ νὰ τρώγῃ καὶ νὰ κυριαρχῇ διὰ νὰ τὸν βλέπουν. Οἱ ἄνθρωποι θέλουν νὰ εἶναι μεγάλοι, ἐπιδιώκουν θέσεις, πλοῦτον, δύναμιν καὶ δόξαν. Πιστεύουν ὅτι, ὄντες μεγάλοι, κατέχουν καὶ μίαν ὄψιν τῆς φύσεως—τὴν γλυκεῖαν, χωρὶς τὴν ἄλλην ὄψιν, τὴν πικράν.

Εἰς αὐτὸν τὸν διχασμὸν καὶ χωρισμὸν ἀντιτάσσεται μία ἐπίμονος ἀντενέργεια. Πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι κανεὶς ἕως τὴν σήμερον δὲν ἔσχεν ἀκόμη τὴν παραμικρὰν ἐπιτυχίαν εἰς τὰ

σχέδιά του. Ὅσον καὶ ἂν χωρίζωνται τὰ νερά, πάλιν συνενόνονται ὀπίσω ἀπὸ τὸ χέρι ποὺ τὰ χωρίζει. Ἡ ἡδονὴ χάνεται ἀπὸ τὰ εὐχάριστα πράγματα, ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὰ ὠφέλιμα, ἡ δύναμις ἀπὸ τὰ δυνατὰ μόλις δοκιμάσωμεν νὰ τ' ἀποχωρίσωμεν ἀπὸ τὸ σύνολον. Εἶναι ἀδύνατον νὰ διχοτομήσωμεν τὰ πράγματα καὶ νὰ πάρωμεν μόνον τὸ αἰσθητῶς ἀγαθὸν καθ' ἑαυτό, ἀπαράλλακτα ὅπως δὲν ἠμποροῦμεν ν' ἀποκτήσωμεν ἓν ἐσωτερικὸν τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἔχῃ ἐξωτερικόν, ἢ φῶς τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἔχῃ σκιάν. «Καὶ μὲ τὸ ῥόπαλον ἂν ἐκδιώξῃς τὴν φύσιν, αὐτὴ πάλιν εἰς τὴν κτίσιν θὰ γυρίσῃ».

Ἡ ζωὴ εἶναι τυλιγμένη ἀπὸ ἀναποφεύκτους συνθήκας, τὰς ὁποίας οἱ μωροὶ θέλουν ν' ἀποφύγουν καὶ περὶ τῶν ὁποίων ὁ μὲν καὶ ὁ δὲ καυχᾶται μὲ οἴησιν ὅτι αὐτὸς δὲν τὰς γνωρίζει, ὅτι αὐταὶ δὲν τὸν ἐνδιαφέρουν καθόλου—ἡ οἴησις ὅμως αὐτὴ εἶναι εἰς τὰ χείλη του καὶ αἱ συνθῆκαι εἶναι μέσα εἰς τὴν ψυχήν του. Ἐκεῖ ποὺ θαρρεῖ ὅτι τὰς ἀπέφυγεν εἰς τὴν μίαν μεριάν, αὐταὶ τὸν προσβάλουν ἀπὸ μίαν ἄλλην, εὐγενεστέραν. Ἐὰν εἰς μίαν ὡρισμένην μορφὴν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον τὰς ἀπέφυγε, τοῦτο συνέβη, ἐπειδὴ ἀντέστη εἰς τὴν ζωήν του καὶ ἀπέφυγε τὸν ἴδιον ἑαυτόν του καὶ ἡ ἀνταπόδοσις ἰσοδυναμεῖ μὲ θάνατον. Εἶναι δὲ τόσον ἀξιοσημείωτος ἡ ἀποτυχία ὅλων τῶν ἀποπειρῶν, ὅπως ἐπιτευχθῇ αὐτὸς ὁ χωρισμὸς τοῦ ἀγαθοῦ ἀπὸ τὴν ὡρισμένην ἀξίαν του, ὥστε δὲν θὰ ἐγίνετο τὸ πείραμα—διότι τοιοῦτο πείραμα θὰ ἦτο τρέλλα,— ἐὰν δὲν συνηγόρει ἡ περίστασις ὅτι, ὅταν μέσα εἰς τὴν θέλησιν ἔχει ἀρχίσει ἡ ἀσθένεια τῆς ἀνταρσίας καὶ τοῦ σχίσματος, τὸ λογικὸν μολύνεται καὶ αὐτὸ ἀμέσως, οὕτως ὥστε ὁ ἄνθρωπος παύει πλέον νὰ διακρίνῃ τὸν Θεὸν εἰς κάθε πρᾶγμα, ἀλλὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ βλέπῃ εἰς ἓν πρᾶγμα μόνον τὸ *αἰσθητῶς* ἑλκυστικὸν καὶ νὰ μὴ βλέπῃ τὴν αἰσθητὴν βλάβην· βλέπει τὴν κεφαλὴν τῆς σειρῆνος, ὄχι ὅμως καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ τέρατος καὶ νομίζει ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ ἀποχωρίσῃ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ δὲν θέλει νὰ ἔχῃ. «Πῶς εἶσαι τόσον μυστηριώδης σὺ ποὺ οἰκεῖς ἄφωνος εἰς τὰ ὕψη, ὦ Θεέ, μόνε ὕψιστε, ποὺ μ' ἕνα αἰώνιον νόμον τιμωρεῖς μὲ τύφλωσιν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀχαλινώτους ἐπιθυμίας!»

Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ λαμβάνει τὰ γεγονότα ταῦτα ὑπ' ὄψιν εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν μύθων, τῆς ἱστορίας, τοῦ νόμου, τῶν παροιμιῶν, τῆς συνομιλίας. Ἀνεπαισθήτως εὑρίσκει φωνὴν εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλεσαν τὸν Δία ὑπέρτατον νοῦν· ἐπειδὴ ὅμως ἔκπαλαι τοῦ εἶχαν ἀποδώσει καὶ πολλὰς ταπεινὰς πράξεις, ἀποκατέστησαν πάλιν ἀκουσίως δικαιοσύνην εἰς τὰ πράγματα, δεσμεύσαντες τὰς χεῖρας θεοῦ τόσον διεφθαρμένου. Τὸν ἔφεραν εἰς τοιαύτην θέσιν ὥστε μόνος του νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ κάμῃ τίποτε, ὅπως καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Προμηθεὺς ξεύρει ἕνα μυστικὸν καὶ ὁ Ζεὺς χρεωστεῖ δι' αὐτὸ νὰ ἐνεργήσῃ· ἡ Ἀθηνᾶ ἕνα ἄλλο. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ μεταχειρισθῇ τὰς βροντάς του, ἐπειδὴ ἡ Ἀθηνᾶ κρατεῖ τὰ κλειδιά: «ἀπὸ ὅλους τοὺς θεοὺς μόνον ἐγὼ ἠξεύρω ποῦ »εἶναι τὰ κλειδιὰ ποὺ ἀνοίγουν τὸν ὑπόγειον »θόλον ποὺ κοιμοῦνται αἱ βρονταί του».

Σαφὴς ὁμολογία τῆς ἐσωτερικῆς δυνάμεως τοῦ παντὸς καὶ τοῦ ἠθικοῦ τελικοῦ σκοποῦ του. Εἰς τὴν ἰδίαν ἠθικὴν καταλήγει καὶ ἡ ἰνδικὴ μυθολογία καὶ φαίνεται ἐντελῶς ἀδύνατον ὅτι θὰ ἐπενοεῖτο καὶ θὰ εὕρισκε κἄποιαν διάδοσιν ὁποιοσδήποτε μῦθος, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἦτον ἠθικός. Ἡ Ἠὼς ἐξέχασε νὰ ζητήσῃ νεότητα διὰ τὸν ἐραστήν της καὶ ὁ Τιθωνός, ἂν καὶ ἀθάνατος, δὲν ἠμπόρεσε ν' ἀποφύγῃ τὸ γῆρας. Ὁ Ἀχιλλεὺς δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄτρωτος, ἐπειδὴ τὰ στύγια νερὰ δὲν ἔβρεξαν τὴν πτέρναν ὁπόθεν τὸν ἐκράτει ἡ Θέτις. Ὁ Σίγφριδ τῆς γερμανικῆς μυθολογίας δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀθάνατος, ἐπειδὴ εἰς τὴν ῥάχιν του ἔπεσεν ἕνα φύλλον, ἐκεῖ ποὺ ἐλούετο εἰς τὸ αἷμα τοῦ δράκου, καὶ ἡ θέσις ποὺ ἐσκέπασε εἶναι θνητή! Καὶ ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι. Ἕνα ῥῆγμα, μία λεπτὴ σχισμὴ περνᾷ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ ἔκαμεν ὁ Θεός. Θαρρεῖς ποὺ ἡ ἐκδικητικὴ αὐτὴ περίστασις χώνεται ἐκεῖ ποὺ δὲν τὴν περιμένεις εἰς ὅλα τὰ πράγματα, καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀγρίαν ποίησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀνθρωπίνη φαντασία ἀπεπειράθη νὰ κάμῃ ἓν τολμηρὸν διάβημα καὶ ν' ἀποτινάξῃ τοὺς παλαιοὺς νόμους,— ὁ ἀντίκτυπος αὐτός, τὸ κλώτσημα ἐκεῖνο τοῦ πυροβόλου ποὺ φανερόνουν, ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἀναπόφευκτος, ὅτι τίποτε εἰς τὴν φύσιν δὲν δίδεται χάρισμα, ὅτι ὅλα τὰ πράγματα μόνον πωλοῦνται.

Αὐτὸ εἶναι ἡ παλαιὰ ἐκείνη διδασκαλία περὶ τῆς Νεμέσεως, ἡ ὁποία ἐκπληροῖ καθήκοντα σκοποῦ εἰς τὸ σύμπαν καὶ δὲν ἀφίνει νὰ παρέλθῃ ἀτιμώρητον κανὲν ἁμάρτημα. Αἱ Ἐρινύες εἶναι θεράπαιναι τῆς δικαιοσύνης καὶ θὰ ἐτιμώρουν καὶ τὸν ἥλιον ἀκόμη, ἐὰν ὑπερέβαινε τὴν τροχιάν του εἰς τὸν οὐρανόν. Οἱ ποιηταὶ ἔλεγαν ὅτι λίθινα τείχη καὶ σιδηρᾶ ξίφη καὶ δερμάτινοι ἱμάντες εἶχαν κάποιαν μυστικὴν συμπάθειαν μὲ τὸ ἄδικον ποὺ συνέβη εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας των, ὅτι ὁ Ἕκτωρ μὲ τὴν ζώνην ποὺ τοῦ εἶχε δώσει ὁ Αἴας προσεδέθη εἰς τὸ ἅρμα τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἐσύρθη εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ὅτι ὁ Αἴας ἔπεσεν εἰς τὴν αἰχμὴν τῆς σπάθης ποὺ τοῦ εἶχε δώσει ὁ Ἕκτωρ. Καὶ μᾶς ἀφηγοῦνται ἐπίσης ὅτι, ὅταν οἱ Θάσιοι ἀνήγειραν ἀνδριάντα εἰς τὸν Ὀλυμπιονίκην Θεαγένην, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀντιζήλους του ἐπῆγε τὴν νύκτα καὶ ἐπροσπάθησε νὰ τὸν ἀνατρέψῃ μὲ πολλὰ κτυπήματα,

ἕως οὗ ἐπὶ τέλους τὸν ἐσάλευσεν ἀπὸ τὸ βάθρον καὶ κατεπλακώθη καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν πτῶσιν του.

Ἡ φωνὴ αὐτὴ τῶν μύθων ἔχει κἄτι θεϊκὸν μέσα της. Ἔρχεται ἀπὸ ἰδέας ποὺ εἶναι ἀνώτεραι ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ γράφοντος. Εἰς κάθε συγγραφέα ἐκεῖνο εἶναι τὸ καλλίτερον, ποὺ μέσα του δὲν ἔχει τίποτε προσωπικόν, ἐκεῖνο ποὺ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ξεύρει, ἐκεῖνο ποὺ ἀπέρρευσεν ἀπὸ τὴν φύσιν του καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ὑπερβολικῶς ζωηράν του φαντασίαν, ἐκεῖνο ποὺ κατὰ τὴν μελέτην ἑνὸς μόνον καλλιτέχνου δὲν θὰ εὕρισκες εὔκολα, ἀλλὰ κατὰ τὴν μελέτην πολλῶν θὰ τὸ ἐξαγάγῃς ὡς πνεῦμα ὅλων αὐτῶν. Ὄχι τὸν Φειδίαν, ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου ἑλληνικοῦ κόσμου θὰ ἤθελα νὰ γνωρίσω. Τὸ ὄνομα καὶ τὰ περιστατικὰ τοῦ Φειδίου, ὅσον καὶ ἂν εἶναι προσφυῆ διὰ τὴν ἱστορίαν, προκαλοῦν σύγχυσιν προκειμένου περὶ τῆς ὑψίστης κριτικῆς. Ἡμεῖς ἔπρεπε νὰ ἴδωμεν τί εἰς μίαν δεδομένην περίοδον ἐπροσπάθησε νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ πῶς αὐτή του ἡ ἐνέργεια ἠμποδίσθη ἢ, ἂν θέλῃς, ἐπεριορίσθη διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ἐκδηλώσεων τῆς θελήσεως τοῦ Φειδίου, ἢ τοῦ Δάντη, ἢ τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ ἐργαλείου δηλαδὴ μὲ τὸ ὁποῖον ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ ἄνθρωπος εἰργάζετο.

Καὶ εἶναι νὰ θαυμάσῃ κανεὶς πολὺ περισσότερον ἀκόμη πῶς αὐτὰ τὰ γεγονότα ἐκφράζονται εἰς τὰς παροιμίας ὅλων τῶν ἐθνῶν, αἱ ὁποῖαι πάντοτε εἶναι ἡ φιλολογία τοῦ λογικοῦ, ἡ παράστασις μιᾶς ἀληθείας ἀπολύτου, χωρὶς κανένα περιορισμόν. Αἱ παροιμίαι ὁμοιάζουν τὰ ἱερὰ βιβλία κάθε λαοῦ, εἶναι τὸ ἄδυτον τῆς αὐτογνωσίας. Ἐκεῖνο ποὺ ὁ θορυβώδης κόσμος, ὁ ἁλυσσοδεμένος μὲ τὰ φαινόμενα, δὲν θέλει νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν ῥεαλιστὴν νὰ τὸ εἰπῇ μὲ τοὺς ἰδικούς του λόγους, θὰ ἀφίσῃ νὰ τὸ εἰπῇ, χωρὶς ἀντίρρησιν, μὲ παροιμίας. Καὶ αὐτὸς ὁ νόμος τῶν νόμων, ποὺ τὸν ἀπαρνοῦνται καὶ ὁ ἄμβων καὶ τὸ βῆμα τῆς Γερουσίας καὶ ἡ ἕδρα τοῦ Πανεπιστημίου, κηρύττεται κάθε ὥραν εἰς ὅλας τὰς ἀγορὰς καὶ εἰς ὅλα τὰ ἐργαστήρια μ' ἕνα σωρὸν παροιμιῶν, τῶν ὁποίων τὰ διδάγματα εἶναι τόσον ἀληθινὰ καὶ τόσον πανταχοῦ παρόντα, ὅπως καὶ τὰ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν μυιῶν.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς]

Μεταφραστὴς Θ. Χ. ΦΛΩΡΑΣ

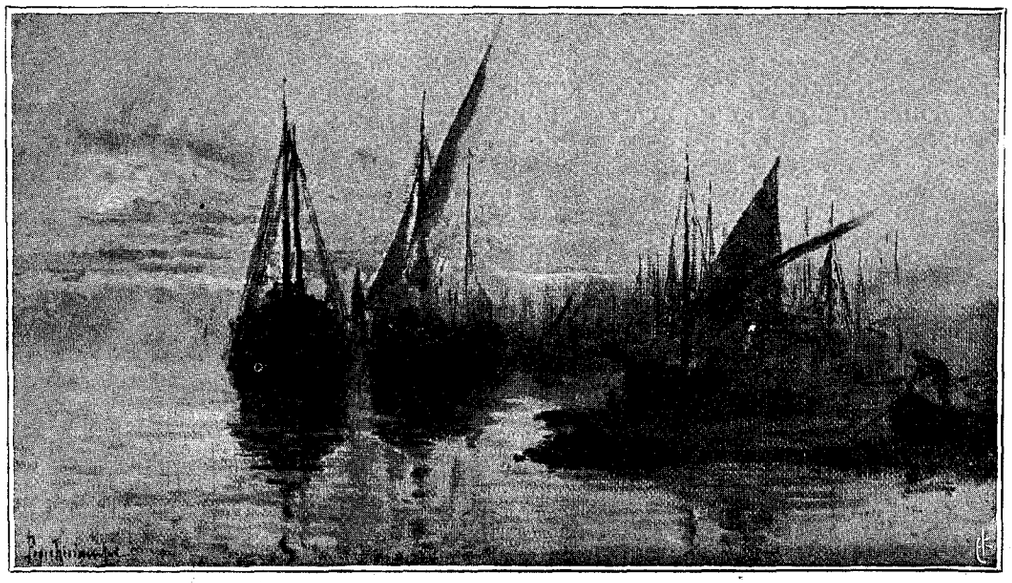

ΘΑΛΑΣΣΟΓΡΑΦΙΑ, Β. ΜΠΟΚΑΤΣΙΑΜΠΗ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΑΠΠΕΙΟΥ
Φωτ. Ξανθοπούλου

Ο ΥΠΝΟΣ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

Νύκτωσε. Καταλάγιασεν ὁ θόρυβος τοῦ κόσμου
κι᾽ ἄνοιξα τὸ παράθυρο κ᾽ εἶδα τὸ δρόμο ἐμπρός μου·
κ᾽ ἐνῷ ἤμουν ἄγρυπνος ἐγὼ κι᾽ ἀπὸ ψηλὰ σκυφτός,
κοιμῶταν κι᾽ ὠνειρεύονταν ἀκίνητος αὐτός.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ μοῦ φάνηκε πῶς κάτω ἀπ᾽ τὰ φανάρια
τὰ ὀνείρατά του νὰ περνοῦν ἔβλεπ᾽ ἀνάρια-ἀνάρια
σὰν ἴσκιοι ἀπέναντι στὸ φῶς, καὶ καταποδιαστὰ
νὰ φεύγουν νὰ ξανάρχωνται στὰ μάτια μου μπροστά.

Κ᾽ ἔβλεπα νειοὺς ποὺ ἀκράτητοι σπρώχνονταν στὴν ὁρμή των
καὶ γέρους ἀργοκίνητους ποὖσερναν τὸ κορμί των,
κ᾽ ἔβλεπ᾽ ἀτίμητες στολές, φορέματα χρυσᾶ
κ᾽ ἔβλεπα ράκη ἀσήκωτα, κουρέλια περισσά.

Κι᾽ ἄλλοι κυττάζανε ψηλὰ κι᾽ ἄλλοι κυττάζαν χάμω
κι᾽ ἀκολουθοῦσαν λείψανο κι᾽ ἀκολουθοῦσαν γάμο
κ᾽ ἔτσι κ᾽ οἱ λῦπες κ᾽ οἱ χαρὲς φαίνονταν δίχως χρῶμα
κ᾽ ἦταν τῶν ἴσκιων οἱ σκιὲς κι᾽ ἀχνότερες ἀκόμα....

Ξάφνω ἕνα ἁμάξι ἐπέρασε μὲ τὸ βαρύ του κρότο
κ᾽ ἐξύπνησ᾽ ἀπὸ μακρυὰ τὸν πετεινὸ τὸν πρῶτο·
καὶ στὴ βραχνή του τὴ φωνή, καθὼς στὰ παραμύθια,
σκορπίστηκαν τὰ ὀνείρατα γιὰ νὰ γενοῦν ἀλήθεια.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ *

«Κέρκυρα 12 Δεκεμβρίου Ε. Ν. 1831

«Ἀγαπητὲ Δημήτριε,

Προσπάθησε νὰ εὕρῃς τρόπον νὰ πείσῃς τὰ κορίτσια ὅτι δὲν περιπαίζονται διὰ τὸν Παπᾶ. Καταραμένε Παπᾶ! Φαντάσου ποὺ ἕνας Παπᾶς, πῶς τὸ θέλει κανείς, ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐπίτηδες. Τώρα ὁ δυστυχὴς τεχνίτης, στὸ ἥμισυ τῆς ἐργασίας του, ἠναγκάσθη νὰ σκεφθῇ περὶ τοῦ Παπᾶ· ζωντανοὶ νὰ κουβαλοῦν ἕνα πεθαμένο παιδί του. Μὲ τὸ προσεχὲς ἀτμόπλοιον θὰ σταλῇ. Ἐπῆρα πενῆντα τάλλαρα ἀπὸ τὸν κ. Στέφανον. Θὰ εἶναι καλὰ μετ᾽ ὀλίγον νὰ μοῦ στείλῃς τὰ χρήματα σύ, διότι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ σκοτίζωμεν τὸν κόσμο διὰ τίποτε. Σοῦ στέλνω μὲ τὸ μέσον τοῦ κ. Γαήτα τὸ βιβλίον τοῦ Χριστοπούλου. Τὸ δίδεις τοῦ ἰατροῦ Ταγιαπιέρα (εἰπὲ ὅτι θὰ τοῦ γράψω)· τὸ βάσταξα κατὰ λάθος. Θὰ ἐννόησες (ἢ ὄχι;) ὅτι ἐβάσταξα τρία βιβλία σου.

«Διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἰουλ. Δομ. δὲν ἔγινε τίποτε. Ἐδὼ λέγεται ὅτι ὁ Κῶδιξ θὰ ἐφαρμοσθῇ ἀμέσως μετὰ τὴν Βουλήν.

«Χαιρέτα μου τὴν Ἑλένην, τὰ κορίτσια καὶ μένω»

Ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς
Δ.

«Κέρκυρα 11 Ἰανουαρίου 1832 Ε. Ν.

«Ἀγαπητὲ Δημήτριε,

«Σοῦ ἐσωκλείω τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου. Δὲν ξέρω ἂν εἶναι πράγματι ἐκείνη ποὺ ζητεῖς. Ὑποπτεύω ὄχι: διότι ἐκεῖνος, ποὺ τὴν εὗρηκε, ἐκοπίασε καμία ὥρα διὰ νὰ τὴν εὕρῃ, καὶ ἀπὸ τὰ λόγια σου ἐπρόκειτο διὰ πρᾶγμα ὅλο πρόσφατο. Ὅπως καὶ ἂν εἶναι, ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἡ ἰδία. Ὅμως θὰ προσέξω καὶ θὰ σοῦ γράψω, ἂν εἰς τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον θὰ παρουσιασθῇ ὅμοια δίκη, καὶ τί θὰ ἀποφασίσῃ· διότι πρέπει νὰ μάθῃς ὅτι μεταξὺ τῶν προνομίων ποὺ χαίρει τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον, ἕνα εἶναι νὰ μπορῇ θέλοντας νὰ ἀντιφάσκῃ. Κι᾽ ἀπὸ τοῦτο φαίνεται ὅτι εἰς τὴν Νεάπολι, πρό τινος καιροῦ, ἐβγῆκε μία Κωμῳδία.

«Λέγεται ὅτι ὠλιγόστευσαν, ἢ θὰ ὀλιγοστεύσουν εἰς τὸ Λονδῖνον τὸν δασμὸν τῆς σταφίδος καὶ τοῦ λαδιοῦ. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τὸ τελευταῖο θὰ ὠφεληθῇ καὶ ἐκεῖνο καὶ τοῦτο τὸ νησὶ (ἂν εἶναι ἀλήθεια), ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐλάττωσι θὰ ὠφεληθοῦν εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐκεῖνοι οἱ τρεῖς ἢ τέσσερις ποὺ ἔχουν τὸ μονοπώλιο.

«Εἶμαι εὐχαριστημένος ποὺ εὐχαριστήθησαν τὰ κορίτσια· τόσον περισσότερον, ποὺ κάποιος μοῦ ἔκαμε μιὰ σωστὴ παρατήρησι: «ἡ κασσέλα ἦτο μεγαλούτσικη, διατί νὰ μὴ γιομισθῇ καὶ μὲ ἄλλα πράγματα;». Ἡ παρατήρησις ἦταν τέτοια, ποὺ μοῦ ἐφαίνετο ποὺ θὰ τὴν ἔκαναν καὶ τὰ κορίτσια· ἀλλὰ ἡ κασσέλα ἦτο στὸ βαπόρι. Ἐκεῖνος ὁ εὐλογημένος Παπᾶς μὲ κάνει νὰ σκέπτωμαι. Τόσον καιρὸν τὸν ἐπιθυμεῖ ἐκείνη ἡ τρελλούτσικη· ἦταν λοιπὸν φυσικὸ νὰ ἐσχημάτισε εἰς τὴν μικρὰν φαντασίαν της τὴν εἰκόνα ἐκείνου τοῦ Παπᾶ μὲ τρόπο δικό της καὶ ἔπειτα νὰ μὴ εὐχαριστηθῇ ἂν δὲν ἦτο καθ᾽ ὅλα μὲ τὴν φανταστικήν της εἰκόνισιν.

«Ἔλαβα τὰ ἑκατὸ κολοννάτα ποὺ μοῦ ἔστειλες μὲ τὸ ἀτμόπλοιον. Ἔλαβα τὸ βαρελάκι μὲ τὴ βερδέα καὶ σὲ εὐχαριστῶ. Εὐχαριστῶ καὶ τὴν κουνιάδα, *διὰ τὸ ὑπόλοιπο* καὶ πᾶνε ὅλα καλά. Ἂν τῆς τύχῃ πρᾶγμα διὰ καλοκαιρνὰ σεντόνια, νὰ τὸ πάρῃ. Ἔλαβα καὶ τὰ χειροκτιάκια.

«Ἐξ ἄλλου ὁ Δ. φαίνεται ὅτι εἶχε μεγάλη βία διὰ τὸ χαρτὶ Δακουροῦ, δὲν ξέρω διατί δὲν μιλεῖ πλέον. Ἴσως περιμένει νὰ ἔλθω ἐγώ.

«Ὁ Γαλβάνης μ᾽ ἐβεβαίωνε ποὺ τοῦ ἐχρειάζετο ἐκεῖνο τὸ χαρτί. Σοῦ συνιστῶ τὸ ληξοστάσι καὶ τὸ σπίτι. Νὰ τὰ κοντολογοῦμεν, σκέψου τὸ καλλίτερο ποὺ μοῦ εἶναι ὠφέλιμον. Ὁ Μιχαλίτσης σοῦ ἔδωσε τὸν λόγον του; Ἔσω βέβαιος πῶς θὰ τὸν κρατήσῃ. Πουλεῖ τὸ σπίτι τοῦ Σκιαδᾶ; Εἶναι τέσσερες μῆνες ποὺ εἶμαι εἰς τὴν Κέρκυραν, καὶ ἀπὸ ἕνα μῆνα πρὶν ἔλθω πολεμοῦσε νὰ πουλήσῃ τὸ σπίτι τοῦ Σκιαδᾶ. Γιὰ τοῦτο δὲν μοῦ παραξενοφαίνεται διότι φαίνεται ὅτι εἶναι τυχερὸ αὐτὸς νὰ κρατῇ τὸν λόγον του μὲ ὅλους καὶ κανένας μ᾽ αὐτόν.

Δ.

«Υ. Γ. Τοῦ Δ. μὴ εἰπῇς λόγο ποτὲ σὺ πρῶτος δι᾽ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσι, διότι, στὸ τέλος, ἀπὸ τὸν Δακορὸν θὰ μποροῦμεν νἄχωμεν κἀνένα παρᾶ ἀπὸ τόκον, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὸν ἄλλον ὄχι».

«Κέρκυρα 9 Ἀπριλίου Ε. Ν. 1832

«Ἀγαπητὲ Δημήτριε,

«Ὅλα καλά, λέγει ἡ ἐπιστολή σου τῆς 30 Μαρτίου· ὡς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μαρίνου Σιγούρου φρόντισε σύ· πρόσεχε ὅμως μήπως εἶναι καμία πονηρία· πρόσεχε μήπως βλέπων σε διατεθειμένον εἰς συμβιβασμόν, προσπαθήσῃ νὰ μὴ κάμῃ τίποτε. Θέλω νὰ εἴπω *πρόσεχε* μήπως εἶναι δόλος διὰ νὰ *ἴδῃ* ἐὰν εἶμαι ἢ δὲν εἶμαι διατεθειμένος νὰ μεταβάλω τὰ εἰσοδήματά μου εἰς κεφάλαια. Μ᾽ ἐννοεῖς; Κύτταξε σὺ λοιπόν.

«Στεῖλε με μὲ πρώτην-πρώτην εὐκαιρίαν ἑκατὸν τάλληρα καὶ ἕνα καλὸ δέμα καπνὸν ἄριστον διὰ τσιμπούκι. Τὸ ποσὸν νὰ εἶναι τόσον ποὺ νὰ ἠμπορῇ νὰ χρησιμεύσῃ διὰ γενναῖον δῶρον.

«Διὰ τὸ ἐνοίκιον τοῦ Τζὲν σοῦ λέγω — δὲν δύναταί τις νὰ ἀνοίξῃ τὸ στόμα εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, οὐδὲ διὰ νὰ προσεύχεται, ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων—ὅτι παρακινηθεὶς ἀπὸ τοὺς λόγους σου ἐννόησα τὰς διαθέσεις του καὶ τὸν ἀπήλλαξα ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἑνὸς ἔτους· ἀλλά, νὰ μὴ δώσῃ τὸ ἐνοίκιον, δὲν ἔγειτε λόγος. Οὐχ ἧττον ὅμως προσπάθησε μὲ ὅσην γλυκύτητα δύνασαι.

«Εἶχον πολλὰ νέα διαφόρου φύσεως, ἀλλὰ διὰ μερικά, εἶναι καλλίτερα νὰ ἔχῃ κανεὶς τὸ στόμα κλεισμένον.

«Ἀκοῦς ἂν δὲν εἶναι ὡραῖα! Τὴν κυρίαν Ἑλένην, ἡ ὁποία θέλει νὰ ἀλληλογραφῇ μαζί μου, θέλω νὰ μοῦ τὴν χαιρετᾷς· ὡς πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ποὺ θέλει νὰ μοῦ γράψῃ, νὰ προσέξῃ καλά, διότι ἂν δὲν τὴν γράψῃ καλά, θὰ τὴν περιπαίξω.

«*Ἡ πολύξερη καὶ ἡ λιγόλογη ἂς λάβουνε ἕνα φιλὶ ἀπὸ μένανε* [1]. Ἐξακολουθεῖ ἡ μὲν νὰ φλυαρῇ, ἡ δὲ ἀδιακόπως νὰ παρατηρῇ;

«Χαιρέτα μου ἐγκαρδιακὰ τὸν Ταγιαπιέραν καὶ εἰπέ του ὅτι ὁ Κώστας ἐπιθυμεῖ τὴν γνώμην του ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας σοῦ ἔσωκλείω. Εἰπέ του νὰ μὴ εἶναι τόσον κωμικὸς νὰ πιστεύῃ ὅτι δὲν θὰ τοῦ γράψω πειά, διότι ἀπατᾶται. Δὲν ἠθέλησα νὰ τοῦ γράψω εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν, διότι ἔχει ὁ Κώστας ἀνάγκην ἀπὸ αὐτόν, καὶ δὲν ἤθελα νὰ φανῇ ὅτι ἡ περίστασις αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ποὺ τοῦ γράφω. Ἐὰν θέλῃ νὰ συμβουλευθῇ τὸν Πελεκάσην καὶ τὸν Μαρῖνον, θὰ δώσῃ, εἰς τὰ μάτια τοῦ ἐπιφανοῦς ξένου, ἐπισημότητα εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Νομίζω εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ ἰατρὸς Δικόπουλος δύναται νὰ λάβῃ μέρος. Ἐὰν ἐξηκολούθει τὴν θεραπείαν τοῦ καλοῦ Θερειανοῦ μας, ὁ Κώστας θὰ μετέβαινε νὰ συμβουλευθῇ τὸν Ἱπποκράτην.

---

* Συνέχεια· «Παναθήναια» 15 Ἀπριλίου.

[1] Ὅλη ἡ φράσις αὕτη εἶναι εἰς τὴν ἐπιστολὴν γραμμένη ἑλληνικά.

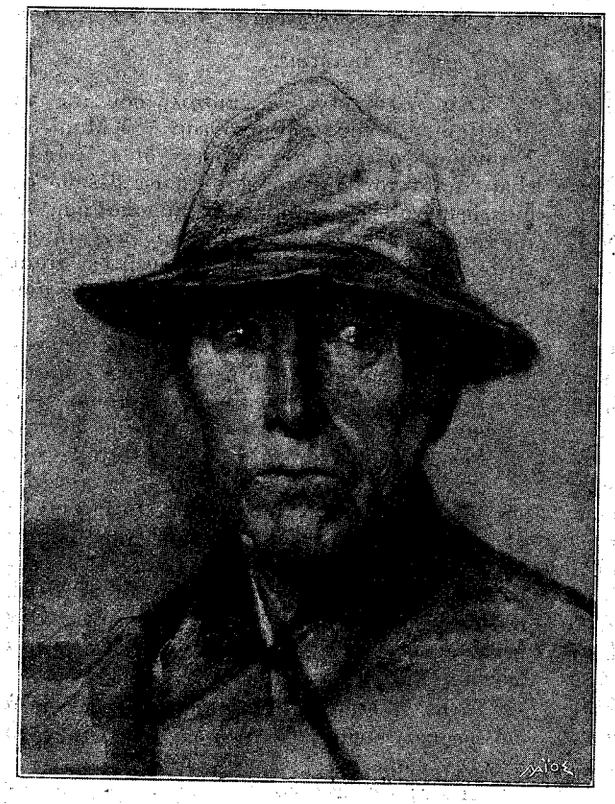

ΣΠΟΥΔΗ, Ν. ΦΡΕΑΡΙΤΗ — ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΑΠΠΕΙΟΥ

«Τὸ ὡραῖον εἶναι ὅτι ὁ γέρων, μὲ τὴν γνωστὴν συνήθειαν νὰ λέγῃ ὅλα εἰς ὅλους, κατὰ τὴν ὥραν ταύτην, ἔτσι ὑποκώφως, θὰ τὸ διέδωσεν εἰς ὅλην τὴν πόλιν».

Δ. Σ.

Ὁ Κώστας εἶναι ὁ γνωστὸς ἰταλὸς ποιητὴς καὶ λογογράφος, πρόσφυξ τότε ἐν Κερκύρᾳ καὶ στενὸς φίλος τοῦ Σολωμοῦ. Ὅταν ὁ Κώστας ἐν Κερκύρᾳ ἐξέδωκε ἕνα σύγγραμμα, ὁ Σολωμὸς ἠγγυήθη διὰ τὰ τυπογραφικὰ ἔξοδα καὶ ἐπλήρωσε διότι ὀλίγοι τῶν συνδρομητῶν ἐπλήρωσαν ὡς εἰς τὰς κατωτέρω ἐπιστολὰς φαίνεται. Ὁ Θερειανὸς εἶναι ὁ καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Κερκύρας, συγγραφεὺς πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων.

«Κέρκυρα 1 Αὐγούστου Ε. Ν. 1832

«Ἀγαπητὲ Δημήτριε,

«Ἐπέρασα δύο ἀσθενείας σχεδὸν τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, καὶ τώρα ἀρχίζω νὰ εἶμαι καλά. Ἐλπίζω σεῖς νὰ εἶσθε ὅλοι καλά. Ἀλήθεια, ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ κινηθῶ ἀπὸ ἐδῶ καὶ οὔδὲ πρέπει. Ἐὰν ἐπιτύχῃ ἡ ἀπόπειρά μου, ὡς εἶναι πιθανόν, θὰ εἰπῇς εἰς τὰ ἀνεψίδια ὅτι ὁ πατέρας των —τὸν γνωρίζεις;—δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ καλύτερα· καὶ ὅτι αὐτὸς νομίζεται ἔξυπνος εἰς τὰ συμφέροντά του.

«Ἤθελα νὰ μὴ κατοικήσω εἰς τὸ σπίτι σου, οὐδὲ εἰς ἐκεῖνο τῆς μητέρας, διότι εἰς ἐμὲ ἡ *συγκατοικία* δὲν ἀρέσει. Καὶ διὰ νὰ μὴ λυπηθῇ ἐκείνη, — τὸ ὁποῖον καθόλου δὲν θέλω — ἔπρεπε ν᾽ ἀδειάσῃ ἡ οἰκία μου ἐὰν νὰ ἔλθω μ᾽ ἀνάγκαζε μεγάλη ἀνάγκη, ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ εἶναι μεγαλειτέρα οὐδὲ ὁμοία ἐκείνης, ποὺ μ᾽ ἀναγκάζει νὰ μείνω.

Σὺ καὶ ὁ ἄλλος ἔχετε ἀρκετὴν ἐξουσιοδότησιν καὶ ἐνεργήσατε.

«Εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ μὴ εὑρίσκεται τρόπος διὰ νὰ εἰσπραχθοῦν τόσα, ὅσα χρειάζονται διὰ νὰ τελειώσῃ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Σ; Ἐννοῶ τὰ ἔξοδα.

«Διατάξατε νὰ σημάνουν ὅλους τοὺς κώδωνας τῆς χώρας· τὰ χειρόκτια τῶν κοριτσιῶν εἶναι ἐδῶ. Ἡ ἱστορία των εἶναι πολύπλοκος καὶ μακρυνὴ καὶ ἡ ὑπομονή μου ἁπλῆ καὶ βραχεῖα. Τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα μαζί, μάλιστα προτήτερα, εἶχα παραγγείλει, δὲν ἔφθασαν ἀκόμη.

«Δὲν τὰ στέλλω μὲ τοῦτο τὸ ἀτμόπλοιον διότι λέγεται ἐδῶ ὅτι ἀφίνει τὰς ἐπιστολὰς καὶ ἀμέσως φεύγει. Εἰς πρώτην εὐκαιρίαν τὰ χεράκια των θὰ εἶναι σκεπασμένα μὲ αὐτά· μοῦ φαίνονται καλούτσικα. Τὰ ἑκατὸν κολλονάτα τὰ ἔλαβον τὸν παρελθόντα μῆνα· καὶ σὺ εἰς αὐτὴν καὶ μὲ αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν θὰ λάβῃς συνάλλαγμα ὄψεως ἄλλων ἑκατόν. Ἐκεῖνα τὰ πρῶτα ἑκατὸν τὰ ἔλαβον ἔπειτα ἀπὸ τρία ταχυδρομεῖα, ἀφ᾽ ὅτου τὰ εἶχον ζητήσει, τὸ ὁποῖον μὲ ἐλύπησε.

«Χαιρέτα με τὴν Ἑλένην, τὰ κορίτσια καὶ μένω πάντοτε».

Ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς

Δ.

«Υ. Γ. Ὑποχρέωσε τὸν Τζὲν νὰ πληρώσῃ τὸ ἐνοίκιον. Στεῖλε μου ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς μητέρας τὸν σοφᾶν μου καὶ τοὺς δύο καθρέπτας μὲ ταῖς *γιότσολες* καὶ τὸ στρογγυλὸν τραπέζι καὶ τὰς δύο νέας γωνίας· ἀπὸ τὸν Γαλβάνη τὸ τραπεζάκι, τὸ ἄλλο κομὸ μὲ τὸν καθρέπτην καὶ τὰ βιβλία μου. Τακτοποίησέ τα ὅλα διὰ νὰ κοστίσῃ ὅσον δυνατὸν ὀλιγώτερον. Στεῖλε μου καὶ ὀλίγον ἀρσιμικόν, ἀλλὰ μὴ λησμονήσῃς τὸ μελανοδοχεῖον μὲ τὸ δισκάκι. κλ. κλ. Ηὔξησα τὴν εὐμάρειά μου καὶ περιώρισα τὰ ἔξοδά μου. Ἀλλὰ ἐδῶ ὅλα εἶναι ἀκριβά, ἀκριβώτατα. Θὰ ἐρχόμουνα εἰς τὴν Ζάκυνθον—ἀφοῦ τελειώσω τὴν ὑπόθεσίν μου—ἀλλὰ θὰ ἄφινα τὴν *εἰρήνην* μου· καὶ ἐγὼ θέλω νὰ τὴν πάρω μαζί μου εἰς τὸν τάφον

«Χαιρέτα με τὸν κόμητα Παῦλον, τὸν Ταγιαπιέραν, τὸν Κομιώτην, καὶ εἰπὲ εἰς ὅλους ὅτι μὲ τὸ πρῶτον ταχυδρομεῖον ἢ τὸ πολὺ μὲ τὸ δεύτερον, θὰ λάβουν ἐπιστολάς μου».

Ὁ *Παῦλος* εἶναι ὁ Παῦλος Μερκάτης ὁ στενός του φίλος. Προσπαθοῦμεν νὰ εὕρωμεν τὰς πρὸς τοὺς φίλους ἐπιστολὰς τοῦ ποιητοῦ. Κάτι θὰ κατορθώσωμεν.

«Κέρκυρα 7 Αὐγούστου Ε. Ν. 1832

«Ἀγαπητὲ Δημήτριε,

«Θὰ λάβῃς ἀπὸ τὸν νέον Κάνδιλλαν εἴκοσι τέσσαρα ζευγάρια χειροκτιάκια διὰ τὰ κορίτσια καὶ θὰ κάμῃς καλὰ νὰ τοὺς δώσῃς νὰ ἐννοήσουν ὅτι δὲν ἐπεριπαίχθησαν, οὔτε πρέπει ποτὲ νὰ ἔχουν αὐτὴν τὴν ὑπόνοιαν δι᾽ ἀνθρώπους πρὸς τοὺς ὁποίους ὀφείλουν νὰ ἔχουν πᾶσαν ἐμπιστοσύνην.

«Νὰ κάμετε σεῖς ἕνα πρᾶγμα· ἐννοῶ: ἐσύ, ἡ Ἑλένη καὶ τὰ κορίτσια. Ἀφοῦ τελειώσῃ ὁ τρυγητός, νὰ ἐλθῆτε ἐπὶ ἕνα μῆνα εἰς τὴν Κέρκυραν. Θὰ ἔχετε εἰς τὴν διάθεσίν σας ἕνα δωμάτιον μικρόν, ἕνα μεγάλο καὶ ἕνα ἄλλο πολὺ μεγάλο. Οὔτε σεῖς θὰ ἐνοχληθῆτε ἀπὸ ἐμέ, οὔτε ἐγὼ ἀπὸ σᾶς, διότι τὸ μεγάλον δωμάτιόν μου εἶναι καὶ δὲν εἶναι μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα δωμάτια. Ἡ θέσις τῆς οἰκίας εἶναι ἡ ὑγιεινοτέρα τῆς πόλεως καὶ θὰ σᾶς ὠφελήσῃ ὅλους. Τὰ παράθυρα τοῦ δωματίου μέγιστα καὶ κυττᾶνε τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπ᾽ ἐκεῖ ἔχετε ἀπέραντον θέαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δυσκόλως θὰ ἀποχωρισθῆτε.

«Θὰ γνωρίσετε τὸ ἄνθος τῆς χώρας, ἀπὸ ἐμὲ θὰ ἔχετε χάδια καὶ ἑορτάς, διότι δὲν θὰ σᾶς ἀφίσω νὰ περάσετε τὴν ζωὴν τοῦ *ἐρημίτου ὡς τὴν περνῶ ἐγώ*, ὄχι. Ἐπὶ τέλους δὲν θὰ σᾶς λείψῃ τίποτε. Μόνον νὰ φέρετε μαζί σας ἕνα κρεββάτι καὶ ἕνα ὑπηρέτην.

«Μὰ τὴν ἀλήθειαν θὰ εἶσθε εὐχαριστημένοι, πιστεύσετέ με. Λοιπόν, μὴν εἰπῆτε νὰ γίνῃ ἢ νὰ μὴ γίνῃ. Ἕνα κρεββάτι, ἕνας ὑπηρέτης καὶ ἐμπρός.

«Ρίξε μιὰ ματιὰ εἰς τὴν ἡμερομηνίαν τῆς ἐπιστολῆς μου καὶ μάθε ὅτι καὶ σήμερον καὶ τὰς ἄλλας ἕξη ἡμέρας ὁπού εἶμαι ἐδῶ, ἠσθάνθην μᾶλλον κρύο παρὰ δροσιά.

«Γράψε μου ἀκριβῶς εἰς πόσον ἀνέρχεται τὸ δάνειον τῆς Μακρῆ, ξεχωριστὰ τὸ κεφάλαιον καί, ὅσον δυνατὸν ὀλιγώτερος ὁ τόκος ἕως τὴν σήμερον. Ἔπειτα πληροφόρησέ με μὲ τὴν ἰδίαν ἀκρίβειαν — ἀλλὰ μὲ μεγάλην σύνεσιν, νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν διὰ τίποτε, οὐδὲ τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐρωτήσῃς — εἰς ποῖον ποσὸν ἀνέρχεται ἡ ἀξία τοῦ τελωνείου καὶ ὅλων τῶν πέριξ οἰκοδομημάτων καὶ τῶν ὀλίγον μακράν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς κυριακῆς οἰκίας· καθένα ξεχωριστά.

«Ὑποχρέωσε, ὡς σοῦ ἔγραψα, τὸν Τζέν, νὰ πληρώσῃ τὸ ἐνοίκιον, διότι ἄλλως αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις δὲν τελειώνει ποτέ.

«Στεῖλε μου μὲ πρώτην εὐκαιρίαν τὰ ὑπόλοιπα χρήματα. Ἔδωκα πρὸ μηνῶν, ἐγγύησιν εἰς τὸν τυπογράφον τοῦ Κώστα. Οἱ συνδρομηταὶ δὲν ἐπλήρωσαν ἀκόμη, καὶ τώρα εἶναι διακοπαὶ καὶ δὲν πρέπει νὰ πιέζωνται. Ὁ Πετρίδης μοῦ ἔδωκεν εὐγενῶς μίαν προθεσμίαν.

Ἐὰν ὁ Κώστας πρὸς τὸν ὁποῖον ἐγράψανε, δὲν λάβῃ ἀμέσως τὴν ἐπιστολήν ἢ ἡμεῖς δὲν λάβωμεν ἀμέσως τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα θὰ στείλῃ, ἐγὼ πρέπει νὰ εἶμαι ἕτοιμος διὰ τὴν πληρωμήν.

«Σοῦ συσταίνω διὰ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο πρᾶγμα περὶ τοῦ ὁποίου σοῦ ἔγραψα.

ΣΑΛΑΜΙΝΙΑ ΝΥΜΦΗ, Γ. ΡΟΪΛΟΥ — ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΑΠΠΕΙΟΥ

«Ὡς πρὸς τὰ βιβλία ἔγραψα καὶ εἰς τὸν Γαλβάνην. Τὸν ἠρώτων ἐὰν εἶναι καλλίτερα νὰ μοῦ τὰ στείλῃ ὅλα — καλλίτερα δηλ. πρὸς εὐκολίαν του — ἢ μέρος, κατὰ διαλείμματα ποὺ στέλλονται τὰ ἄλλα. Ἀλλὰ τώρα σκεπτόμενος, νομίζω ὅτι τοῦτο εἶναι πολὺ μεγάλη ἐνόχλησις. Ἂς τὰ στείλουν ὅλα διὰ μιᾶς. Αἱ βιβλιοθῆκαι νὰ κοποῦν εἰς δύο, εἰς τὴν θέσιν ποὺ ἑνώνεται τὸ ἐπάνω μέρος ποὺ ἔχει τὰ γυαλιά, μὲ τὸ κάτω τὸ ξύλινο.

Σοῦ συσταίνω νὰ προσέξῃς».

Δ. Σ.

«Υ. Γ. Θυμήσου τὸ στρογγυλὸν τραπέζι, τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μητέρας».

Ὁ Πετρίδης εἶναι ὁ διευθυντὴς τοῦ τυπογραφείου. Ἦτο λόγιος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Κερκύρας εὐεργέτης διότι, ὡς γνωστὸν ἀφῆκε τὴν περιουσίαν του πρὸς ὄφελος τῆς χώρας.

Κυριακὴ οἰκία ἐννοεῖται ἐν Ἑπτανήσῳ ἀκόμη ἡ πατρικὴ οἰκία ἐν ᾗ παλαιόθεν κατοικοῦν οἱ πρόγονοι, ἡ Domenicale, *Ντομενικάλι* κοινῶς εἰσέτι λέγεται.

Ἡ ἑπομένη ἐπιστολὴ ἄνευ ἡμερομηνίας ἐστάλη δι' ἐπιβάτου τῷ 1832.

«Ἀγαπητὲ Μήμη,

«Εὗρον εὐχαριστημένους ἀνθρώπους καὶ τρόπους, τοὺς ὁποίους δὲν δύναμαι νὰ ἐμπιστευθῶ εἰς τὸ χαρτί, ὥστε μεῖνε ἥσυχος. Στέλλω δύο κιβωτιάκια· τὴν κολλάναν διὰ τὴν μητέρα τοῦ κανονικοῦ Μέγκολα, τὸ κουτὶ διὰ τὸν κόμητα Νικόλαον Λούντζην διὰ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὸν γέροντα ποὺ γνωρίζει, τὰ νευρόσπαστα εἰς τὴν μνηστήν μου, τὸ ὕδωρ τοῦ Καλιδὼρ διὰ τὴν κυρίαν Λεκατσᾶ, τὴν τσοκολάταν διὰ τὴν Ἑλένην, τὰ καπελλάκια, εἴκοσι-τέσσαρα μπράτσα γαλάζιο ῥάζο καὶ εἴκοσι δύο ἀπὸ *πεπὶν* τριανταφυλλὶ καὶ δύο ποδιὲς διὰ τὰ ἀνεψιδάκια.

«Ἂν αὐτὰ δὲν μένουν εὐχαριστημένα, νὰ μοῦ τὸ εἰπῇς πῶς δύναμαι νὰ τὰ εὐχαριστήσω, καὶ θὰ κάμω τρόπον νὰ ἱκανοποιηθοῦν αὐτὰ τὰ ἀγαπημένα πλάσματα». Ὁ Δ. ΣΟΥ

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης διὰ πρώτην φορὰν μανθάνομεν ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε *μνηστήν*. Ἄγνωστον ἡμῖν τίς ἦτο αὕτη καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐτελέσθη ὁ γάμος. Οἱ ἐπιζῶντες ἀνεψιοὶ τοῦ ποιητοῦ οὐδὲν περὶ τούτου θετικὸν γνωρίζουσι.

«Κέρκυρα 1 Ὀκτωβρίου Ε. Ν. 1832

«Ἀγαπητὲ Δημήτριε,

«Τελείωσε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Στράνη· δὲν ἔφταια ἐγὼ διὰ τὰς προθεσμίας, τὰς ὁποίας ἐπρότεινα, διότι ἦσαν ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθη, μὲ καλὴν πρόθεσιν, ὁ Γαλβάνης, καὶ μ' ἐφάνησαν ἄρισται καὶ δὲν ἐπροχώρησα. Λοιπὸν μὲ τὸν Γεώργιον Ῥώσην κάμε ὅλα. — Διὰ τὸν ὑπηρέτην δὲν μοῦ ὁμιλεῖς.

«Τὸ πρᾶγμα πηγαίνει καλά. Ὡς πρὸς τὰ βιβλία δὲν ἠμπορῶ νὰ σοῦ εἰπῶ τίποτε, διότι τὰ τέσσαρα κιβώτια δὲν τ' ἄνοιξα ἀκόμη. Τὸν σάκκον καὶ τὸ κιβώτιον τῶν παξιμαδιῶν — σὲ εὐχαριστῶ — τὰ ἐπιστρέφω εἰς τὸν πλοίαρχον, εἰς τὸν ὁποῖον παραδίδω καὶ τὸ κιβώτιον καὶ τὸν μπούσουλα τῆς ἄλλης φορᾶς.

«Ὅ,τι μοῦ γράφεις διὰ τὰ συμφέροντά μου, εἶναι καλά, καὶ εἶμαι εὐχαριστημένος. Ἔφθασεν ἡ ἐπιστολή σου τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὡμίλουν περὶ τοῦ Ἰουλίου μὲ ἕνα ἀπὸ τοὺς φίλους μας. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γυρεύει δὲν δύναμαι νὰ τὸ κάμω· μοῦ εἶναι ἐπιζήμιον.

«Ἡ ἥσυχη ζωή, Ἔ! Δὲν ὑπάρχει καλλίτερον πρᾶγμα. Αἱ ἐπιστολαί σου ἀρχίζουν νὰ μὲ κάνουν νὰ γελῶ. Δὲν εἰξεύρω ἂν ἐννοῇς ὅτι ἀνάμεσα εἰς ἕνα τρόπον ἥσυχον καὶ πρακτικὸν τῆς ζωῆς, φαίνεται μία συνεχὴς εἰρωνεία.

«Ὁ Ἰ.... Κ.... σὲ ἐγέλασε διὰ δευτέραν φοράν; Ἐλπίζω νὰ σὲ γελάσῃ καὶ τὴν τρίτην καὶ σὺ ὁ ἴδιος εἶσαι ἐγγυητὴς μὲ αὐτὰς τὰς λέξεις. «Δὲν παύω νὰ ἔχω τὴν προσδοκίαν ὅτι θὰ ἐπιτύχωμεν ἐπὶ τέλους». Δὲν θέλουν ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, λέγεις σύ· ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐγὼ ζητῶ, τί περιμένουν ἐκεῖνοι; Ἐκεῖνοι εἶναι ἔπειτα ἀπὸ ἐμέ. Ὁ Μαρῖνος Σιγοῦρος δὲν σοῦ εἶπε πλέον τίποτε; Ἂν δύνασαι ξεμπέρδευσε τὸ ληστάσι.

«Ἔλαβα καὶ τὰ εἴκοσι τέσσαρα κολλονάτα τὰ ὁποῖα ὁ Γαλβάνης ἔλαβε ἀπὸ τὰς ὑπογραφὰς τῆς *Ἰδεολογίας* τοῦ Κώστα.

«Χαιρέτα μου τὰ κορίτσια — δὲν θέλουν τίποτε; Δὲν μὲ ἐνοχλοῦν εἰπέ τους. *Ἐτοῦτα ἴνε λόγια παράπολυ μεταξωτὰ* [1] — καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἑλένην. Ἐγὼ εἶμαι καλά· ποτὲ δὲν ἤμην ὅπως τώρα. Εἰς οἰκίαν ἀρίστων ἀνθρώπων καὶ ἡσύχων, καὶ *βυθισμένος ἕως εἰς τὸν λαιμὸν εἰς τὰς μελέτας μου*».

Δ. Σ.

[Συνέχεια] ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

[1] Αἱ πέντε αὗται λέξεις εἶναι γραμμέναι ἑλληνικά.

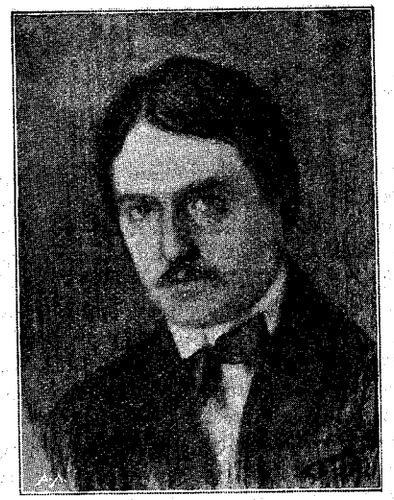

Λ. Κογεβίνας

Δὶς Φ. Τσίλλερ

Μὰξ Φραῖλιχ

ΜΕΡΙΚΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΖΑΠΠΕΙΟΥ

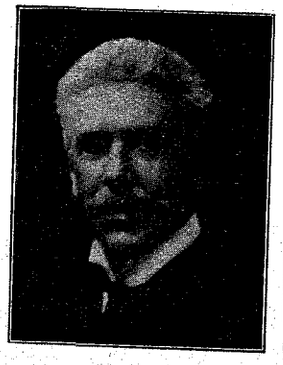

Β. Μποκατσιάμπης

Γεώργιος Ροϊλὸς

Κυρία Ε. Γεωργαντῆ

Θωμᾶς Θωμόπουλος

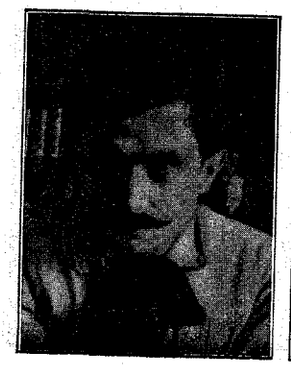

Ν. Γεωργαντῆς

Ε. Ἰωαννίδης

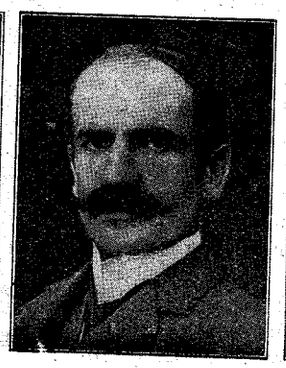

Σ. Βικάτος

Χ. Θεοδωρακάκης

ΕΙΔΩΛΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ

ΣΟΠΕΝ 1810—1910

Προβεβηκυῖα τὴν ἡλικίαν πλέον καὶ διηγουμένη τὴν ἱστορίαν τοῦ βίου της ἡ Γεωργία Σάνδη ἔγραφεν, ἀφοῦ ἀνέφερε κάποιον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχε ἀγαπήσῃ περισσότερον, —ἦτο δὲ αὐτός, νομίζω ὁ Ἐβεράρ: «Εἶνε μιὰ ἄλλη ψυχή, ὄχι ὀλιγώτερον ὡραία καὶ ὄχι ὀλιγώτερον ἀγνή, ἐν τῇ ἐσωτάτῃ αὐτῆς οὐσίᾳ, ὄχι ὀλιγώτερον πάσχουσα καὶ ταραγμένη εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, τὴν ὁποίαν ἐπανευρίσκω μὲ τὴν αὐτὴν γλυκεῖαν εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς διαλόγους μου μετὰ τῶν νεκρῶν ἢ εἰς τὴν προσδοκίαν τοῦ καλλιτέρου ἐκείνου κόσμου ὅπου μέλλομεν ν' ἀναγνωρισθῶμεν ὅλοι ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας φωτὸς ζωηροτέρου καὶ θειοτέρου τοῦ τῆς γῆς. Ἐννοῶ τὸν Φρειδερῖκον Σοπέν . . . ».

Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἐδῶ κόσμου ἡ Γεωργία Σάνδη καὶ ὁ Σοπέν, καθὼς ἡ Γεωργία Σάνδη καὶ ὁ Μυσσὲ δὲν ἠμποροῦσαν ν' ἀναγνωρισθοῦν. Δὲν ἦσαν πλασμένοι ὁ εἷς διὰ τὸν ἄλλον, ἀλλ' ὁ εἷς ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Μεταξὺ *ἐκείνης* καὶ *ἐκείνου*, εἴτε ὁ μέγας ποιητής, εἴτε ὁ μέγας μουσουργὸς ἦτο *ἐκεῖνος*, ἡ ἀντίθεσις, τὸ ἀσυμβίβαστον τῶν χαρακτήρων ὑπῆρξε τὸ αὐτό, καὶ ἐν τῇ διπλῇ συναντήσει τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ὀδύνης, ἑκάτερος τῶν δύο, καθὼς ἐσχάτως παρετήρησεν ὁ Παῦλος Μπουρζέ, «δὲν εἶχεν ἄλλο ἄδικον ἢ ὅτι διετήρει τὴν ἰδίαν ἀτομικότητά του, ὅτι ἦτο αὐτὸς οὗτος».

Ἐκείνη εἶπε περὶ τοῦ Μυσσέ.—«Ἦτο ἀπὸ τὰ ὄντα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παρ' ὅλον τὸ ὑπέροχον τῆς διανοίας καὶ τὸ ὁρμητικὸν τῆς καρδίας δὲν δύνανται νὰ φθάσουν εἰς τὸ κατακόρυφον τῶν θυμικῶν καὶ πνευματικῶν των δυνάμεων χωρὶς νὰ περιπέσουν εἰς ἓν εἶδος διανοητικῆς ἐπιληψίας». *Ἐκείνη* εἶπε περὶ τοῦ Σοπέν.—«Τὸ πνεῦμα του ἦτο ὡσὰν σὰρξ γυμνωμένη ἀπὸ τὴν ἐπιδερμίδα· ἡ ψυχὴ ἑνὸς τριανταφύλλου, ἡ σκιὰ μιᾶς μυίγας τὸν ἔκαμνε νὰ αἱμάσσῃ». Καὶ ἂν ὑπάρχουν δύο εἴδη πνευμάτων μὲ τὰ ὁποῖα ἦτο ἀδύνατον νὰ συμβιβασθῇ ἐπὶ πολὺ ἡ ἀτάραχος καὶ μεγαλοφυὴς αὕτη Γαλᾶτις, εἶνε ἀκριβῶς τὰ πνεύματα τὰ ἔχοντα τὴν ὑπεραισθησίαν τῆς γυμνωμένης σαρκὸς καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἐπιληπτικά.

Ἡ εὐαισθησία αὐτὴ ἡ νοσηρὰ ὡς εἶπεν ἕνας Ἄγγλος κριτικός, the passionate excitability, ἰδοὺ ὅλη ἡ δυστυχία τοῦ Σοπέν, καὶ σχεδὸν ὅλη ἡ μεγαλοφυΐα του. Ἐπειδὴ τὸ πᾶν τὸν ἐπλήγονε, φαίνεται ὅτι ἠθέλησε τὸ πᾶν ν' ἀμβλύνῃ. Ἀπὸ τὰς ἐπωνυμίας καὶ μόνας μερικῶν ἐκ τῶν ἔργων του,—ἀπὸ τὰ «Βαλλίσματα ἢ τὰς νυκτῳδίας», περιμένει κανείς, αἰσθάνεται ὡσὰν κάποιαν νέαν νωχέλειαν, μίαν αἴσθησιν ἀορίστου ποιήσεως καὶ σεληνόφωτος, τὴν ὁποίαν δὲν προσδίδουν οἱ παλαιότεροι καὶ αὐστηρότεροι τίτλοι οἷον Σονάται κλπ.

Ὁ Σοπὲν πολλάκις εἶνε μέγας μύστης τῆς μελῳδίας, ἀλλ' ἡ μελῳδία του δὲν ἔχει ποτὲ τίποτε τὸ γωνιῶδες ἢ τὸ τετραγωνικόν. Μαλακή, καμπυλουμένη, ἀσμένως λογιζομένη καὶ σερπετή, κυματίζει, κοιλαίνεται καὶ ἀνακυρτοῦται. Μόλις γεννᾶται, καὶ ὁ μουσουργὸς ὡς νὰ εὕρισκεν ἤδη τὸ σχέδιον αὐτῆς ὑπὲρ τὸ δέον συγκεκριμένον ἢ τὴν αἴγλην της ὑπὲρ τὸ δέον ζωηράν, τὴν μετριάζει καὶ τὴν ἀμβλύνει. Ἐπιδαψιλεύει ἀφειδῶς περὶ αὐτὴν ὄχι πλέον τὰ «grupettos» καὶ τὰς τρίλλιες, ἰσχνὰ καὶ ἀλύγιστα κοσμήματα τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, ἀλλὰ τὰς διανθεῖς καὶ πλήρεις χλιδῆς γραμμάς, τὰς πτυχώσεις, τὰς διαφανεῖς γάζας καὶ τοὺς πέπλους, ὅλα τ' ἄφθονα καὶ λιγυρὰ στολίδια ὕφους (style) ἀπαλυνθέντος καὶ ἀνακαινισθέντος.

Τοῦ ποιοῦ τοῦ τόνου (timbre) ὅσῳ καὶ τῆς μελῳδίας ὁ Σοπὲν ἀποτροπιάζεται τὴν ξηρότητα καὶ τὴν τραχύτητα. Διὰ νὰ δονῆται ὁ τόνος χωρὶς ποτὲ νὰ πληγόνῃ ἢ νὰ ξεσχίζῃ τὸ αὐτί, τὸν περικαλύπτει,—κάμνων χρῆσιν τῶν pedales ὅσων κανεὶς πρὸ αὐτοῦ δὲν ἔκαμε,—διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τοῦ σκιόφωτος ἐκείνου ἐν τῷ ὁποίῳ πλέουν ἐνίοτε μερικὰ ἀπὸ τὰ ὡραιότερά του ᾄσματα.

Τέλος ὡς καὶ αὐτὸν τὸν ῥυθμόν,— καὶ ὅταν ἀκόμη πρόκειται περὶ τοῦ χαρακτηριστικωτέρου τῶν ῥυθμῶν ὁποῖος τοῦ στροβίλου (valse) ἢ ὁ τῆς μαζούρκας,—πολλάκις ὁ Σοπὲν τὸν ἐχαλάρωσε. Tempo rubato, οὗτος εἶνε ὁ παρ' αὐτοῦ προτιμώμενος χρόνος. Τὸ ὁποῖον τί ἄλλο σημαίνει παρὰ ὅτι ἀπατᾷ τὸν χρόνον ἢ μᾶλλον ὅτι τὸν κλέπτει; Ἀγαπᾷ νὰ ὑπεκφεύγῃ οὕτως εἰπεῖν τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀέναον ῥοὴν τῆς διαρκείας ἡμῶν, ῥοὴν τὴν ὁποίαν αἱ ἀτσαλωμέναι μεγαλοφυΐαι, οἱ κλασικοί, δὲν ἐφοβοῦντο νὰ σημειόνουν τακτικῶς καὶ ἰσχυρῶς.

Κλασικός! Δι' ὅλους τοὺς ὡς ἄνω λόγους ἰδοὺ τί ὁ Σοπὲν εἶνε ὀλιγώτερον. Ἀλλὰ εἶνε βαθύτατα πρωτότυπος. Δὲν ὀφείλει τίποτε εἰς τὴν Ἰταλίαν, καθόσον καμία τέχνη δὲν εἶνε ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν ἰδικήν του συγκεκριμένη, πλαστικὴ καὶ τοπική. Οὔτε ἡ Γαλλία, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ Γερμανία, ἔχουσιν οἱονδήποτε δικαίωμα ἐπ' αὐτοῦ. Οὔτε κἂν ἠμποροῦν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν. Δὲν ὑποτονθορύζει (fredonner) καθόλου καθὼς οἱ Γάλλοι, δὲν τραγουδεῖ καθὼς οἱ Ἰταλοί, φιλοσοφεῖ ἀκόμη ὀλιγώτερον ὡς οἱ Γερμανοί. Κατά τε τὴν οὐσίαν καὶ τὴν μορφὴν τῆς φιλοσοφικῆς του σκέψεως διαφέρει ἀπὸ ὅλους τοὺς Γερμανούς, καὶ ἀπὸ ἐκείνους ἀκόμη οἱ ὁποῖοι παρουσιάζοντες μεγίστας μεταξὺ των διαφοράς, παρέχουν ἐν τούτοις κάποιαν μεταξὺ αὐτῶν ὁμοιότητα, οἰκογενειακήν, καὶ οὕτως εἰπεῖν, φυλετικήν. Ὁ Μπὰχ καὶ ὁ Σοῦμαν, ὁ Μπὰχ καὶ ὁ Βάγνερ εἶνε ὀλιγώτερον ἀνόμοιοι παρ' ὅσον εἶνε ἀνόμοιοι ὁ Σοπὲν καὶ ὁ συνθέτης τοῦ «Clavecin bien temperé», ὁ συνθέτης τοῦ «Μανφρέδου» ἢ ὁ συνθέτης τῆς «Βαλκύρης». Διότι ὅλοι οἱ Γερμανοὶ κέκτηνται εἰς βαθμὸν πολὺ ἄνισον, ἀλλ' εἰς κάποιον πάντοτε βαθμόν, τὸ πνεῦμα τῆς πολυφωνίας καὶ τὸ τῆς συμφωνίας. Συνδυάζουν καὶ ἀναπτύσσουν. Τὸ δὲ διπλοῦν τοῦτο πνεῦμα ἐλλείπει ἐντελῶς ἀπὸ τὸν Φρειδερῖκον Σοπέν.

Ἀλλὰ ἡ καρδία τοῦ ἔθνους του ἔπαλλεν εἰς τὸ στῆθος του. Δὲν γνωρίζω κανένα ἄλλον μουσουργὸν περισσότερον ἀπὸ αὐτὸν πατριωτικὸν καὶ ἐθνικόν. Εἶνε αὐτὸς Πολωνὸς περισσότερον ἢ ὅσον ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶνε Γάλλοι, Ἰταλοὶ ἢ Γερμανοί. Φέρει τὸν τύπον τῆς πατρίδος του, μόνον τῆς πατρίδος του, καὶ τῆς πατρίδος μυριοπληγωμένης καὶ νεκρᾶς· ἡ μουσική του θὰ παραμείνῃ ὡς ἡ ψυχὴ ἡ ἀθάνατος. Ψυχὴ μελαγχολικὴ καὶ θρηνώδης, τὴν ὁποίαν εἰς τὰς «νυκτῳδίας», εἰς τὰ «βαλλίσματα» θ' ἀκούωμεν νὰ στενάζῃ καὶ νὰ νοσταλγῇ αἰωνίως. Ψυχὴ εὐγενικώτατα ἁβρὰ καὶ γοητευτικὴ ἐν τῇ ἐπιστηθιότητι τῶν στροβίλων καὶ τῶν μαζουρκῶν. Ψυχὴ ἐνίοτε ἡρωϊκὴ εἰς τὰς «πολωνικὰς» «Polonaises» ἀπὸ τὰς ὁποίας πλείονες τῆς μιᾶς εἶνε ἀριστουργήματα ἐπικὰ καὶ θριαμβευτικά.

Τὸν ῥυθμὸν αὐτόν, τοὐχάχιστον, ὁ Σοπέν, δὲν τὸν ἐχαλάρωσε, δὲν τὸν ἐξενεύρισε. Πῶς τὸν τονόνει ἐξεναντίας καὶ τὸν ἐνδυναμόνει!

Ἀπὸ ποῖον ὕψος καὶ μὲ ποίαν ὁρμήν, μὲ ποῖα κατρακυλίσματα καὶ ποίους κατακρημνισμοὺς μουσικῶν κλιμάκων ἐπισπεύδει τὴν πτῶσιν τοῦ τόνου καὶ τὸν καταφέρει ὡς κόπανον! Τὸ κάμνει διὰ νὰ τὸν ἐμπηγνύῃ βαθύτερα· διὰ νὰ κτυποῦν δυνατώτερα τὸν χρόνον οἱ χορευταὶ τοῦ ἐθνικοῦ καὶ σχεδὸν ἱεροῦ χοροῦ καὶ ν' ἀποκομίζουν οὕτως εἰς τὰ πόδια των διὰ τὴν ἐξορίαν ὀλίγον χῶμα ἀπὸ τὴν πατρίδα. Ἐνθυμηθῆτε τὸν Ῥουμπινστάϊν ὅταν ἔπαιζε τὴν ὀγδόην «πολωνικήν», ἐκείνην μὲ τὰς πολλὰς «ὀκτάβας». Ἐνθυμηθῆτε ἐκείνας τὰς φοβερὰς συγχορδίας τὰς ὁποίας αἱ δύο του χεῖρες, χεῖρες γίγαντος, ἐφαίνοντο ὅτι μόλις ἐπήρκουν διὰ νὰ τὰς κρούουν ἀκεραίας. Ἐνθυμηθῆτε τὸ κολοσσιαῖον crescendo, τὴν ἀλληλουχίαν ἐκείνην τῶν κεραυνῶν, τὸ πομπῶδες καὶ τὴν χλιδὴν καὶ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν πάταγον, καὶ εἰπέτε, ποία ποτὲ μουσικὴ ἀνεκάλεσεν ἐν διακόσμῳ πομπωδεστέρῳ λαμπροτέραν ὀπτασίαν ἑνὸς λαοῦ βαδίζοντος πρὸς τὸν θάνατον ἢ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Καὶ ἐν τούτοις ὁ Σοπὲν δὲν εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους μεταξὺ τῶν μεγάλων. Μαζὶ μὲ τὴν ποίησιν καὶ μὲ τὸ πάθος, μὲ τὴν διάθεσιν τὴν εὐφάνταστον, τὴν ἱπποτικὴν παραφορὰν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, μαζὶ μὲ ὅλα τὰ χαρίσματα τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν γοητείαν, τὸ κάλλος, τὴν δόξαν τῆς πατρίδος του, φέρει πρὸς τούτοις ἐν ἑαυτῷ τὰ αὐτὰ αἴτια τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς φθορᾶς· νεῦρα ἀτίθασσα καὶ ἐμπαθῆ, περισσοτέραν φαντασίαν ἢ λογικήν, διάθεσιν ἀνώμαλον καὶ κάποιαν κλίσιν, κάποιον ἔρωτα πρὸς πᾶν τὸ ψευδολάμπον, τὸ ἐπιπολαίως στιλπνὸν πρὸς τὰ κοῖλα καὶ κενὰ κοσμήματα καὶ πρὸς τὴν ὅλην ἐπιπολαίαν ἐπίδειξιν.

Ἡ μητέρα τοῦ Λαδισλάου Βόλσκη ἔλεγε κάποτε πρὸς τὸν νεαρὸν αὐτὸν παράφρονα· «Εἶνε ὡραῖον νὰ εἶνε κανεὶς ἥρως. Εἶνε ὅμως ἀκόμη ὡραιότερον νὰ εἶνε κανεὶς μία συνείδησις».

Ἡ συνέχεια τοῦ μυθιστορήματος ἀπέδειξεν ὅτι εἶχε δίκαιον. Τὸ κράτος τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἡ αὐτοχαλιναγώγησις, ἡ σωφροσύνη, ἡ βούλησις ἐλευθέρα καὶ πανίσχυρος, ἐν τῇ τέχνῃ ὡς καὶ ἐν τῷ βίῳ, ἰδοὺ αἱ θεμελιώδεις δυνάμεις καὶ αἱ ὑπέρτατα ἀρεταί. Ὁ Σοπὲν δὲν εἶνε ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὰς εἶχον.

[Μετάφρασις Χ. Θ. Δ.] CAMILLE BELLAIGUE

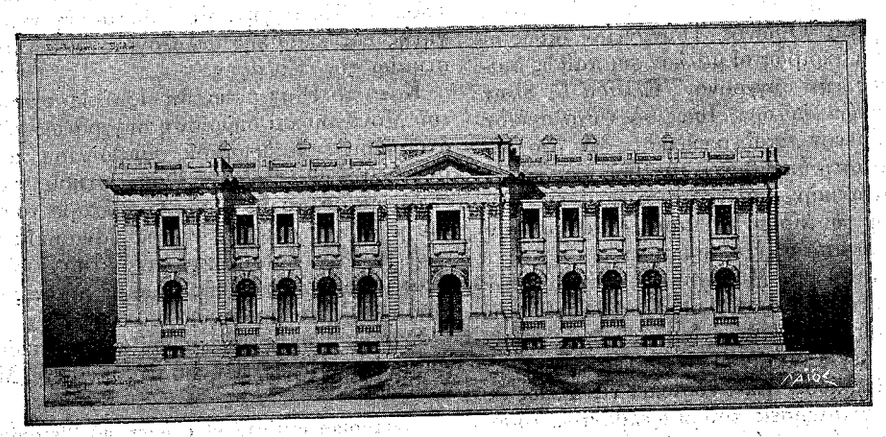

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ, Χ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΑΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΑΠΠΕΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΣΤΑΙ ΚΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

ΙΒΑΝ ΦΟΝ ΜΥΛΛΕΡ

ΙΒΑΝ ΦΟΝ ΜΥΛΛΕΡ

Οἱ φίλοι Βαυαροὶ δὲν θὰ εἶχον ἴσως ἄδικον, ἐὰν ἔτρεφον ἀκόμη μνησικακίαν τινὰ διὰ τὸ ἀπαίσιον ἐκεῖνο πολιτικὸν σφάλμα, διὰ τὸ ὁποῖον πικρῶς μετεμελήθη τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος. Τοὐναντίον ὅμως οἱ Βαυαροὶ εἶναι ἀκριβῶς οἱ μᾶλλον συμπαθῶς διακείμενοι πρὸς τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα ἐξ ὅλων τῶν γερμανικῶν φύλων. Ἴσως τὸ ψυχολογικὸν τοῦτο φαινόμενον ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἦτο δίκαιον νὰ καταστῇ ὑπεύθυνον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διὰ τὴν σατανικὴν πολιτικὴν πλεκτάνην, τὴν ὁποίαν καλῇ τῇ πίστει καὶ πρὸς ἰδίαν μᾶλλον ζημίαν ἀσυναισθήτως ἐξυπηρέτησεν.

Ὁπωσδήποτε τὸ Μόναχον — δύναται νὰ εἴπῃ τις — εἶναι σήμερον ἡ τελευταία ἑστία τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ, διότι εὐτυχῶς παρὰ τὸν Ἴσαρον δὲν ἐξέλιπον οἱ εἰλικρινεῖς φίλοι τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Ἐκεῖ εὑρίσκει τις ἄλλως τε τὰς ὡραίας ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, τόσα καὶ τόσα θαυμάσια λείψανα τῆς Λουδοβικείου ἐποχῆς. Ὑψοῦνται ἐκεῖ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς πλατείας ὑπερήφανα τὰ Προπύλαια φέροντα ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, μὲ ἑλληνικὰ γράμματα, ὀλίγον δὲ περαιτέρω ἡ κομψὴ Στοὰ τοῦ ἀνακτορικοῦ κήπου (Hofgarten - Arkaden) μὲ τὰς ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ἡμικατεστραφείσας εἰκόνας τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἐν συμβολικῇ συναδελφώσει πρὸς τὰς εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν εὑρισκομένας εἰκόνας τῆς ἐθνικῆς βαυαρικῆς ἱστορίας.

Πάντα ταῦτα ὑπενθυμίζουσι τὸν πάλαι ἐνθουσιασμόν, ὅστις ἐπιζῇ ἀκόμη εἰς τὰς ψυχὰς ὀλίγων μόνον ἀνδρῶν, ὧν εἷς εἶναι ὁ Ἰβὰν φὸν Μύλλερ.

Ποῖος Ἕλλην, ἐξ ὅσων ἐσπούδασαν εἰς τὴν βαυαρικὴν πρωτεύουσαν, δὲν γνωρίζει καὶ δὲν ἀναπολεῖ εὐγνωμόνως τὴν εὐγενῆ μορφήν, μὲ τὰ ζωηρὰ καὶ συμπαθῆ χαρακτηριστικὰ τοῦ σοφοῦ φιλολόγου, οὗτινος τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων, ἐν Ἐρλάγγῃ καὶ ἐν Μονάχῳ, κατέστησαν παροιμιώδη; Καὶ ὄντως ὁ Ἰβὰν φὸν Μύλλερ εἶναι ὁ κλασικὸς τύπος τοῦ φιλέλληνος τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, τὴν ὁποίαν ἐνεθουσίαζον αἱ ὑψηλαὶ ἰδέαι, αἵτινες σήμερον ἐχρεωκόπησαν τέλεον ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς τῶν πλουτοκρατικῶν συμφερόντων.

Ὁ Iwan von Müller ἐγεννήθη τῇ 20ῇ Μαΐου 1830 ἐν Wunsiedel, πολίχνῃ τῆς Βαυαρίας παρὰ τὸν Ἑρκυναῖον δρυμόν. Ἐσπούδασε δὲ φιλολογίαν καὶ μαθηματικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἐρλάγγης (1848 - 53). Ἀριστεύσας διωρίσθη ἔφορος τοῦ ἐν Ansbach βασιλικοῦ οἰκοτροφείου, τῷ δὲ 1858 καθηγητὴς γυμνασίου ἐν Zweibrücken τοῦ Παλατινάτου, μετατεθεὶς τῷ 1862 εἰς Ἐρλάγγην. Μετὰ διετίαν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς κλασικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ἐρλάγγης.

Κατὰ τὸ 1893 μετετέθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου καὶ διωρίσθη συγχρόνως μέλος τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου καὶ διευθυντὴς τοῦ Φιλολογικοῦ Φροντιστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ δὲ ἐπιὸν ἔτος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ μυστικοῦ συμβούλου τῆς βαυαρικῆς κυβερνήσεως. Φέρει ἐπίσης τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου καὶ εἶναι μέλος τακτικὸν τῆς Βασ. βαυαρικῆς ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν.

Σειρὰν ὅλην φιλολογικῶν καὶ κριτικῶν συγγραμμάτων [1] ὀφείλει ἡ ἐπιστήμη εἰς τὸν Μύλλερ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1885 ἐκδίδει τῇ συνεργασίᾳ τῶν διαπρεπεστέρων γερμανῶν ἐπιστημόνων τὸ πολύτομον σύστημα τῆς Κλασικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης (Handbuch der Klassischen Altertumswissenschaft in systematischer Darstellung), ἐν ᾧ ὁ ἴδιος ἐπραγματεύθη τὰς ἑλληνικὰς ἰδιωτικὰς ἀρχαιότητας. (Griechische Privataltertümer, 1887).

Ἀπὸ τοῦ 1905 ὁ Μύλλερ ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, καίπερ ἔχων ἀκμαίας ἀκόμη τὰς δυνάμεις, παρὰ τὸν βαρὺν φόρτον τῶν ἑβδομήκοντα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν. Ζωηρὰ ὅμως θὰ παραμένῃ πάντοτε ἡ ἀνάμνησις αὐτοῦ, καὶ μακρὰν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ περιβόλου εὑρισκομένου, ἀνεξίτηλα δὲ θὰ φαίνωνται τὰ ἴχνη, τὰ ὁποῖα ἐχάραξεν. Εἰς δὲ τὸ σεμνὸν ἐρημητήριόν του θὰ παρακολουθῶσι τὸν σοφὸν γέροντα ἡ τιμὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ ἀΐδιος εὐγνωμοσύνη τοῦ ἑλληνισμοῦ.

[Βερολῖνον] ΒΟΡΕΙΟΣ

[1] Symbolae criticae et exeget. ad Platonis de republica l. VI (1865), Observationes criticae in Aeschyli Choephoros (1867), Observ. in Ciceronis de finibus libros p. 2 (1870) Quaestiones crit. de Galeni libris περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην καὶ Πλάτωνα δογμάτων (1871-2), Galeni libellus qui inscribitur ὅτι ἄριστος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος (1873), Galeni de placitis Hippocratis et Platonis (1874), Quaestionum de Chalcidii in Timaeum Platonis comm. 3 spec. (1875-78), de Seminarii philolog. Erlangensis ortu et fatis (1878), Specim. duo nov. edit. libri Galeniani, qui inscribitur, ὅτι ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἕπονται 2 προγρ. (1880-85). Ἐξέδωκε πρὸς τούτοις τὰ πρακτικὰ τοῦ ἐν Ἐρλάγγῃ Φιλολ. Φροντιστηρίου (1878-92), τὰς ἐπετηρίδας τῆς Κλασικῆς Φιλολογίας (1883-1898) καὶ ἄλλα. Ἐκ τῶν μὴ φιλολογικῶν ἔργων τοῦ Μύλλερ μνημονευτέον δύο διαλέξεις περὶ τῶν μουσικῶν Chopin καὶ Liszt καὶ τὸν λόγον, ὃν ἐξεφώνησε κατὰ τὸ 1878 γενόμενος ἀντιπρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἐρλάγγης (πρύτανις εἶναι ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Βαυαρίας).

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Αἱ ὑπὸ διαφόρων ξένων καὶ ἡμετέρων γενόμεναι μέχρι τοῦδε ἐκδόσεις Ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, λαογραφικοῦ πᾶσαι χαρακτῆρος, γνωστὸν εἶνε ὅτι ἔχουν πρὸ πολλοῦ ἐξαντληθῇ. Μερικαὶ μάλιστα, καθὼς αἱ τοῦ Passow καὶ τοῦ Fauriel ἀναγράφονται κάπου κάπου εἰς τοὺς καταλόγους τῶν παλαιοπωλικῶν βιβλιοπωλείων τῆς Εὐρώπης μὲ ὑπερόγκους τιμάς, ὡς ἀποτελοῦσαι σπάνιον θήραμα διὰ τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὴν λαογραφίαν τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν. Ἀλλ' αἱ συλλογαὶ αὐταί, γραφεῖσαι διὰ μέσου τοῦ ψυχροῦ φακοῦ τῆς ἐπιστήμης, χωρὶς αἰσθητικὸν ἐνθουσιασμόν, ἀποτελοῦν μᾶλλον μνημεῖα μελέτης τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου, παρὰ ἔργα λογοτεχνικά.

Οἱ κύκλοι ὅμως τῶν φιλαναγνωστῶν, καὶ ὅσοι ἐν γένει θέλουν νὰ ἔχουν εἰς τὴν βιβλιοθήκην των τὸν Δημώδη Ποιητήν, πλάϊ εἰς τὸν Σολωμόν, τὸν Κάλβον, τὸν Βαλαωρίτην, καθόλου, ἢ πολὺ ὀλίγον ἱκανοποιοῦνται μὲ τὰς συλλογὰς αὐτάς, πολλαὶ τῶν ὁποίων — ἂς σημειωθῇ καὶ τοῦτο—περιέχουν σφάλματα, καὶ διαστροφὰς λέξεων, καὶ ἐπεξεργασίαν στίχων, ἀπὸ ἄγνοιαν τῆς γλώσσης ἢ ἐλαφρότητα, ἢ κακὴν ἀντίληψιν.

Διὰ τοῦτο ἀνάγκη ἀληθῶς ἐθνικὴ καὶ φιλολογικὴ ἦτο νὰ γίνῃ μία ἔκδοσις, περιέχουσα τ' ἀριστουργήματα τῆς δημοτικῆς ποιήσεώς μας, μὲ κατάταξιν μεθοδικήν, μ' εὐσυνείδητον ἔρευναν, καὶ καλαίσθητον ἐκλογὴν τῶν ὡραιοτέρων παραλλαγῶν καθενὸς ποιήματος, οὕτως ὥστε νὰ δίδεται ἀμέσως εἰς τὸν ἀναγνώστην συγκεντρωμένη ἰδέα τῆς δημοτικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῆς ποιητικῆς ἀντιλήψεως τῆς φυλῆς, ἔκδοσις, ἐγκλείουσα εἰς τὰς σελίδας της ἀκεραίαν τὴν ψυχὴν τοῦ δημώδους ψάλτου. Τὴν συλλογὴν αὐτήν, τὴν ὁποίαν ὠνειρεύθη κάθε φίλος τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, καὶ θαυμαστὴς τῆς λαϊκῆς μας φιλολογίας, κατήρτισε καὶ ἔφερεν εἰς πέρας ὁ συνεργάτης μας κ. Ἅγις Θέρος, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐνθουσιώδεις μελετητὰς καὶ συλλέκτας λαογραφικῆς ὕλης, ἐκδίδει δὲ κατ' αὐτὰς εἰς κομψότατον τόμον σχήματος 8ου ὑπὸ τὸν ἁπλοῦν τίτλον «Δημοτικὰ Τραγούδια», ἢ ἀρτισύστατος «Ἐκδοτικὴ Ἑταιρεία ὁ Φοῖβος».

Τὸ βιβλίον περιέχει ὑπὲρ τὰ ἑκατόν, ἀπὸ τὰ θαυμαστότερα δημοτικὰ τραγούδια, συλλεγέντα ἐκ τῶν παλαιῶν ἐκδεδομένων συλλογῶν Passow, Fauriel, Ζαμπελίου, Μανούσου, Marcellus, Kind, Legrand, Schmidt, Ἀραβαντινοῦ, Tommaseo, κλπ. καὶ ἀπὸ διάφορα περιοδικά, μονογραφίας, φυλλάδια· μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ πλεῖστα ἀνέκδοτα τραγούδια καὶ ἀνεκδότους παραλλαγὰς ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς «Δημώδη Σύλλεκτα», τοῦ μακαρίτου σχολάρχου Ἰω. Γ. Θεοδωροπούλου, καὶ ἐκ τῆς ἐπίσης ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ κ. Ἁγίδος Θέρου, «Τοῦ Ταϋγέτου Ἀντίλαλοι». Στολίζεται δὲ ἡ ἔκδοσις μὲ ἓξ ὡραίας εἰκονογραφίας ἀπὸ τὸν καλλιτέχνην κ. Π. Ροῦμπον, ἑλληνικωτάτας τὸν χαρακτῆρα, ἐμπνευσμένας ἀπὸ τὰ τραγούδια ἀπ' εὐθείας καὶ βαλμένας ὡς προμετωπίδας εἰς καθένα ἀπὸ τὰ πέντε τμήματα τοῦ βιβλίου: τῆς Ἀγάπης τῶν Ἁρμάτων, τοῦ Θανάτου κτλ. Μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς εἰκόνας, τὴν τὴν προμετωπίδα καὶ τὰ τραγούδια τοῦ θανάτου δημοσιεύομεν ἐδῶ χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν «Παναθηναίων» καὶ ὡς δεῖγμα τῆς χαρακτηριστικῆς εἰκονογραφήσεως τοῦ βιβλίου.

Τῶν τραγουδιῶν προτάσσεται ὡς πρόλογος ἡ ὡραία διάλεξις, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Θέρος ἔκαμε πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων εἰς τὴν αὔθουσαν τοῦ Ὠδείου, εἰς τὴν σειρὰν τῶν διαλέξεων τοῦ «Ἑλληνικοῦ Κόσμου».

Ἐκ τοῦ προλόγου αὐτοῦ ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς μέρη:

«... Ἡ Ἑλληνικὴ γῆ, μὲ τὴν ἁδρὰν καὶ πολύβλαστον Φύσιν καὶ τὸ ἰσχυρὸν ἀνθρώπινον δένδρον, τὸ ὁποῖον μέσα εἰς τὰ σπλάγχνα της ριζοφυεῖ καὶ μέσα εἰς τὴν ἀγκάλην της ἁπλώνει τοὺς πολυφύλλους κλάδους του, φυσικὸν ἦτο καὶ ποίησιν δημοτικὴν ἰσχυροτάτην καὶ ἰδιοτυπωτάτην νὰ παραγάγῃ, καὶ θαυμαστὴν μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν· ἄλλως καὶ κλιματικοὶ λόγοι συντείνουν, ἀφοῦ κεῖται πλησιέστερα καὶ πρὸς τὴν αἰσθηματικὴν Μεσημβρίαν καὶ πρὸς τὴν εὐφάνταστον Ἀνατολήν.

Καὶ εἶνε ἡ ποίησις αὐτὴ συνέχεια ἀδιάπαυτος κ' ἐπακολούθημα φυσικὸν τῆς ποιητικῆς τοῦ Ἔθνους ζωῆς καὶ τῆς πνευματικῆς του ἐξελίξεως, ἀπὸ τὴν Ὁμηρικὴν γιγαντομαχίαν, ἕως τὴν γιγαντομαχίαν τοῦ 21. Καὶ ἀποδεικνύει, καὶ βροντοφωνεῖ, μαζῆ μὲ τόσα ἄλλα τεκμήρια τρανά, τὴν ἀδιάσπαστον ὁμογένειαν τῆς ἀρχαίας ψυχῆς μὲ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ψυχήν, τὴν ἄμεσον κληρονόμον της· διότι, ὅπως εἰς τὴν ζωήν μας ὅλην, οὕτωπῶς καὶ εἰς τὴν δημοτικήν μας ποίησιν,

ΑΠΟ ΤΑ "ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ,, ΣΧΕΔ. Π. ΡΟΥΜΠΟΥ

«... Γιατὶ δειπνᾷ ἡ μαύρη Γῆς καὶ τρώει ὁ μαῦρος Χάρος,
Κρατῶ κερὶ νὰν τοὺς φωτῶ, γυαλὶ νὰν τοὺς κερνάω...»

βαθύταται εἶν' αἱ ῥίζαι, τὰς ὁποίας ἁπλώνει ὁ ἀρχαῖος κόσμος, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐμφαντικωτάτη τῶν ἐκδηλώσεών του, ἡ Μυθολογία· διότι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ δὲν ἐφυγαδεύθησαν, ἀλλὰ μὲ νέας μορφὰς καὶ νέα ὀνόματα, ζοῦν παντοτεινὰ ἀνάμεσόν μας, εἰς τὰ βουνά μας, εἰς τὰ λαγκάδια μας, εἰς τἀκρογιάλια μας· τὸν Δία, τὸν «πατέρα θεῶν τε ἀνθρώπων τε», δὲν μᾶς ἐνθυμίζει κάπως ὁ μέγας Παντοκράκτωρ τοῦ τρούλλου; Μὴ τάχα ἡ Παναγία Παρθένος δὲν ἐλατρεύθη εἰς τὰ παλαιὰ τεμένη τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς; Καὶ ὁ διφρηλάτης νεανίας Ἀπόλλων ζῇ ἐνσαρκωμένος, ἀλλὰ λευκοπώγων τώρα, εἰς τὸν διφρηλάτην γέροντα, τὸν προφήτην Ἠλίαν, τοῦ ὁποίου ὁ διὰ πυρῶν εἰδωλολατρικὸς ἑορτασμὸς ἐξακολουθεῖ ἀκόμη εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν μας γύρω· εἰς τὴν ὑψηλοτάτην μάλιστα κορυφὴν τοῦ Ταϋγέτου εἶδα πρὸ ὀκταετίας εἰκόνα τοῦ Προφήτου, ἐπὶ μαρμάρου χαραγμένην, φέρουσαν τὴν ἀπροσδόκητον ἐπιγραφήν: «*Ὁ προφήτης τοῦ Ἡλίου*». Καὶ ὁ πολύαθλος Διγενὴς Ἀκρίτας, ὁ μεγάλος ἥρως τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους μας, τί ἄλλο εἶνε, παρὰ μυθικὸς ἥρως, ἡμίθεος Διογενής, ὡσὰν ἄλλος Ἡρακλῆς; Καὶ ἡ αἴγλη τοῦ Ὀλύμπου τῶν ἀρχαίων θεῶν δὲν λάμπει καὶ τώρα εἰς τὸν νέον μας Ὄλυμπον τῶν ἁρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν;

Αἱ Μοῖραι ἀκούραστοι ἐπὶ τόσους αἰῶνας, κυβερνοῦν καὶ διαφεντεύουν τὰς τύχας τῶν θνητῶν· αἱ Νηρηΐδες, τὰ Στοιχειὰ τῶν πηγῶν καὶ τῶν ποταμῶν, τὰ Πνεύματα τῶν λαγκαδιῶν καὶ τῶν ὀρέων καὶ τῶν πηγαδιῶν, ὁ Δράκος, οἱ Βρυκόλακες, αἱ Μάγισσαι, ἐξασκοῦν τὴν ἰδίαν γοητείαν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ μας καὶ μένουν παραστάται τοῦ βίου του, ὅπως εἰς τὸν παλαιὸν καιρὸν τὰ ἴδια, ἢ ἀνάλογα ὑπερφυσικὰ ὄντα.

Ἄλλη ἐκδήλωσις τῆς ἑνότητος τῆς Ἐθνικῆς Ψυχῆς εἶνε τὸ αἴσθημα τοῦ δεσμοῦ τοῦ Ἀνθρώπου μὲ τὴν Φύσιν καὶ ἡ προσωποποίησις τῶν φαινομένων της καὶ τῶν δυνάμεών της· καὶ αὐτὰ δὲ ἀποτελοῦν τὸ θέμα πολλῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν· ὅλα τἄψυχα καὶ τὰ ὑπανθρώπινα ὄντα ἐνσαρκώνονται καὶ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν κ' ἔχουν λαλιὰν κ' αἰσθήματα. Ὁ Ὄλυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος, τὰ δύο βουνά, μαλώνουν μεταξύ των· ὁ Παρνασσὸς ὁμιλεῖ πρὸς τὸν κάμπον καὶ παραπονεῖται· τὰ παιδιά, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ὁμιλοῦν πρὸς τὴν σελήνην καὶ τὴν παρακαλοῦν νὰ τὰ φωτίσῃ· τἄνθη φιλονεικοῦν.

Τὸ ποιό εἶνε τὸ καλλίτερο καὶ ποιὸ μυρίζει κάλλιο·

ὁ Ἥλιος συνομιλεῖ μὲ τὴν πληγωμένην ἐλαφίναν· τὰ πτηνὰ λαλοῦν «μ' ἀνθρώπινη λαλίτσα»· τὸ ἀηδόνι κλαίει τὸν ἁρματωλόν· τὸ χελιδόνι φέρει μηνύματα καὶ προαγγέλλει τὴν ἄνοιξιν, ὅπως εἰς τὸ ἀρχαῖον *χελιδόνισμα*· ὁ ἀετὸς καὶ ἡ πέρδικα ὁμιλοῦν ἢ θρηνοῦν, ἢ συμβουλεύουν, ἢ προμαντεύουν· καὶ ὅλος ὁ κόσμος τῆς Φύσεως, εἴτ' ἐνόργανος, εἴτ' ἀνόργανος ζῇ καὶ κινεῖται καὶ συμμετέχει ἐνεργῶς εἰς τὸ δρᾶμα τῆς ζωῆς. Ὡς κορύφωμα δὲ ὁ Χάρων, ὁ παλαιὸς πορθμεὺς τοῦ βασιλείου τοῦ Πλούτωνος, Χάρος τώρα στυγνός, ἀλλὰ πάντοτε νεκροπομπὸς ἀκούραστος, ἐπὶ αἰῶνας αἰώνων.

Πλὴν τῆς Μυθολογίας καὶ τοῦ δεσμοῦ πρὸς τὴν Φύσιν, εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια καθρεπτίζονται, ὡσὰν εἰς καθαρὸν βενετικὸν κρύσταλλον, οἱ στοχασμοί, αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ συναισθήματα τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, τὰ ὁποῖα μένουν ἀναλλοίωτα καὶ ἀπαρασάλευτα κτήματα τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, παρ' ὅλην τοῦ χρόνου τὴν πάροδον.

Ἡ Ἀγάπη, ἡ μεγάλη, ὑπὸ τὰς μορφάς της ὅλας, ἔρως, ἀγάπη συζυγική, στοργὴ πρὸς τοὺς γονεῖς ἢ πρὸς τὰ τέκνα, ἀδελφικὴ ἀγάπη, φιλοξενία, εἶνε θέματα προσφιλῆ εἰς τὸ δημοτικὸν ᾆσμα. Παρὰ τὴν χορδὴν δὲ τῆς Ἀγάπης, αἱ δύο ἄλλαι κύριαι χορδαὶ τῆς λαϊκῆς λύρας εἶνε ἡ Πατρὶς καὶ ὁ Θάνατος. Ἡ εὐρεῖα ἀντίληψις τῆς ἀγάπης, ἡ ἰσχυρὰ καὶ στοργικὴ προσήλωσις εἰς τὸ πάτριον χῶμα, τὸ γαλήνιον καὶ δίχως φόβον ἀντίκρυσμα τοῦ θανάτου, τρία γνωρίσματα τρανὰ τοῦ ἀρχαίου βίου, ἐκτυλίσσονται ζωογονημένα εἰς τὰς στροφὰς τὰς ἀδιακοσμήτους τοῦ λαϊκοῦ ποιητοῦ».

Ἰδοὺ καὶ ὁ ἐπίλογος:

«Ὁ Δῆμος ὁ Τραγουδιστὴς δὲν ἀπέθανεν. Ὁ Δῆμος ὁ Τραγουδιστὴς ζῇ· τῆς λύρας του μόνον αἱ πολυδόνητοι χορδαὶ ἠρεμοῦν, ἀποκαμωμέναι ἀπὸ τὰ θούρια τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνος· διότι μόνον τὰ μεγάλα καὶ τὰ ὑψηλὰ συστέλλουν τὰ δάκτυλα τοῦ Ἐθνικοῦ Ραψῳδοῦ καὶ κρούουν τὴν λύραν καὶ μὲ τὰς στροφάς, τὰς ὁποίας ἀναμέλπει ἡ λύρα του, πτερώνονται οἱ λογισμοὶ τῆς Φυλῆς· προχθὲς ἀκόμη, ὅταν ἡ Πάργα ἐπωλήθη ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὸν Ἀλῆ-πασσᾶν καὶ οἱ Παργινοί, φεύγοντες ἀπὸ τὴν πατρικὴν γῆν, ἐξέθαπταν τῶν προγόνων τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ ἔκαιαν εἰς μεγάλην πυράν, εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως, ἔψαλλε:

Πάρτε, μανάδες, τὰ παιδιά, παπάδες τοὺς Ἁγίους,
Ἄστε, λεβέντες, τἄρματα, ἀφῆστε τὰ τουφέκια,
Σκάψτε βαθειά, σκάψτε πλατειὰ ὅλα σας τὰ κιβούρια,
Καὶ τἀντρειωμένα κόκκαλα ξεθάψτε τῶν γονηῶν σας...
Τούρκους δὲν προσκυνήσανε, Τοῦρκοι μὴ τὰ πατήσουν!

Καὶ τώρα προσμένει πάλιν τὴν νέαν ἄνοιξιν καὶ τὴν νέαν βλάστησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν νέον τῆς γῆς της κλονισμόν, διὰ νὰ ὑψωθῇ καὶ πάλιν καὶ ν' ἀντιλαλήσῃ, γενναῖον καὶ ρυθμικόν, τὸ Ἑλληνικὸν τραγοῦδι, εἰς τὸ ὁποῖον μέσα ζῇ ὁλόφωτος καὶ πολύρρυθμος ἡ Ἑλληνικὴ Ψυχή, ἡ μία, ἡ ἀείζωος, ἡ αἰωνία».

Ὡς δεῖγμα τῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα περιέχει τὸ ἀγγελλόμενον βιβλίον, δημοσιεύομεν εἰς τὴν πρώτην σελίδα τοῦ παρόντος τεύχους τῶν «Παναθηναίων» χάριν τῶν ἀναγνωστῶν μας δύο τραγούδια: τὰ «Δάκρυα» καὶ τὴν «Ἀρετὴν» μὲ ὡραίας ἀνεκδότους παραλλαγὰς ἐκ Λακεδαίμονος ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Ἀγιδος Θέρου.

Μ.

ΛΕΥΚΕΣ ΝΥΧΤΕΣ*

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΑΣΤΕΓΚΑΣ

Τὴ μισή μου ἱστορία τὴν γνωρίζετε· ξέρετε πὼς ἔχω μιὰ γιαγιά!

—Ἂν καὶ ἡ ἄλλη μισὴ πάῃ τόσο μακρυά...

— Σωπᾶτε καὶ ἀκούστε. Μὲ μιὰ συμφωνία: νὰ μὴ μὲ σταματᾶτε· πρέπει ὁλόενα νὰ σωπαίνετε. Λοιπόν, ἔχω μιὰ γρηὰ γιαγιά. Ἔμεινα μαζί της μικρὸ κοριτσάκι, γιατὶ ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα μου ἀπόθαναν γρήγορα. Ἡ γιαγιά μου ἦταν μιὰ φορὰ νέα—χρόνια τώρα.—Μ' ἔμαθε γαλλικὰ καὶ χίλια πράγματα. Δεκαπέντε χρόνων — εἶμαι τώρα δεκαεπτὰ — ἐτελείωσα τὰ μαθήματά μου· δὲν θὰ σᾶς πῶ τί ἔκαμα. Ὄχι πὼς ἔκαμα τίποτε σοβαρό. Μὰ ἡ γιαγιά μου, ὅπως σᾶς εἶπα, μ' ἐκαρφίτσωσε στὸ φουστάνι της καὶ μοῦ εἶπε πὼς ἔτσι θὰ περάσωμε ὅλη τὴ ζωή μας. Δὲν μποροῦσα νὰ ξεφύγω· ἔπρεπε πάντα στὸ πλάϊ της νὰ μελετῶ. Μιὰ φορὰ τὴν ἐγέλασα· ἔπεισα τὴ Φέκλα, τὴν ὑπηρέτριά μας, νὰ πάρῃ τὴ θέσι μου. Τὴν ὥρα ποὺ ἀποκοιμήθηκε ἡ γιαγιά μου στὴν πολυθρόνα, ἐγὼ ἔφυγα, ὄχι μακρυά, σὲ μιὰ φιλενάδα μου. Ὅμως μοῦ βγῆκε σὲ κακό. Στὸ μεταξὺ ἐξύπνησε καὶ κάτι μοῦ ζήτησε· ἡ Φέκλα ξέρετε εἶναι κουφή· φοβήθηκε, ξεκαρφιτσώθηκε καὶ ἔφυγε...

Ἐδῶ ἡ Νάστεγκα σταμάτησε γιὰ νὰ γελάσῃ. Γελοῦσα κ' ἐγώ. Αὐτὸ τὴν ἐπείραξε.

— Μὴ γελᾶτε γιὰ τὴ γιαγιά μου! Τὴν ἀγαπῶ πάντα, νὰ τὸ ξέρετε. Ἄ, πῶς διορθώθηκα! Πῆρα πάλι τὴ θέσι μου καὶ ἀπὸ τότε δὲν ἐτόλμησα ποτὲ νὰ φύγω ὡς τὴν ἡμέρα ὁπού... Ἐξέχασα νὰ σᾶς πῶ πὼς ἡ γιαγιά μου εἶχε ἕνα σπίτι, μικρούτσικο, μὲ τρία μόνον παράθυρα· ἕνα σπίτι ξύλινο, παληὸ ὅσο καὶ ἡ γιαγιά μου. Στὸ δεύτερο πάτωμα μᾶς περίσσευαν κάτι δωμάτια. Μιὰ φορὰ τὰ δώσαμε σ' ἕνα νέον νοικάρη.

— Λοιπὸν ὑπῆρχε καὶ παλαιὸς νοικάρης, εἶπα.

— Καὶ βέβαια ὑπῆρχε, καὶ ἤξερε καλλίτερα ἀπὸ σᾶς νὰ σωπαίνῃ. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἡ γλῶσσα του ἦταν ἀκίνητη. Ἕνας γέρος κοντός, ξερακιανός, βουβός, τυφλός, κουτσός· καταλαβαίνετε πὼς δὲν ἠμποροῦσε νὰ ζήσῃ περισσότερο. Καὶ νάτος μιὰ μέρα ποὺ τελείωσε. Τότε λοιπὸν

* Συνέχεια· «Παναθήναια» 15 Ἀπριλίου.

χρειασθήκαμε ἄλλον νοικάρη, γιατὶ ἀλλοιώτικα δὲν μπορούσαμε νὰ ζήσωμε. Τὸ νοῖκι αὐτό, μαζὶ μὲ τὴ σύνταξι τῆς γιαγιᾶς, εἶναι ὅλο τὸ εἰσόδημά μας. Λὲς κ᾽ ἔγεινε ἐπίτηδες, ὁ νέος μας νοικάρης νὰ εἶναι νέος, ξένος, ἕνας ταξειδιώτης. Δὲν ἔκαμε δυσκολίες· ἡ γιαγιὰ τὸν ἄφησε νὰ μετακομίσῃ χωρὶς πολλὲς ἐρωτήσεις· μὰ ἔπειτα μὲ ρώτησε:

— Νάστεγκα, ὁ νοικάρης μας εἶναι νέος ἢ γέρος;

— Ἔτσι κ᾽ ἔτσι, γιαγιά, — δὲν ἤθελα νὰ πῶ ψέμα — ὄχι ὁλότελα νέος, μὰ ὄχι καὶ γέρος.

— Καὶ ἔχει ἔμορφη ὄψι;

— Ναί, γιαγιά, ἀρκετὰ ἔμορφη.

— Τί κρῖμα!.. Σὲ παρακαλῶ, κόρη μου... μὴν πολυπηγαίνῃς νὰ τὸν βλέπῃς. Σὲ τί ἐποχὴ ζοῦμε! Λοιπόν, νά, ὁ νέος αὐτὸς νοικάρης «ποὺ εἶχε εὐχάριστη τὴν ὄψι!» Θεέ μου, στὸν καιρό μου δὲν ἦταν ἔτσι...

Πάντα μιλοῦσε ἡ γιαγιὰ γιὰ τὸν καιρό της: ὁ ἥλιος ἦταν πιὸ ζεστὸς στὰ χρόνια της. Καθετὶ ἦταν καλύτερο στὰ χρόνια τὰ δικά της.

Κ᾽ ἐγὼ ἄρχισα νὰ συλλογίζωμαι: Γιατί ἡ γιαγιά μου μ᾽ ἐρωτᾷ ἂν ὁ νοικάρης εἶναι ἔμορφος καὶ νέος; Ἔπειτα μετροῦσα τοὺς πόντους τῆς κάλτσας ποὺ ἔπλεκα.

Ἕνα πρωῒ ὁ νοικάρης μας ἦρθε καὶ μᾶς παρακάλεσε νὰ βάλωμε στὴν κάμαρά του καινούρια ταπετσαρία. Ἡ γιαγιὰ εἶναι φλύαρη. Ἔπιασε ψιλὴ κουβέντα μαζί του, κ᾽ ἐμένα μοῦ λέγει:

— Νάστεγκα, πήγαινε στὴν κάμαρά μου νὰ ἰδῇς ἂν εὕρῃς κανένα *στσέτι*.

Δὲν ἤξερω κ᾽ ἐγὼ γιατί κοκκίνησα. Εἶχα ξεχάσει πὼς ἤμουν καρφιτσωμένη καὶ σηκώθηκα μὲ τόση βία ποὺ τράβηξα μαζὶ καὶ τὴν πολυθρόνα τῆς γιαγιᾶς. Κοκκίνησα ἀκόμη περισσότερο, στάθηκα καὶ ἄρχισα τὰ κλάματα. Ἤμουν τόσο ἀπελπισμένη ποὺ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἤθελα νὰ πέθαινα. Ἡ γιαγιὰ μοῦ φώναξε:

— Λοιπόν, τί περιμένεις; Πήγαινε.

Μὰ ἐγὼ ὁλόενα ἔκλαια πειὸ δυνατά.

Ὁ νοικάρης μας ἐκατάλαβε πὼς ἡ παρουσία του μ᾽ ἐτάραζε περισσότερο, ἐχαιρέτησε κ᾽ ἔφυγε.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, εὐθὺς ποὺ ἄκουα κρότο στὸν διάδρομο, ἀληθινὰ ἐκέρωνα.

— Εἶναι ὁ νοικάρης! ἔλεγα μέσα μου. Καὶ σιγὰ σιγὰ τραβοῦσα τὴν καρφίτσα. Μὰ ποτὲ δὲν ἦταν αὐτός. Δὲν ματαῆρθε. Ἔπειτα ἀπὸ δεκαπέντε ἡμέρες μᾶς ἐμήνυσε μὲ τὴ Φέκλα πὼς εἶχε πολλὰ βιβλία γαλλικά, ὅλο καλὰ βιβλία, καὶ θὰ τὰ ἔστελλε εὐχαρίστως τῆς γιαγιᾶς ἂν ἤθελε νὰ τῆς διαβάζω γιὰ νὰ μὴ στενοχωριέται. Ἡ γιαγιὰ τὰ δέχτηκε μ᾽ εὐχαρίστησι.

— Τὰ δέχομαι γιατὶ εἶναι καλὰ βιβλία· ἂν δὲν ἦταν καλά, δὲν θὰ σ᾽ ἄφινα νὰ τὰ διαβάσῃς, Νάστεγκα, γιατὶ θὰ μάθαινες πράγματα ποὺ δὲν πρέπει.

— Καὶ τί θὰ μάθαινα, γιαγιά;

— Ἄ, Νάστεγκα, θὰ μάθαινες τὸ πῶς οἱ νέοι ξελογιάζουν τὰ κορίτσια. Πῶς μὲ τὸ ὅτι θὰ τὶς παντρευθοῦν, τὶς παίρνουν ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι καὶ ὕστερα τὶς ἀφίνουν. Ἐδιάβασα πολλὰ βιβλία τέτοια. Εἶναι τόσο καλογραμμένα ποὺ ὅλη νύχτα αὐτὰ συλλογίζεσαι... Τί βιβλία μᾶς ἔστειλε;

— Βάλτερ Σκότ.

— Μὴν τύχῃ καὶ κρύβουν καμιὰ πονηρία; Μὴν εἶναι χωμένο ἀνάμεσα στὰ φύλλα κανένα ραβασάκι;

— Ὄχι, γιαγιά, τῆς εἶπα, δὲν ὑπάρχει κανένα γράμμα.

— Μὰ κύτταξε καλὰ στὸ δέσιμο. Ἐκεῖ τὰ κρύβουν οἱ λησταὶ αὐτοί.

— Ὄχι, γιαγιά, οὔτε στὸ δέσιμο.

— Τότε, καλά.

Καὶ ἀρχίσαμε νὰ διαβάζωμε Βάλτερ Σκότ. Σ᾽ ἕνα μῆνα διαβάσαμε σχεδὸν τὰ μισά. Ἔπειτα ὁ νοικάρης μας μᾶς ἔστειλε Ποῦσκιν. Κ᾽ ἔτσι ἀγάπησα πολὺ τὸ διάβασμα. Καὶ δὲν ὀνειροπολοῦσα πειὰ νὰ παντρευθῶ κινέζον πρίγκηπα.

Μιὰ μέρα ἀπαντηθήκαμε στὴ σκάλα. Ἐσταμάτησε. Ἐγὼ κοκκίνησα. Κοκκίνησε κ᾽ ἐκεῖνος, χαμογέλασε, ἐχαιρέτησε καὶ μ᾽ ἐρώτησε γιὰ τὴν γιαγιὰ καὶ γιὰ τὰ βιβλία, ἂν τὰ εἶχα διαβάσει.

— Ναί, ὅλα.

— Ποιὸ σᾶς ἄρεσε περισσότερο;

— Ὁ Ἰβανόε, εἶπα.

Ἡ ὁμιλία μας σταμάτησε ἐδῶ. Ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ἑβδομάδα τὸν ξαναεῖδα στὴ σκάλα.

— Καλημέρα, μοῦ λέγει.

— Καλημέρα.

— Δὲν στενοχωριέσθε ὅλη μέρα μονάχη μὲ τὴ γιαγιά σας;

Δὲν ἤξερω γιατί κοκκίνησα. Αἰσθανόμουν ντροπιασμένη καὶ ταπεινωμένη. Μ᾽ ἐπείραξε, ἕνας ξένος νὰ μοῦ κάνῃ τέτοια ἐρώτησι. Ἤθελα νὰ φύγω χωρὶς ν᾽ ἀποκριθῶ, μὰ δὲν εἶχα τὴ δύναμι νὰ τὸ κάμω.

— Εἶσθε χαριτωμένη, μοῦ εἶπε. Συχωρέστε μου ὅ,τι σᾶς εἶπα· μὰ σᾶς χρειαζότανε μιὰ συντροφιὰ πιὸ χαρούμενη ἀπὸ τὴ συντροφιὰ τῆς γιαγιᾶς σας. Δὲν ἔχετε καμιὰ φιλενάδα ποὺ νὰ πηγαίνετε στὸ σπίτι της;

— Καμιά.

— Ἔρχεσθε μαζί μου στὸ θέατρο;

— Στὸ θέατρο. Καὶ ἡ γιαγιά;

— Δὲν τῆς τὸ λέμε.

— Ὄχι, εἶπα. Δὲν θέλω νὰ γελάσω τὴ γιαγιά. Σᾶς ἀφίνω.

— Στὸ καλό.

Καὶ δὲν εἶπε πειὰ τίποτε.

Μετὰ τὸ φαγητὸ ἦρθε κ᾽ ἔμεινε μαζί μας, ρώτησε τὴ γιαγιὰ ἂν εἶχε σχέσεις, μίλησαν πολύ.

— Ἄ, εἶπε ξέχασα, ἔχω ἕνα θεωρεῖο ἀπόψε στὴν ὄπερα. Παίζουν τὸν *Μπαρμπιέρε*.

— *Μπαρμπιέρε ντὶ Σιβίλια*, ρώτησε ἡ γιαγιά; Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ *Μπαρμπιέρε* ποὺ ἔπαιζαν στὸν καιρό μου;

— Ναί, εἶπε, ὁ ἴδιος. Καὶ μὲ κύτταξε. Ἐννόησε· ἡ καρδιά μου πηδοῦσε ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀνυπομονησία.

— Κ᾽ ἐγώ, μιὰ φορά, στὸν καιρό μου, ἔπαιξα τὴ Ροζίνα σ᾽ ἕνα θέατρο ἐρασιτεχνῶν.

— Πᾶμε λοιπὸν μαζὶ ἀπόψε; θὰ ἦταν κρῖμα νὰ πάῃ χαμένο τὸ εἰσιτήριο.

— Καλά, γιατί ὄχι; Ἡ Νάστεγκα δὲν ἔχει πάει ἀκόμα στὸ θέατρο.

Θεέ μου, τί χαρά! Ἑτοιμασθήκαμε κ᾽ ἐφύγαμε. Ἡ γιαγιὰ ἔλεγε πὼς δὲν θὰ ἰδῇ τὴν ὄπερα, μὰ θἀκούσῃ μόνο τὴ μουσική. Εἶναι καλὴ γρηοῦλα. Ἤθελε νὰ διασκεδάσῃ ἐμένα· μόνη της δὲν θὰ πήγαινε. Δὲν θὰ σᾶς πῶ τὴν ἐντύπωσί μου ἀπὸ τὸν *Μπαρμπιέρε*. Ὅλη τὴ βραδειὰ ὁ νοικάρης μας μ᾽ ἐκύτταζε τόσο τόσο εὐγενικά, μοῦ μιλοῦσε τόσο ἔμορφα, ποὺ κατάλαβα πὼς τὸ πρωῒ ποὺ μοῦ εἶχε προτείνει νὰ πᾶμε οἱ δυό μας στὸ θέατρο, τὸ εἶχε κάμει γιὰ νὰ μὲ δοκιμάσῃ. Τί εὐτυχισμένη ποὺ ἤμουν, καὶ ὑπερήφανη. Ὅλη τὴ νύχτα ἔβλεπα τὸν *Μπαρμπιέρε*.

Ἐνόμιζα πὼς τώρα πειὰ θἀρχότανε νὰ μᾶς βλέπῃ πειὸ συχνά. Καὶ ὅμως δὲν ἐρχότανε σχεδὸν καθόλου. Μιὰ φορὰ μόνο τὸν μῆνα μᾶς καλοῦσε στὸ θέατρο. Ἐπήγαμε δυὸ φορὲς ἀκόμη. Μὰ δὲν εὐχαριστήθηκα. Παρατήρησα ὅμως πὼς μὲ λυπότανε ποὺ ἤμουν σκλάβα τῆς γιαγιᾶς μου. Δὲν μποροῦσα νὰ εὕρω ἡσυχία, οὔτε νὰ διαβάσω, οὔτε νὰ ἐργασθῶ. Κάποτε τὴν ἔκαμνα νὰ κακιώνῃ, ἄλλοτε πάλι ἔκλαιγα χωρὶς ἀφορμή, καὶ ὁλοένα γινόμουνα πειὸ ἀδύνατη· ἤμουν σχεδὸν ἄρρωστη. Ἡ ὄπερα ἐτελείωσε καὶ ὁ νοικάρης μας δὲν ξαναῆλθε πειὰ καθόλου· καὶ ὅταν ἐβλεπόμαστε στὸ διάδρομο, χαιρετοῦσε πάντα σιωπηλός, σοβαρός, σὰν νὰ μὴν ἤθελε οὔτε νὰ μιλήσῃ· ἐνῷ ἐκεῖνος ἔφθανε στὴν ἐξώπορτα, ἐγὼ ἤμουν ἀκόμα στὴ μέση τῆς σκάλας, κατακόκκινη.

Τί νὰ κάμω; Σκεπτόμουνα, σκεπτόμουν ἀπελπισμένη, ὡς ποὺ πῆρα μιὰν ἀπόφασι· ἐπρόκειτο νὰ φύγῃ τὴν ἐπαύριον καὶ νά, τί ἔκαμα τὸ βράδυ ὅταν κοιμήθηκε ἡ γιαγιά· ἔδεσα ὅλα μου τὰ φορέματα ἕνα δέμα, τὸ πῆρα στὸ χέρι καὶ μισοπεθαμένη ἀνέβηκα στοῦ νοικάρη μας. Πρέπει νὰ μοῦ χρειάσθηκε μιὰ ὥρα γιὰ ν᾽ ἀνέβω. Μοῦ ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ στάθηκε ξαφνιασμένος βλέποντάς με σὰν νὰ μὲ πῆρε γιὰ φάντασμα· ἔπειτα ἔτρεξε νὰ μοῦ φέρῃ ἕνα ποτῆρι νερό, γιατὶ μόλις μποροῦσα νὰ σταθῶ ὄρθια.

Ἐγύριζε τὸ κεφάλι μου καὶ τὰ πράματα γύρω μοῦ φαινόντανε ἀλλοιώτικα· ὅταν συνῆλθα, ἔβαλα τὸ δέμα μου ἐπάνω στὸ κρεβάτι, ἐκάθησα κ᾽ ἐγώ, ἔκρυψα τὸ πρόσωπο μέσ᾽ τὰ χέρια μου καὶ τὰ μάτια μου ἔτρεχαν ποτάμι. Ἐφάνηκε πὼς ἐννόησε ὅλα καὶ ἡ ματιά του ἦταν τόσο θλιβερὴ ποὺ μοῦσχιζε τὴν καρδιά.

— Ἀκοῦστε, Νάστεγκα, δὲν μπορῶ τίποτε νὰ κάμω· εἶμαι φτωχός· δὲν ἔχω τίποτε, οὔτε τὴν παραμικρὴ θέσι· πῶς νὰ ζήσωμε ἂν σᾶς ἔπαιρνα;

Μιλήσαμε πολύ· στὸ τέλος δὲν κρατήθηκα· τοῦ εἶπα πὼς δὲν μποροῦσα πειὰ νὰ ζήσω μὲ τὴ γιαγιά, πὼς θἄφευγα, πὼς δὲν ἤθελα πειὰ νὰ εἶμαι καρφιτσωμένη στὸ φουστάνι της καὶ θὰ πήγαινα μαζί του, θέλει δὲν θέλει, θὰ πήγαινα μαζί του στὴ Μόσχα, πὼς δὲν ἠμποροῦσα νὰ ζήσω μακρυὰ ἀπ᾽ αὐτόν.

Ἡ ντροπή, ἡ ἀγάπη, ἡ περηφάνεια, ὅλα μιλοῦσαν τὴν ἴδια στιγμή. Ἔπεσα σχεδὸν λιποθυμισμένη· φοβόμουνα μὴ μοῦ πῇ ὄχι. Ἐκεῖνος σηκώθηκε, μ᾽ ἐπλησίασε καὶ ἔπιασε τὸ χέρι μου.

— Ἀγαπημένη μου Νάστεγκα... (ἡ φωνή του ἦταν κλαμένη) σοῦ ὁρκίζομαι πὼς ἂν ποτὲ μπορέσω νὰ παντρευθῶ, ἐσὺ θὰ μοῦ δώσῃς τὴν εὐτυχία. Πηγαίνω στὴ Μόσχα ὅπου θὰ μείνω ἕνα ἔτος. Ἐλπίζω νὰ διορθώσω τὶς δουλειές μου. Ὅταν ἐπιστρέψω, ἂν μ᾽ ἀγαπᾷς ἀκόμα, θὰ ζήσωμε μαζὶ εὐτυχισμένα. Τώρα εἶναι ἀδύνατον, δὲν ἠμπορῶ, δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα· ὅμως ἂν καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἕνα ἔτος μὲ θυμᾶσαι, θὰ γείνῃς γυναῖκα μου. Δὲν θέλω νὰ δεθῇς μὲ ὑπόσχεσι· σοῦ δίνω τὴν ἰδική μου καὶ σὺ μεῖνε ἐλεύθερη.

Αὐτά. Τὴν ἄλλην ἡμέρα ἔφυγε. Ἐσυμφωνήσαμε νὰ μὴν εἰποῦμε τίποτε στὴ γιαγιά. Ἔτσι τὸ θέλησε ἐκεῖνος... Ἡ ἱστορία μου σχεδὸν ἐτελείωσε. Ἀπὸ τότε πέρασε σχεδὸν ἕνα ἔτος. Τώρα ἐγύρισε πίσω, εἶναι τρεῖς μέρες καί... καί...

Καί... τί; ἐφώναξα, ἀνυπόμονος νὰ μάθω τὸ τέλος.

Δὲν μπόρεσε ν᾽ ἀπαντήσῃ καὶ μόνο ποὺ ψιθύρισε:

— Τίποτε. Δὲν τὸν εἶδα.

Ἔγειρε τὸ κεφάλι, ἐσκέπασε τὸ πρόσωπο μὲ τὰ δυό της χέρια καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ τόσο θλιβερά, ποὺ μοῦ ἔσχισε τὴν καρδιά.

Δὲν ἐπερίμενα αὐτὸ τὸ τέλος.

— Νάστεγκα, εἶπα μὲ ἄτολμη φωνή, μὴν κλαῖς. Ποιὸς ξέρει; ἴσως δὲν ἦρθε.

— Εἶναι ἐδῶ, εἶναι ἐδῶ. Τὴν παραμονὴ ποὺ ἦταν νὰ φύγῃ, ἐβγήκαμε μαζὶ ἀπὸ τὸ δωμάτιό του κ᾽ ἐκάναμε λίγα βήματα σ᾽ αὐτὸ ἐδῶ τὸ μέρος. Ἦταν δέκα ἡ ὥρα. Καθήσαμε σ᾽ αὐτὸν τὸν πάγκο· δὲν ἔκλαια πειά· ἤμουν εὐχαριστημένη νὰ τὸν ἀκούω νὰ μιλῇ· μοῦ εἶπε πὼς εὐθὺς ποὺ θὰ ἐπέστρεφε, θὰ μὲ ζητοῦσε ἀπὸ τὴ γιαγιά, καὶ εἶναι ἐδῶ καὶ δὲν ἦρθε νὰ μὲ ζητήσῃ.

Ἔκλαιε δυνατώτερα τώρα.

— Θεέ μου! μὰ πῶς νὰ σᾶς παρηγορήσω; Γιατί δὲν πηγαίνετε νὰ τὸν ἰδῆτε;

— Εἶναι σωστό; ρώτησε σηκώνοντας τὸ κεφάλι.

— Δὲν ἤξερω καὶ καλά... ὄχι... μὰ γράψετέ του.

— Ὄχι, ἀδύνατον, οὔτε αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ κάνω, ἀποκρίθηκε ἀποφασιστικά, χαμηλόνοντας τὸ κεφάλι χωρὶς νὰ μὲ κυττάξῃ.

— Καὶ γιατί ὄχι; ξαναεῖπα. Εἶναι γράμμα καὶ γράμμα. Ἂν εἴχατε ἐμπιστοσύνη σ᾽ ἐμένα, Νάστεγκα! Φοβᾶσθε πὼς θὰ σᾶς δώσω ποτὲ κακὴ συμβουλή; Ὅλα θὰ διορθωθοῦν ἔτσι· ἐσεῖς πρῶτα πρῶτα ἐπήγατε καὶ τοῦ μιλήσατε τότε· γιατί τώρα ὄχι;...

— Ὄχι, ὄχι, εἶναι σὰν νὰ τρέχω πίσω του.

— Ἄ, Νάστεγκα, μικροῦλα μου! καὶ δὲν μπόρεσα τὰ κρύψω ἕνα χαμόγελο. Μὰ ὄχι! ὄχι! Εἶναι δικαίωμά σας ἀφοῦ σᾶς ὑποσχέθηκε. Ἔπειτα, βέβαια εἶναι λεπτὸς ἄνθρωπος· ἔκαμε καλά, ἐξηκολούθησα ἐνθουσιασμένος μὲ τὰ ἐπιχειρήματά μου· ἔδωσε τὸ λόγο του, εἶπε πὼς μόνο σᾶς θὰ παντρευθῇ καὶ σᾶς ἄφησε ἐσᾶς ἐλεύθερη ν᾽ ἀρνηθῆτε, ἂν θελήσετε.. Ἔτσι μπορεῖτε πολὺ καλὰ νὰ πᾶτε ἐσεῖς πρώτη· καὶ πρέπει μάλιστα νὰ τὸ κάμετε ἂν θέλετε νὰ τοῦ δώσετε πίσω τὸν λόγο του.

— Πῆτε μου, πῶς θὰ γράφατε ἐσεῖς;

— Τί;

— Νά, αὐτὸ τὸ γράμμα.

— Θὰ ἔγραφα ἔτσι: «Κύριε...»

— Εἶναι ἀνάγκη ν᾽ ἀρχίσῃ κανεὶς μὲ αὐτὸ τὸ «Κύριε»;

— Βέβαια. Ὅμως νομίζω...

— Καὶ ἔπειτα;

— «Κύριε, συγγνώμην ἂν...» Μὰ ὄχι, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ζητήσετε συγγνώμην! Τὰ πράματα μόνα τους μιλοῦν. Πῆτε μονάχα ἔτσι: «Σᾶς γράφω. Συχωρέστε τὴν ἀνυπομονησία μου· μὰ ἕνα χρόνο ὁλόκληρο ἔζησα εὐτυχισμένη μὲ τὴν ἐλπίδα. Θὰ μὲ καταδικάσετε ἂν τώρα δὲν ἠμπορῶ νὰ ζήσω οὔτε μιὰν ἡμέρα μέσα στὴν ἀμφιβολία; Ἴσως ν᾽ ἀλλάξατε γνώμην. Δὲν θὰ διαμαρτυρηθῶ. Δὲν σᾶς κατηγορῶ, δὲν εἶμαι ἡ δέσποινα τῆς καρδιᾶς σας. Εἶσθε ἄνθρωπος εὐγενής· μὴ γελάσετε, οὔτε νὰ θυμώσετε. Σκεφθῆτε πὼς σᾶς γράφει ἕνα φτωχὸ κορίτσι ποὺ δὲν ἔχει κανέναν νὰ τὴ συμβουλεύσῃ καὶ συχωρέστε την ἂν ἡ ἀμφιβολία τὴν βασανίζῃ. Δὲν ἠμπορεῖτε βέβαια νὰ θυμώσετε μὲ ἐκείνην ποὺ σᾶς ἀγάπησε καὶ σᾶς ἀγαπᾷ...»

— Ναί, ναί, αὐτὸ εἶναι, αὐτὸ θὰ ἔγραφα κ᾽ ἐγώ, ἐφώναξε ἡ Νάστεγκα. Ἔλαμπε ἡ χαρὰ στὰ μάτια της.

Ἄ, μοῦ κάνετε πολὺ καλό. Ὁ Θεὸς σᾶς στέλνει. Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ!

— Μ᾽ εὐχαριστεῖτε γιατί; ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μὲ στέλνει;

— Ναί, καὶ γι᾽ αὐτὸ ἀκόμα.

— Ἄ, Νάστεγκα, εἶναι λοιπὸν καὶ ἄνθρωποι ποὺ τοὺς χρεωστοῦμε χάρι ὅτι πέρασαν μιὰ στιγμὴ μονάχα στὴ ζωή μας!... Μὰ ἐγὼ πρέπει νὰ σᾶς εὐχαριστήσω ποὺ σᾶς ἀπάντησα καὶ ποὺ μοῦ ἀφίνετε μιὰν ἀνάμνησι γιὰ πάντα.

— Ἐλᾶτε, φθάνει... Εἴχαμε λοιπὸν ἀποφασίσῃ πὼς ὅταν θὰ γύριζε πίσω, θὰ μοὔγραφε καὶ θὰ ἔδινε τὸ γράμμα σ᾽ ἕνα φιλικό μου σπίτι ὁποὺ τίποτε δὲν θὰ ὑποπτευόντανε. Ἢ, ἂν δὲν μποροῦσε νὰ μοῦ γράψῃ, γιατὶ εἶναι πράματα ποὺ δὲν γράφονται σ᾽ ἕνα γράμμα, θἀρχότανε σ᾽ αὐτὴ ἐδῶ τὴ θέσι, στὶς δέκα τὸ βράδυ, τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ ἐπέστρεφε. Καὶ ὅμως ξέρω πὼς ἔφθασε, τρεῖς μέρες τώρα, καὶ οὔτε μοῦ γράφει οὔτε ἔρχεται. Δόσετε λοιπὸν ἐσεῖς τὸ γράμμα μου στὸ σπίτι ποὺ σᾶς ἔλεγα πρίν· θὰ τὸ στείλουν αὐτοί, καὶ ἂν ἔχῃ ἀπάντησι θὰ μοῦ τὴν φέρετε ἐδῶ· θὰ σᾶς περιμένω.

— Μὰ τὸ γράμμα, τὸ γράμμα! πρέπει πρῶτα νὰ γραφῇ, εἰδεμὴ ὅλα αὐτὰ θὰ μείνουν γιὰ μεθαύριο!

— Τὸ γράμμα... εἶπε ἡ Νάστεγκα λίγο ἀνήσυχη, τὸ γράμμα... μά!..

Ἔστρεψε τὸ ρόδινο προσωπάκι της καὶ τότε ἔνοιωσα μέσα στὸ χέρι μου ἕνα γράμμα, ἕτοιμο καὶ σφραγισμένο. Μιὰ ἀνάμνησις μοῦ ἦρθε ἔμορφη, θελκτική.

— Ρο.. ζί.. να, ἄρχισα νὰ λέγω. «Ροζίνα» εἴπαμε κ᾽ οἱ δυὸ μαζί. Τὴν ἔσφιγγα σχεδὸν στὸ στῆθος μου, ἤμουν ἄλλος ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ χαρά μου. Ἐκείνη γελοῦσε κ᾽ ἔκλαιε μαζί.

— Αὔριο, λοιπόν.

Μοῦ ἔσφιξε δυνατὰ τὰ χέρια, μοῦ ἔρριξε μιὰ ματιὰ κ᾽ ἔφυγε. Ἔμεινα πολλὴν ὥρα ἀκίνητος καὶ τὴν ἐκύτταζα.

ΤΡΙΤΗ ΝΥΧΤΑ

Μελαγχολική, βροχερὴ ἡμέρα, θαμπὴ σὰν γεράματα ποὺ ἔρχονται. Παράξενες σκέψεις γυρίζουν στὸ κεφάλι μου· προβλήματα, μυστήρια ἄδυτα, ὁποὺ δὲν ἔχω τὴ δύναμι οὔτε τὴ θέλησι νὰ τὰ κυττάξω. Ὄχι, ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ ξανοίξω αὐτὸ τὸ σκοτάδι.

Σήμερα δὲν θὰ ἰδωθοῦμε. Χθές, τὴ στιγμὴ ποὺ χωριστήκαμε, ὁ οὐρανὸς ἦταν βαρύς, ἄρχιζε ἡ θύελλα. Ἤξερα πὼς σήμερα θὰ ἦτον τέτοια μέρα σκοτεινή. Δὲν μοῦ ἀποκρίθηκε ἀμέσως· στὸ τέλος:

— Ἂν βρέχῃ δὲν θὰ δωθοῦμε, μοῦ εἶπε· δὲν θἀρθῶ.

Ἤλπιζα πὼς δὲν θὰ πρόσεχε τὴ βροχή· καὶ ὅμως δὲν ἦρθε.

Ἦταν ἡ τρίτη φορὰ ποὺ θὰ βλεπόμαστε, ἡ τρίτη λευκὴ νύχτα μας...

Ἄ!.. πῶς ἡ εὐτυχία δίνει στὸν ἄνθρωπο τὴν τελειότητα! Θέλει νὰ χαρίσῃ τὴν καρδιά, τὴν εὐτυχία, τὴ χαρά του. Καὶ εἶναι μεταδοτικὴ ἡ χαρά. Χθές, στὰ λόγια της μέσα, ἦταν τόση καλοσύνη γιὰ μένα! Καὶ τί φιλαρέσκεια ποὺ ἐμπνέει στὴ γυναῖκα ἡ εὐτυχία! Κ᾽ ἐγὼ ὁ ἀνόητος... ἔλεγα πώς... Ἐπιτέλους τὰ πῆρα ὅλα γιὰ ἀληθινά!

Θεέ μου! πῶς μπόρεσα νὰ εἶμαι τόσο ἀνόητος, τόσο τυφλός; Ὅλα ἦταν κτῆμα ξένο. Γιὰ μένα τίποτε. Ἐκεῖνες οἱ τρυφερότητες, οἱ φροντίδες, ἡ ἀγάπη....

Ναί, ἡ ἀγάπη της γιὰ μένα δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ χαρὰ ποὺ θὰ ἔβλεπε ἕναν ἄλλον· ἦταν ἀκόμα ἡ ἐπιθυμία ν᾽ ἀκονίσῃ ἀπάνω μου τὴν εὐτυχία της... καὶ ὅταν ἔφθασε ἡ στιγμὴ αὐτὴ καὶ ἐκεῖνος δὲν ἦρθε, πῶς ἔγεινε μελαγχολική, πῶς ἔχασε τὸ θάρρος της! Ὅλες της οἱ κινήσεις, ὅλα της τὰ λόγοα ἦταν ἀπελπισμένα, καὶ ὅμως ἔδειχνε τόση καλοσύνη γιὰ μένα, σὰν νὰ μοὔλεγε νὰ τὴν πείσω ὅτι δὲν ἦταν αὐτὴ ἡ πραγματικότης· τέλος ἀπελπίσθηκα τὴ στιγμὴ ὁποὺ ἐφανταζόμουν πὼς ἐκατάλαβε τὴν ἀγάπη μου, πὼς ἔδειχνε συμπάθεια στὴ φτωχή μου ἀγάπη. Αὐτὸ δὲν γίνεται σὰν ἤμαστε δυστυχεῖς; Δὲν αἰσθανόμεθα βαθύτερα τὸν πόνο τῶν ἄλλων;...

Καὶ σήμερα ὅταν ἐρχόμουν, ἦταν γεμάτη ἡ καρδιά μου ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ τὴν ἔβλεπα· καθόλου δὲν προαισθάνθηκα ὅ,τι αἰσθάνομαι τώρα, ποὺ ὅλα ἔτσι θὰ τελείωναν. Ἔλαμπε ἀπὸ χαρά, ἐπερίμενε ἀπάντησι. Ἡ ἀπάντησις ἦταν αὐτὸς ὁ ἴδιος. Δὲν εἶναι ἀμφιβολία πὼς θὰ ἔτρεχε νὰ τὴν ἰδῇ. Ἦρθε ἐκείνη πρὶν ἀπὸ μένα, μιὰν ὁλόκληρη ὥρα προτήτερα. Γελοῦσε γιὰ κάθε τί. Ἄρχισα νὰ μιλῶ καὶ σταμάτησα.

— Ξέρετε γιατί εἶμαι ἔτσι χαρούμενη ποὺ σᾶς βλέπω καὶ γιατί σᾶς ἀγαπῶ τόσο πολὺ σήμερα;

— Γιατί;

— Σᾶς ἀγαπῶ γιατὶ δὲν μ᾽ ἐρωτευθήκατε. Κάθε ἄλλος δὲν θὰ μὲ ἄφινε ἥσυχη μὲ τὰ «ὤχ» καὶ μὲ τὰ «ἄχ». Μὰ ἐσεῖς... ἐσεῖς εἶσθε πολὺ καλός!

Καὶ μοῦ ἔσφιξε δυνατὰ τὸ χέρι.

— Τί καλὸς φίλος ποὺ εἶσθε! εἶπε σοβαρά. Τί θὰ γινόμουν χωρὶς ἐσᾶς; Τί ἀφοσίωσις!

Ὅταν παντρευθῶ θὰ εἴμασθε καλοὶ φίλοι, περισσότερο ἀπὸ ἀδέλφια· θὰ σᾶς ἀγαπῶ σχεδὸν ὅπως κ᾽ ἐκεῖνον.

Ἤμουν πολὺ μελαγχολικός. Κάθε λέξις της μ᾽ ἐπλήγωνε.

— Τί ἔχετε; τὴν ρώτησα ἔξαφνα. Γιατί εἶσθε ἔτσι ταραγμένη; Νομίζετε πὼς δὲν θἀρθῇ;

— Τί λέτε; Ἂν δὲν ἤμουν τόσο εὐτυχισμένη θαρρῶ πὼς θἄκλαια βλέποντάς σας τόσο ὕποπτο. Μά, μὲ κάνετε νὰ συλλογίζωμαι· ἀργότερα ὅμως... μολονότι εἶναι πολὺ ἀληθινὸ ὅ,τι μοῦ λέγατε· ναί, εἶμαι ἀλλοιώτικη, σὰν χαμένη· ἀρχίζει ὅμως ν᾽ ἀργῇ πολύ...

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀκούσθηκαν βήματα καὶ φάνηκε στὸ σκοτάδι ἕνας διαβάτης ποὺ βάδιζε πρὸς τὸ μέρος μας. Ἡ Νάστεγκα ἀνατρίχιασε· μόλις μπόρεσε νὰ κρατήσῃ μιὰ φωνή· ἄφησα τὸ χέρι της καὶ ἤθέλησα νὰ φύγω· μὰ εἶδε γλήγορα πὼς δὲν ἦταν ἐκεῖνος.

— Τί φοβᾶσθε; Γιατί ἀφήσατε τὸ χέρι μου; Μαζὶ θὰ τὸν ἰδοῦμε. Θέλω νὰ ξέρῃ πόσο ἀγαπιόμαστε.

— Πόσο ἀγαπιόμαστε! εἶπα κ᾽ ἐγώ. Καὶ σκεπτόμουνα: «Ὦ Νάστεγκα, Νάστεγκα, τί λέξι εἶπες;... Τὸ χέρι σου εἶναι ψυχρό, τὸ δικό μου καίει. Πῶς μπορεῖς νὰ μὴ βλέπῃς Νάστεγκα; Πῶς σκληρύνει ἡ εὐτυχία!... Μὰ δὲν θέλω νὰ θυμώσω μαζί σου...»

Ἔνοιωσα τέλος πάντων τὴν καρδιά μου πλημμυρισμένη.

— Νάστεγκα, ξέρετε τί ἔκαμα σήμερα;

— Τί; Πῆτε το γλήγορα· γιατί περιμέναιε τόσο πολὺ νὰ τὸ πῆτε;

— Πρῶτα πρῶτα, Νάστεγκα, ἐτελείωσα τὴν παραγγελία σας, ἐπῆρα τὸ γράμμα καὶ εἶδα τοὺς φίλους σας ἐκείνους· ἔπειτα, ἔπειτα... ἐπῆγα στὴν κάμαρά μου καὶ κοιμήθηκα.

— Αὐτὸ ἦτον ὅλο;

— Σχεδόν, ἀπήντησα μὲ σφιγμένη καρδιά, γιατὶ ἔνοιωθα νὰ πλημμυροῦν τὰ μάτια μου ἀπὸ δάκρυα γελοῖα. Ξύπνησα λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ εἴχαμε ὁρίσει· πραγματικῶς δὲν κοιμήθηκα· ὁ χρόνος εἶχε σταματήσει γιὰ μένα, καὶ ὅμως ξυπνοῦσα σὰν νἄκουα παληὲς μελῳδίες, λησμονημένες, ποὺ ξαναγύριζαν πίσω· ἐνόμιζα ὅτι σ᾽ ὅλη τὴ ζωή μου ἡ μελῳδία αὐτὴ κοιμώτανε μέσα μου καὶ τώρα μονάχα...

— Θεέ μου, Θεέ μου, εἶπε ἡ Νάστεγκα, μὰ δὲν καταλαβαίνω τίποτε.

— Ἄ, Νάστεγκα, ἤθελα νὰ σᾶς ἐξηγήσω τὰ παράδοξα αὐτὰ συναισθήματα, εἶπα μὲ χαμηλὴ φωνὴ ποὺ ἔβγαινε βαθειὰ ἀπ᾽ τὴν καρδιά μου...

— Φτάνει! εἶπε.

Εἶχε μαντεύσει. Κ᾽ ἔξαφνα τὴν ἔπιασε μιὰ χαρὰ φλύαρη, ἐπῆρε τὸ χέρι μου καὶ ἀπαιτοῦσε νὰ γελάσω... Ἄρχισα νὰ μελαγχολῶ. Μοῦ φάνηκε πὼς γινότανε φιλάρεσκη.

— Ὅμως, εἶμαι λίγο πειραγμένη ποὺ δὲν μ᾽ ἐρωτευθήκατε... Ἄ, σᾶς λέγω ὅ,τι μοῦ ἔρθῃ στὸ κεφάλι.

— Ἔνδεκα ἡ ὥρα.

Σταμάτησε νὰ μιλῇ καὶ νὰ γελᾷ καὶ ἄρχισε νὰ μετρᾷ τὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας τοῦ γειτονικοῦ καμπαναριοῦ.

— Ἔνδεκα! εἶπε μὲ ἀόριστη φωνή, εἶναι ἔνδεκα!

Μετάνοιωσα γιὰ τὴν κακία ποὺ μ᾽ ἔσπρωξε νὰ τῆς πῶ τὴν ὥρα, τόσο θλιβερὴ γι᾽ αὐτήν. Κ᾽ αἰσθάνθηκα κ᾽ ἐγὼ λύπη, καὶ δὲν ἤξερα πῶς νὰ διορθώσω τὸ σφάλμα μου. Προσπαθοῦσα νὰ τῆς δικαιολογήσω τὴν ἀργητά του. Σὲ τέτοιες

στιγμὲς δέχεται κανεὶς ὡς λογικὴ καὶ τὴν πειὸ ἀπίθανη παρηγοριά! Εἴμαστε εὐτυχεῖς νὰ βροῦμε τὴν παραμικρότερη δικαιολογία!

— Ναί· καὶ—παράδοξο, ἄρχισα κ' ἐγὼ ν' ἀκολουθῶ τὴ λογικὴ τῶν ἐπιχειρημάτων μου — μ' ἐκάματε νὰ πιστέψω πὼς ἔχετε δίκαιο, Νάστεγκα! Μὰ πῶς μποροῦσε νὰ ἔρθῃ ... συλλογισθῆτε μονάχα πὼς μόλις τώρα θὰ ἔλαβε τὸ γράμμα σας. Θὰ σᾶς ἀπαντήσῃ, καὶ μόνο αὔριο θὰ ἔχετε τὴν ἀπάντησι. Θὰ πάω νὰ τὴν πάρω μόλις χαράξῃ ἡ ἡμέρα καὶ θὰ σᾶς τὴν στείλω ἀμέσως!... Ὅταν πῆγα τὸ γράμμα σας θὰ ἦτον ἔξω καὶ ἴσως ἀκόμα νὰ εἶναι... ὅλα γίνονται.

— Ναί, ναί, ἀποκρίθηκε ἡ Νάστεγκα· δὲν τὸ σκέφθηκα. Ἔτσι θὰ εἶναι, εἶπε πεπεισμένη, ἀλλὰ καὶ μὲ κάποιον ἀλλοιώτικον τόνον στὴ φωνή της. Νά, τί θὰ κάμετε: Θὰ πᾶτε αὔριο νωρὶς νωρὶς καὶ ἂν ἔχετε καμιὰ εἴδησι θὰ μοῦ τὴν στείλετε ἀμέσως... Ξέρετε τὴ διεύθυνσί μου.

Κ' ἔξαφνα μοῦ ἔδειξε τόση τρυφερότητα, τόση καλωσύνη... Ἄκουε μὲ προσοχὴ ὅ,τι τῆς ἔλεγα· μιά, σὲ μιά μου ἐρώτησι ἐσώπασε καὶ ἔστρεψε τὸ κεφαλάκι της· τὴν ἐκύτταξα, καὶ ἔκλαιε.

— Ἄ, εἶναι δυνατόν; Εἶσθε παιδί. Παύσετε λοιπόν!

Ἐδοκίμασε νὰ χαμογελάσῃ καὶ ἡσύχασε· μὰ τὸ χεῖλι της ἔτρεμε καὶ τὸ στῆθος της ἀνεβοκατέβαινε ἀκόμα.

— Συλλογίζομαι ἐσᾶς, μοῦ εἶπε ἔπειτα ἀπὸ μικρὴ σιωπή· εἶσθε τόσο καλός, ποὺ θὰ ἤμουν ἀναίσθητη ἂν δὲν τὸ ἔβλεπα. Καὶ σᾶς ἔβλεπα τοὺς δυὸ μαζὶ μέσα μου... Γιατί μέσα σ' ἐκεῖνον νὰ μὴν ἦσθε ἐσεῖς; Θὰ σᾶς προτιμοῦσα· μὰ ἀγαπῶ ἐκεῖνον.

Δὲν ἀποκρίθηκα. Φαινότανε πὼς περιμένει ἀπάντησι.

— Βέβαια, ἴσως νὰ μὴν τὸν καταλαβαίνω ἀκόμα, ἴσως νὰ μὴν τὸν γνωρίζω ἀρκετά· εἶχα κάποιον φόβο μαζί του· ἦταν πάντα τόσο σοβαρός· φοβόμουν μὴν εἶναι ἐγωϊστὴς καὶ ὅμως ξέρω καλὰ πὼς ἔχει πειότερη καλωσύνη ἀπὸ μένα. Πάντα θυμοῦμαι τὸ καλὸ καὶ γενναῖο βλέμμα του, τὸ βράδυ ποὺ πῆγα στὸ δωμάτιό του μὲ τὸ μικρό μου δέμα. Μὰ ἴσως νὰ αἰσθάνωμαι γι' αὐτὸν ὑπερβολικὴ ἐκτίμησι...

— Ὄχι, Νάστεγκα, ὄχι, ἀπήντησα· αὐτὸ σημαίνει πὼς τὸν ἀγαπᾶτε περισσότερο ἀπὸ καθετὶ στὸν κόσμο, περισσότερο κι' ἀπὸ τὸν ἑαυτό σας.

— Ἂς ποῦμε πὼς εἶναι ἔτσι. Μά; ξέρετε τί συλλογίζομαι αὐτὴ τὴ στιγμή; Δὲν μιλῶ γι' αὐτόν... νά, ἔτσι, γενικῶς... Γιατί ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὁ καλύτερος, πάντα θέλει κάτι νὰ κρύψῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους; *Τὸ χέρι στὴν καρδιὰ* εἶναι μόνο λόγια! Γιατί νὰ μὴν πῇ κανεὶς ἀμέσως μὲ εἰλικρίνεια ὅ,τι ἔχει μέσα του, ὅταν ξέρει πὼς τὰ λόγια του τὰ παίρνει ὁ ἄνεμος; Καὶ ὅλοι προσποιοῦνται τὸν πολὺ αὐστηρό, σὰν νὰ λέγουν στοὺς ἄλλους νὰ μὴν πληγώσουν τὰ αἰσθήματά τους... Καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτὰ ὅλοι τὰ κρατοῦν μυστικά.

— Ἄ Νάστεγκα, αὐτὸ ποὺ λέτε εἶναι ἀληθινό, μὰ ἔχει πολλὰ αἴτια, εἶπα σιγανά· ἔβλεπα κι' ἐγὼ πὼς ἤθελα νὰ κρύψω, βαθειὰ μέσ' στὴν ψυχή μου, ἐκεῖνο ποὺ αἰσθανόμουν.

— Ὄχι, ὄχι· μοῦ φαίνεται πὼς... αὐτὴ τὴν στιγμὴ ἀκόμα... μοῦ φαίνεται πὼς θυσιάζεσθε γιὰ μένα, εἶπε κυττάζοντάς με ἐταστικά. Συχωρέστε με ποὺ σᾶς μιλῶ ἔτσι· ξέρετε, εἶμαι μιὰ κόρη ἁπλῆ, δὲν γνωρίζω πολὺ τὴ ζωὴ καὶ δὲν μπορῶ πάντα νὰ ἐκφρασθῶ, γνωρίζω ὅμως καὶ τὸ καλὸ ποὺ μοῦ ἔκαμαν... Ἄ, ὁ Θεὸς νὰ σᾶς εὐτυχίζῃ! Ἐκεῖνα ποὺ μοῦ λέγατε γιὰ τὸν ὀνειροπόλο σας, δὲν εἶναι καθόλου ἀληθινά. Δηλαδὴ δὲν εἶσθε ἐσεῖς, ἢ τουλάχιστον εἶσθε γιατρεμένος· εἶσθε πολὺ διαφορετικὸς ἀπ' ὅ,τι μοῦ περιγράψατε. Ἂν ποτὲ ἀγαπήσετε, ὁ Θεὸς νὰ σᾶς χαρίζῃ εὐτυχία. Κι' ἐκείνη ποὺ θ' ἀγαπήσετε, δὲν τῆς εὔχομαι τίποτε περισσότερο, γιατὶ θὰ εἶναι εὐτυχισμένη μὲ τὴν ἀγάπη σας... Εἶμαι γυναῖκα καὶ ξέρω, μπορεῖτε νὰ μὲ πιστέψετε...

Ἐσώπασε καὶ μοῦσφιξε δυνατὰ τὸ χέρι. Τόσο ἤμουν συγκινημένος ποὺ δὲν μπόρεσα νὰ μιλήσω.

— Ναί, εἶναι πιθανὸν νὰ μὴν ἔρθῃ σήμερα, εἶπε, ἔπειτα ἀπὸ λίγες στιγμές. Εἶναι ἀργὰ πολύ.

— Θἀρθῇ αὔριο.

— Ναί, αὔριο, τὸ βλέπω πὼς αὔριο θἀρθῇ. Αὔριο λοιπὸν θὰ σᾶς ἰδῶ. Ἂν βρέχῃ, δὲν θἀρθῶ. Μεθαύριο θὰ ἔρθω χωρὶς ἄλλο. Ὅ,τι καιρὸς κι' ἂν εἶναι θὰ ἔρθω. Πρέπει νὰ σᾶς ἰδῶ.

Μοῦ ἔδωσε τὸ χέρι καὶ εἶπε κυττάζοντάς με μὲ ἠρεμία:

— Εἴμαστε γιὰ πάντα ἑνωμένοι.

(Ὤ, Νάστεγκα, Νάστεγκα! καὶ ὅμως εἶμαι μονάχος!)

Ἐννέα ἡ ὥρα. Δὲν μπόρεσα νὰ μένω στὴν κάμαρά μου. Ντύθηκα καὶ πῆγα ἔξω μ' ὅλον αὐτὸν τὸν παληόκαιρο.

Ἐπῆγα *ἐκεῖ*... Ἐκάθησα στὸν πάγκο μας. Ἔπειτα προχώρησα ὡς τὸ δρομάκι· μὰ αἰσθάνθηκα σὰν ντροπὴ καὶ γύρισα πίσω χωρὶς νὰ κυττάξω τὰ παράθυρά της· μὰ πρὶν κάμω δύο βήματα ξαναγύρισα πίσω, τόσο ἤμουν μελαγχολικός. Τί καιρός! Ἂν ἦταν καλοσύνη, θὰ περπατοῦσα ὅλη νύχτα...

Αὔριο λοιπόν, αὔριο! Αὔριο θὰ μοῦ τὰ διηγηθῇ ὅλα. Ὅμως ποιὸς ξέρει, ἴσως δὲν ἔχει γράμμα σήμερα... μὰ ὄχι, καλύτερα νὰ ἔχῃ γράμμα... ἔπειτα, τώρα εἶναι μαζὶ οἱ δυό τους...

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές.—Μετάφρ. Κ. Μ.]

Θ. ΔΟΣΤΟΓΕΦΣΚΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Τὰ λουλούδια

Ὁ κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Χθὲς τὸ δειλινόν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ψιλὴν βροχήν, ποὺ ἐρράντισε τὰ φύλλα κ' ἐδρόσισε τὴν ψυχὴν τῶν δένδρων καὶ τῶν λουλουδιῶν, ἐπέστρεφα μόνος μου καὶ μελαγχολικὸς ἀπὸ τὴν Κηφισιάν.

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ. — Μελαγχολικὸς διατί;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Μελαγχολικὸς ἀπὸ τὴν ὡραιότητα. Μέσα εἰς τὸ βαγόνι τοῦ σιδηροδρόμου ἐταξιδευαν μαζί μου τρία κορίτσια, φορτωμένα μὲ λουλούδια. Εἶχε χυθῇ τόση χαρὰ μέσα εἰς τὸ βαγόνι, ὥστε διὰ μίαν στιγμὴν δὲν εἴξευρα ἂν ἦσαν τὰ λουλούδια ποὺ ἐγελοῦσαν ἢ τὰ πλάσματα ποὺ ὡμοίαζαν μὲ τὰ λουλούδια. Κ' εὑρέθηκα τόσον στενοχωρεμένος, ποὺ ἐσκέφθηκα νἀλλάξω βαγόνι εἰς τὸν πρῶτον σταθμόν.

Ὁ ΜΑΘ. — Στενοχωρεμένος!

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ναί. Κάτι τι μοῦ ἔλεγεν ὅτι ἀποτελῶ μίαν δυσαρμονίαν ἐκεῖ μέσα. Δυσαρμονίαν μὲ τὸ σῶμα μου, μὲ τ' ἄσπρα μου μαλλιά, μὲ τὴν σκέψιν μου, μὲ τὰς ἀναμνήσεις μου καὶ μὲ τὰς ἐπιθυμίας μου ἀκόμα. Κ' ἐσυλλογίσθην τότε τὴν αὐθάδειαν τοῦ συνομηλίκου μου τοῦ Ἀνακρέοντος, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν εἰς τὴν μικράν του φίλην, χωρὶς νὰ τὸ πιστεύῃ, ὅτι τὰ ἄσπρα του μαλλιὰ μὲ τὰ ροδαλά της μάγουλα ἐταίριαζαν, ὅπως τὰ ρόδα μὲ τοὺς κρίνους:

Ρόδα κρίνοις σμιγέντα.

Ὁ ΜΑΘ. — Διατί δὲν ἐμιμήθητε τὸν παλαιὸν ποιητήν;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Διότι τὰ ἄνθη ἦσαν πρόχειρα κ' ἐφοβήθην τὴν σύγκρισιν. Περιωρίσθην μέσα εἰς τὰς δροσερότητας, ποὺ μ' ἐκύκλωναν, νὰ σκεφθῶ ὀλίγα πράγματα. Ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον ποὺ σκέπτεται μέσα εἰς ἕνα περιβάλλον, ὅπως αὐτό.

Ὁ ΜΑΘ. — Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ σκέψις σας θὰ ἦτο δροσερὰ καὶ θἄγγιξε τὰς δροσερότητας, χωρὶς νὰ τὰς μαράνῃ.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὸ ἐλπίζω τουλάχιστον. Ἐκεῖνο ἰδίως ποὺ μοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσιν ἦτο ἡ ἀγάπη, ἡ τρελλὴ ἀγάπη τῶν δροσερῶν αὐτῶν πλασμάτων πρὸς τὰ λουλούδια. Τ' ἀγκάλιαζαν, τὰ ἐφιλοῦσαν, τὰ ἐμύριζαν, τὰ ἔσφιγγαν ἐπάνω εἰς τὰς ἀμφιβόλους ἀκόμη στρογγυλότητας τοῦ στήθους των. Ἦσαν ἐκεῖ τριαντάφυλλα κόκκινα ὡς αἷμα καὶ τριαντάφυλλα ντροπαλὰ ὡς τὰ μάγουλά των καὶ τριαντάφυλλα χλωμά, ὡς νὰ εἶχαν ἐξυπνήσει ἀπὸ μίαν ἐρωτικὴν νύκτα, καὶ τριαντάφυλλα λευκὰ ὡς παρθενικὰ μέτωπα. Καὶ ἦσαν μαζὶ βιολέττες ὅλων τῶν χρωμάτων, θερμὲς κ' αἰσθηματικές, μ' ἕνα λάγνον ἄρωμα, ποὺ ἐπροσπαθοῦσε πονηρὰ νὰ δοκιμάσῃ τὰς αἰσθήσεις μου. Καὶ ἦσαν πανσέδες μελαγχολικοὶ καὶ αὐστηροί, γεμάτοι ἀπὸ τὸ μυστήριον τῶν γυναικῶν, ποὺ δαμάζουν τοὺς ὑπερηφάνους ἄνδρας. Καὶ τὰ τρία κορίτσια, ἡ μία ἡ ξανθὴ μὲ τὰ σκοτεινὰ μάτια καὶ ἡ ἄλλη ἡ μελαχροινὴ μὲ τὰ βοστρυχωτὰ μαλλιὰ καὶ ἡ ἄλλη ἡ καστανὴ μὲ τὰ χείλη τὰ ὑγρά, ὡς ὕστερα ἀπὸ βροχὴν φιλημάτων, ἦσαν ἐρωτευμένα μὲ τὰ λουλούδια καὶ τὰ ἔσφιγγαν καὶ τὰ ἐφιλοῦσαν καὶ ἐγὼ ἐσκεπτόμουν...

Ὁ ΜΑΘ. — Τί ἐσκέπτεσθε;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἐσκεπτόμουν ὅτι καθεμία ἀπ' αὐτὰς ἔδειχνε τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θ' ἀγαπήσῃ αὔριον τὸν ἐκλεκτόν της. Διότι κάθε ἔρως εἶναι χωριστὸς καὶ προσωπικὸς καὶ ὑπάρχουν τόσοι ἔρωτες ὅσοι καὶ ἄνθρωποι. Διότι κανένας δὲν φιλεῖ ὅπως ὁ ἄλλος καὶ κανένας δὲν ἐναγκαλίζεται καὶ δὲν σφίγγει καὶ δὲν ἐγγίζει καὶ δὲν λησμονεῖ τὸν ἑαυτόν του καὶ δὲν ἀνατριχιάζει καὶ δὲν λιποθυμεῖ ὅπως ὁ ἄλλος. Καὶ τὰ μικρὰ ἀθῶα πλάσματα ἔδειχναν τὰ ἡδονικὰ μυστήρια τῆς ψυχῆς των, μέσα εἰς τὸ φῶς τοῦ δειλινοῦ, χωρὶς νὰ φαντάζωνται ὅτι προδίδουν ἕνα μυστικόν, τὸ ὁποῖον θὰ γνωρίσουν οἱ εὐτυχεῖς τῆς αὔριον εἰς μίαν θείαν στιγμήν.

Ὁ ΜΑΘ. — Εἶδα κ' ἐγὼ τὸ ἴδιον θέαμα τὴν ἄλλην ἡμέραν. Ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθην τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά. Μοῦ ἔκαμε μόνον ἐντύπωσιν ἡ τρελλὴ ἀγάπη τῶν μικρῶν θηλυκῶν πλασμάτων πρὸς τὰ λουλούδια. Εἶναι μία ἀγάπη χωρὶς ἐξαίρεσιν.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀνεξήγητον. Μία μυστικὴ συγγένεια ἑνώνει τὰς γυναῖκας μὲ τὰ λουλούδια. Ἡ ὡραιότης των εἶναι ἐφήμερος ὅπως ἡ ὡραιότης ἐκείνων καὶ γοητευτικὴ ὅπως ὅλα τὰ ἐφήμερα πράγματα. Τὰ χρώματά των εἶναι δι' ὅλον τὸν κόσμον καὶ τὸ ἄρωμά των δὲν ἀρνεῖται τὴν μέθην του εἰς κανένα διαβάτην. Ἡ φιλαρέσκειά των εἶναι κοινή. Καὶ μολονότι ἡ φύσις τοὺς ἔδωκεν μικρὰ αἰχμηρὰ ὅπλα, διὰ νὰ τιμωροῦν τοὺς αὐθάδεις, αὐτὰ ἀφίνουν νὰ κόβωνται κάποτε ἀπὸ κάποιον βάναυσον διαβάτην καὶ εἶναι εὐχαριστημένα ὅτι κόβονται. Εἶναι περίεργον ἀλήθεια. Ὑπάρχουν λουλούδια, τὰ ὁποῖα θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἐγεννήθησαν διὰ νὰ στολίσουν τὴν πορφύραν ἑνὸς βασιλέως. Καὶ ὅμως μίαν ἡμέραν τὰ βλέπεις ἔξαφνα εἰς τὴν κομβιοδόχην ἑνὸς χυδαίου ἀστοῦ.

Ὁ ΜΑΘ. — Χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῆτε, φθάνετε εἰς ἕνα φοβερὸν συμπέρασμα. Ὅτι τὰ ὡραῖα πλάσματα, τὰ ὁποῖα ὁ κόσμος θεωρεῖ ὡς τὸν ἀθωότερον σύντροφον τῆς παρθενίας, δίδουν πολὺ κακὰ μαθήματα εἰς τὰ ἀνήλικα κοράσια.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Καλὰ ἢ κακὰ δὲν γνωρίζω. Δίδουν ὅμως τὰ πρῶτα μαθήματα τοῦ ἔρωτος. Εἶμαι βέβαιος ὅτι αἱ τρεῖς μικραὶ συνταξειδιώτισσαί μου, αἱ ὁποῖαι ἔμειναν τόσην ὥραν σκυμμέναι ἐπάνω εἰς τὰ λουλούδια, θἄκουσαν μερικὰ μυστικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰς προφυλάσσουν μ' ἐπιμέλειαν αἱ μητέρες των. Καὶ εἶμαι βέβαιος ἀκόμη, ὅτι ὁ ὕπνος των θὰ ἦτον ἀνήσυχος ἐκεῖνο τὸ βράδυ καὶ ὅτι διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωήν των θὰ εἶδαν ὄνειρον, τὸ ὁποῖον τὰς ἔκαμε νἀναστενάξουν ὅταν ἡ μητέρα τους τὰς ἐξύπνησε τὸ πρωΐ, διὰ νὰ προφθάσουν τὸ μάθημα τῆς γραμματικῆς.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Διὰ τοὺς ἀνυπάνδρους

Ἡ Σοβράνιε ἐψήφισε πρό τινος τὸν ἑξῆς νόμον. Οἱ ἄνω τῶν τριάντα ἐτῶν ἀνύπανδροι νὰ πληρώνουν δέκα φράγκα φόρον κάθε χρόνο. Τώρα πάλιν διεξάγεται ἀγὼν εἰς τὸν γαλλικὸν τύπον περὶ τοῦ ὀρθοῦ ἢ ὄχι κτλ. κτλ.

Ἂς συζητήσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐγκαίρως. Εἶνε πολὺ ἐνδεχόμενον ἡ ἰδέα αὐτὴ νὰ ταξειδεύσῃ μέχρις Ἑλλάδος.

Τί μπορεῖ λοιπόν, νὰ σημαίνουν αὐτὰ τὰ δέκα φράγκα; Πρόκειται νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἐκβιασμὸς ἢ τοὐλάχιστον ὡς παρότρυνσις τοῦ Κράτους πρὸς τοὺς πολίτας νὰ ὑπανδρεύωνται; Αὐτὸ δὲν τὸ πιστεύω. Δὲν ἔρχεται εἰς κανένα λογαριασμόν. Διότι ὅποιος δὲν αἰσθάνεται κλίσιν διὰ τὴν γαλήνην τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας, θὰ ἦτον πρόθυμος ὄχι δέκα, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα

φράγκα νὰ πληρώνῃ, διὰ νὰ ἔχῃ τὸ κεφάλι του ἥσυχο, καὶ νὰ ρυθμίζῃ τὴν ζωήν του ὅπως αὐτὸς θέλει.

Πρὸ παντὸς ὅμως μὲ διασκεδάζει ἡ θέσις τῶν ἀπεντάρων προικοθηρῶν.

Οἱ καϋμένοι, δὲν ἀρκεῖ ὅτι εὑρίσκονται εἰς χρηματικὴν στενοχωρίαν, ἡ ὁποία τοὺς ἀναγκάζει ἀλληλοδιαδόχως νὰ ἐρωτεύωνται πότε μὲ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας τῆς δεσποινίδος Α καὶ πότε μὲ τὰς ἑκατὸν πενῆντα τῆς χήρας Β, ἀλλὰ εὑρίσκουν τὸν μπελᾶ τους καὶ ἀπὸ τὸ Κράτος.

— Κύριε, τοῦ λέγει ἡ Πατρίς, ἀφοῦ δὲν θέλεις νὰ πανδρευθῇς, δόσε μου δέκα φράγκα.

— Μά, ὦ Πατρίς, ἐπειδὴ δὲν ἔχω οὔτε δέκα φράγκα, γυρεύω νύφη πῶς καὶ τί. Φρόντισε καὶ τοῦ λόγου σου κι' ἐγὼ ἐδῶ εἶμαι.

Καὶ ὁ μὲν διάλογος εἶνε φανταστικός, διότι ὁ νόμος δὲν ὑπῆρξε ποτὲ τόσον ἄβρός. ὥστε νὰ καταγίνεται εἰς συζητήσεις. Οἱ δὲ προικοθῆραι θὰ ἔχουν τοῦ λοιποῦ δύο καϋμούς, ἕνα ποὺ δὲν εὑρίσκουν γυναῖκα καὶ ἄλλον ποὺ πληρώνουν φόρον.

Ὥστε μέχρις ὥρας οὔτε συντελεστικὸς διὰ τὸν γάμον φαίνεται ὁ νόμος αὐτός, οὔτε δίκαιος.

Καὶ πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο ἡ καινοτομία αὐτή, παρὰ ἕνας τρόπος νὰ μαζεύῃ τὸ Κράτος χρήματα, μὲ ἀφορμὴν τοὺς ἀνυπάνδρους, ἀπαράλλακτος ὅπως ἐχρησίμευσαν πρὸ μερικῶν χρόνων τὰ ἰδιωτικὰ σκυλλάκια. Ἐκτὸς ἂν τὸν νέον κεφαλικὸν φόρον πρόκειται νὰ μοιράζωνται οἱ ἔγγαμοι, ὡς ἀποζημίωσιν εὔσχημον τρόπον τινὰ διὰ τὰς κατὰ καιροὺς ἐνοχλήσεις ποὺ τοὺς ἐπροξένησαν οἱ ἀνύπανδροι. Ἀλλ' αὐτὸ προτιμῶ νὰ μὴ τὸ ὑποθέσω.

ΣΑΝΤΣΟΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΕΙΚΟΣΙ χρόνια πέρασαν διὰ νὰ ἐξαντληθῇ ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν *Τραγουδιῶν* τοῦ Χάϊνε κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου. Μετὰ εἴκοσιν ἔτη, γίνεται Β' ἔκδοσις ἐπηυξημένη κατά τι (πέντε-δέκα τραγούδια). Καλὸν τὸ μέτρον γιὰ νὰ διαβάζεται ὁ μεγάλος ποιητὴς καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, μολονότι ἠξεύρω ὅτι μετάφρασιν τοῦ Χάϊνε ἔχει ἕτοιμην καὶ ὁ κ. Παῦλος Γνευτός. Κ' ἔχει δημοσιεύσει καὶ μερικά, εἰς τὰ «Πανα-θήναια», ἀριστοτεχνικώτατα.

Σᾶς δίδω ἕνα μικρὸν δεῖγμα:

Σὲ λόφο ἐπάνω στὸ βορειά,
Στέκει ἕνας πεῦκος χρόνια.
Κοιμᾶται: κ' ἔχει σκέπη του
Τοὺς πάγους καὶ τὰ χιόνια.

Μιὰ φοινικιὰ ὀνειρεύεται
Ὁποῦ κι' αὐτὴ μονάχη
Τὴν κατακαίουν τῆς Ἀφρικῆς
Οἱ πυρωμένοι βράχοι.

Τὸ ἴδιο αὐτὸ ποιηματάκι εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Βλάχου. Τὸ ἀντιγράφω:

Στοῦ βουνοῦ τὴν κορυφὴ
νέο ἔλατο λουφάζει.
Κρύο πάπλωμα παχὺ
ἀπὸ χιόνι τὸ σκεπάζει.

Μία νέα φοινικιὰ
ὀνειρεύεται μονάχο,
ποὺ ὁ ἥλιος μοναχὴ
τὴ φλογίζει σ' ἕνα βράχο.

Ὁ κ. Βλάχος, ὅταν μετέφραζε τὸν Χάϊνε, νὰ ἦτο ἄρα γε νέος; Ἂν ἦτο 20 ἐτῶν, εἶχε χρόνια ἐμπρός του. Ἀλλὰ πῶς, εἴκοσιν ἔτη μετὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν, ἔχει τὴν ἰδίαν αἰσθητικὴν καὶ κάμνει καὶ δευτέραν ἔκδοσιν καὶ ἐπηυξημένην; Ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτο 40 ἐτῶν, τότε χάνεται καὶ ἡ ἐλαφρυντικὴ περίπτωσις τῆς νεότητος καὶ φθάνω πάλιν εἰς τὸ σκληρὸν συμπέρασμα ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ὁριστικὴ τέχνη τοῦ μεταφραστοῦ.

Εἶναι, πῶς νὰ εἰπῶ; τόσον ἀφελῶς ἁπλᾶ γραμμένοι οἱ στίχοι τοῦ κ. Βλάχου, ὁποὺ δὲν ἔχουν κανὲν γνώρισμα. Μᾶλλον ἀρνητικῶς πρέπει νὰ τοὺς χαρακτηρίσω· κανένας ρυθμὸς βαθύτερος, ἡ τέχνη, ἡ ἀπόχρωσις τῆς λέξεως, ποὺ θὰ ἠμποροῦσαν τεχνικώτερα, νὰ ἀποδώσουν τὰ συναισθήματα τοῦ ποιητοῦ. Εἶναι πολλὰ ἁπλᾶ πράγματα εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν τέχνην· δὲν ἀρκεῖ ὅμως αὐτὸ μόνον νὰ τοὺς δώσῃ τὸν τίτλον τοῦ ὡραίου.

Ὁ στίχος τοῦ Χάϊνε, πῶς μαγεύει! Τὰ μικρὰ ἐκεῖνα θεματάκια, εἰς τὰ ὁποῖα μαζὶ μὲ τὴν λεπτότητα τῆς ἰδέας, χαρίζει τῆς εἰκόνος τὴν λεπτότητα καὶ τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν τελείαν μορφήν, εἶναι τόσα ἀριστουργήματα ποὺ μόνον χέρι ἀριστοτεχνικὸν θὰ μποροῦσε νὰ τ' ἀποδώσῃ εἰς ἄλλην γλῶσσαν.

Μοῦ περνᾷ μία ἰδέα. Ὁ κ. Βλάχος ἦτον ὑπέρμαχος τῆς καθαρευούσης. Καὶ διὰ νὰ δείξῃ ἴσως ὅτι γνωρίζει καὶ τὴν δημοτικήν, μετέφρασε τὸν Χάϊνε ἁπλᾶ. Τὸ βλέπεις εἰς κάθε βῆμα. Μεταχειρίζεται τὰς λέξεις ἀδέξια καὶ τὸ χειρότερον χωρὶς καλαισθησίαν.

Κρύο πάπλωμα παχὺ
ἀπὸ χιόνι τὸ σκεπάζει.

Καὶ ἀλλοῦ:

—Ξύπνα, ἀγάπη! ἀκοῦς;
Δεύτερη παρουσία.
—Δὲν ἠμπορῶ νὰ σηκωθῶ·
εἶμαι στραβὸς στὸν Ἅδη.

Καὶ πολλὰ πολλὰ παρόμοια ποὺ δὲν θὰ τολμοῦσα οὔτ' ἐγὼ ὁ ταπεινὸς νὰ διαπράξω.

Ἂν εἶναι ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὀλίγα — δύο, τρία — τραγούδια καλογραμμένα, πῶς νὰ κρατήσουν εἰς τοὺς ἀδύνατους ὤμους των, τὸ βάρος τῶν ἄλλων; Μόλις τὸ ἰδικόν των ἠμποροῦν νὰ βαστάσουν.

Ἐσεῖς, ὅσοι θέλετε νὰ μεταφράσετε ξένα ποιήματα, σκεφθῆτε ὅτι ἕνα ποίημα δὲν μεταφράζεται εἰς στίχους. Κάμετε μίαν μετάφρασιν εἰς πεζὸν ρυθμικήν, διὰ νὰ ἠμπορέσετε τουλάχιστον νὰ μείνετε πιστοὶ εἰς τὸ πρωτότυπον. Ἡ ἔμμετρος μετάφρασις εἶναι νέον ποίημα, ἀλλ' ἐγὼ θέλω νὰ διαβάσω τὸν ξένον ποιητήν· ὄχι τὸν μεταφραστήν. Ὁ Σουλλὺ Προυντὸμ λέγει ὅτι ἡ μετάφρασις ποιήματος εἴτε πεζὴ εἴτε ἔμμετρος, θὰ εἶναι πάντα κάτι κατὰ προσέγγισιν, ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη νὰ εἶναι ἀτελής, ὅσον καὶ ἂν ἀξίζῃ.

Κ. Μ.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ν. Μέγγουλας

Οἱ ἠθοποιοί, οἱ δημοσιογράφοι καὶ οἱ πολιτευταὶ — εἶπεν ὁ Λ. Μπουρζοᾶ ἐκφωνῶν τὸν ἐπικήδειον ἠθοποιοῦ — ἔχουν τὴν καλυτέραν ζωὴν καὶ τὸν χειρότερον θάνατον. Ὁ θάνατος ὁ πρόωρος τοῦ Ἕλληνος ἠθοποιοῦ ἠμπορεῖ νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι καὶ ἂν δὲν ἔχῃ τὴν καλυτέραν ζωὴν ὁ ἠθοποιός, ἔχει βεβαίως τὸν θλιβερώτερον θάνατον· καί, ἂν εἶνε ἕλλην ἠθοποιός, δύναται νὰ ἔχῃ καὶ τὸν τραγικώτερον θάνατον.

Ὁ Ν. Μέγγουλας ἔζησε καὶ ἀπέθανε τὴν ζωὴν τοῦ ἕλληνος ἠθοποιοῦ. Ἔζησε μὲ περισσότερα ἰδεώδη καὶ ἀντίκρυσε μὲ μεγαλυτέραν ἀποκαρδίωσιν τὸν θάνατον. Μὲ ἔμφυτον τὸ τάλαντον τοῦ ὑποκριτοῦ διεκρίθη ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη ποὺ ἐπάτησε τὰς σανίδας τῆς σκηνῆς τὰς ὁποίας, εἰς βραχὺ διάστημα δύο δεκαετηρίδων, καταλείπει διὰ παντός. Ἔφερε τὰ βαθύτερα χαρίσματα

Ν. Μέγγουλας

τῆς ὑποκριτικῆς. Ἐνθουσιασμόν, θερμότητα ψυχῆς πρὸς δημιουργίαν χαρακτήρων, ψυχολογικὴν διείσδυσιν δι' ἀπόδοσιν τῶν μεγάλων συναισθημάτων, δεινότητα μιμικήν, πλαστικότητα σώματος καὶ εὐστροφίαν κινήσεων καὶ ὑπὲρ πᾶν κατανάλωσιν νευρικῶν δυνάμεων ὥστε κατὰ τὴν ψυχολογικὴν στιγμήν, κατὰ τὸ μέγα ἐπεισόδιον τοῦ δράματος, νὰ παρουσιάζῃ ὄχι μόνον συνδεδεμένας ἐν τῷ ἀκριβεῖ μέτρῳ τὰς προσπαθείας του, ἀλλὰ καί, ἀνώτερος ἑαυτοῦ, νὰ μεταδίδῃ ἀκράτητον τὴν συγκίνησιν καὶ νὰ προκαλῇ τὸ ρῖγος τῆς ὑποκρίσεως ἡ ὁποία συνταράσσει περισσότερον τῆς ὡμῆς πραγματικότητος. Εἰς παλαιότατα ἔργα ἡ ὑπόκρισίς του, χύνουσα τὸ φῶς τῆς ἐκλεκτῆς τέχνης, ἔδιδε νέαν ζωήν. Ἐτήρει τοὺς κανόνας τῆς παλαιᾶς τέχνης. Ἔβαινε μὲ τὰς διαβαθμίσεις τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἔργου. Ἐπεδίωκε τὴν ψυχολογίαν κατὰ τὴν ἀριστοτέλειον ἀνάλυσιν τοῦ δραματικοῦ ἔργου. Ἀνέμενε τὴν στιγμὴν τῆς μεγάλης συγκινήσεως διὰ νὰ ἐκπηδήσῃ πάνοπλος καὶ θυελλώδης καὶ νὰ καταλύσῃ πᾶσαν ἀδιαφορίαν ἢ παγερότητα καὶ τοῦ περισσότερον ἀσυγκινήτου καὶ ἀδαοῦς καὶ κακῶς διατεθειμένου θεατοῦ. Ὁσάκις ὑπεδύετο εἰς τὸν «Ἰωσίαν τὸν Ἀκτυφύλακα» τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰωσία, ἔδιδε σπανίαν διὰ τὸ ἑλληνικὸν θέατρον καλλιτεχνικὴν συγκίνησιν. Εἰς τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ συντετριμμένος ἐκ τῆς κακοδαιμονίας Ἰωσίας ἐθίγετο εἰς τὸ ἱερὸν τῆς τιμῆς του, μετέπιπτεν ὁ ἠθοποιὸς δι' ἐκκρήξεως ἐσωτέρων αἰσθημάτων ἀπὸ τῆς μειλιχιότητος εἰς τὴν ὑπεροψίαν. Διεσκέλιζε μὲ ἓν πήδημα τὴν κλίμακα ἀπὸ τοῦ ταπεινοῦ δούλου μέχρι τοῦ ἄρχοντος πλουσίου. Τὸ πρόβατον ἐγίνετο λέων. Καὶ ὁ ἠθοποιὸς ἐξεκαμπούριαζε, ἐνέαζε, ἐκεραύνωνε καὶ καθήλωνε ἄφωνον τὸν ναύαρχον ποὺ ἔθιγε ἀπρόσεκτα τὴν τιμὴν τοῦ ταπεινοῦ ἀκτοφύλακος. Τί ὀργὴ προσώπου, τί φλόγες ματιῶν, τί τόνος φωνῆς, τί μεγαλεῖον, τί δραματισμὸς τελειότητος.

Τὸ κοινὸν ἐχειροκροτοῦσε ἀκράτητον καὶ ἡ λαμπάδα τῆς ζωῆς τοῦ ἠθοποιοῦ ἐτήκετο ...

Τὸ Βασιλικὸν Θέατρον ἦτο ἡ μόνη πνοὴ ἀνοίξεως τοῦ θεατρικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ διεκρίθη ὁ Μέγγουλας καὶ ἀνεδείχθη ἠθοποιὸς ὄχι μόνον τῆς ἐμπνεύσεως ἀλλὰ καὶ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς λεπτῆς τέχνης. Ἦτο πρωταγωνιστὴς ἰσχυροῦ, ἐντόνου καὶ ποικίλου ταλάντου. Ἀνῆκε εἰς τοὺς *χαρακτηριστάς*. Καὶ ἐνεσάρκωνε μὲ τὴν πνοὴν τῆς τέχνης του τὸν πανοῦργον Σαραντάπηχον, τὸν ὕπουλον Ἰάγον, τὸν ἀγαθὸν Λεπονάρ, τὸν ἥρωα τῆς τιμῆς εἰς τὸν Ἰωσίαν καὶ τοὺς «Ἀτίμους» τὸν βουνήσιον τοῦ ἀγνοῦ καὶ σταθεροῦ αἰσθήματος στὸν «Ἀγαπητικὸν τῆς Βοσκοπούλας» τὸν εὐθαρσῆ ριζοσπάστην εἰς τὸν «Ἐχθρὸν τοῦ Λαοῦ» τὴν δύναμιν τῆς ἐκδικήσεως εἰς τὴν «Φλωρεντινὴν Τραγωδίαν» τοῦ Οὐάϊλδ.

Ἀλλὰ τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου αἱ ὑποσχέσεις ἦσαν ἄνθη ποὺ ἐξεφύλλισαν χωρὶς καρπόν.

Ἡ παλαιὰ ζωὴ τῶν περιοδειῶν καὶ κακουχιῶν ἐπανήρχιζε. Αἱ προσπάθειαι, αἱ προστριβαί, αἱ ἀηδίαι καὶ πικρίαι τῆς ζωῆς ἤρχοντο νὰ προετοιμάσουν τὸ τέλος. Ὁ Μέγγουλας ἤλπιζε νὰ ἱδρύσῃ καλλιτεχνικὴν σχολὴν καὶ νὰ μεταδώσῃ τὴν μέθοδον καὶ τὴν τέχνην του.

—Ὅταν ἀρχίσω νὰ γεράζω θὰ φύγω ἀπὸ τὸ Θέατρο ἔλεγε ἀλλὰ θέλω νὰ ἔχω τὴν συγκίνησίν του εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν μου, θέλω τὸ ἔαρ τῆς ζωῆς των νὰ συγκεράσῃ τὸν χειμῶνα τῆς ἰδικῆς μου ζωῆς!

Ἔσβυσε τὸ ὡραῖον ὄνειρον μαζὶ μὲ τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ τὸ ὅλον δὲν ἔμειναν ἢ αἱ λέξεις αὐταὶ χαρακτηριστικαί, αἱ ὁποῖαι θὰ ἤρκουν διὰ τὸν ἐπιτάφιόν του. Τὸν χειμῶνα τῆς ζωῆς τὸν ὁποῖον ἐφοβεῖτο δὲν τὸν εἶδε. Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν ἀπελευθερουμένην ἐκ τοῦ δεσποτισμοῦ Τουρκίαν ἔστελλε ὡς πρῶτον μήνυμα τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου. Μὲ τοὺς ἠθοποιοὺς ποὺ μετέβησαν εἰς τὴν Κων/πολιν ἦτο καὶ ὁ Μέγγουλας. Μετέβη ἐκεῖ χαρούμενος διὰ νὰ μεταδώσῃ τὰς συγκινήσεις τῆς τέχνης του εἰς τοὺς ἀδελφούς μας τὴν ὥραν ποὺ θὰ ἀνοίγετο εὐρύτερος ὁ ὁρίζων τῆς ἐλευθερίας των. Ἦτο ἡ τελευταία προσπάθεια τοῦ τεχνίτου. Εἰς τὸ κακὸν ποὺ ἐπάλαιε γενναία ἡ ψυχή, ὑπέκυπτε τὸ σῶμα. Ἡ ἀσθένεια τὴν ὁποίαν συμβολίζει παραστατικὰ ἡ καιομένη λαμπάς, ἐξεδηλώθη τὴν ἑσπέραν τῆς τιμητικῆς του· οὕτω αἱ τελευταῖαι σταγόνες τοῦ ἐλαίου τῆς λυχνίας ἐδαπανήθησαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ λίκνον καὶ τὸ φέρετρον, τὸ βῆμα καὶ τὸ ἱκρίον του. Ἔπεσε μαχόμενος.

Μεταβὰς εἰς Μυτιλήνην εὗρε μετὰ ἕνα μῆνα τὸν θάνατον. Θάνατος πικρὸς εἰς γῆν ξένην καταλυτὴς ὀνείρων καὶ ἰδανικῶν ...

Σ. Λ.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ «Διδώ».

Η «Διδὼ» τοῦ κ. Λαυράγκα ὡρισμένως ἐσημείωσε μιὰν ἐποχὴ 'ς τὰ μουσικὰ χρονικὰ τοῦ τόπου μας. Θὰ λέγουν αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί: Πρὶν ἀπὸ τὴν «Διδώ,—καὶ θὰ σημαίνῃ, νύκτα μουσικὴ καὶ χάος. Θὰ λέγουν: Ὕστερα ἀπὸ τὴν «Διδώ», — καὶ θὰ σημαίνῃ· τί ἄρα γε θὰ σημαίνῃ; Ἴσως καμμιὰ πλούσια μουσι-

κὴν ἀναγέννησι, ἕνα ξύπνημα ὅλων τῶν πρὸ αἰώνων μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους κοιμισμένων ἁρμονιῶν ποὺ χρειάσθηκαν τὸ ραβδὶ ἑνὸς μάγου νὰ τὶς ζωντανέψῃ, καὶ νὰ τὶς κάμῃ νὰ ψάλουν τὸ νέον Ἀλληλούϊα τῆς δοξασμένης φυλῆς μας. Ἴσως ξαναγυρίσῃ πάλιν ἡ νύχτα καὶ τὸ χάος, καί, ὅπως συμβαίνει σὲ κάθε μεγάλο ποὺ προτρέχει ἀπὸ τὸ γενικὸν βάδισμα ἑνὸς λαοῦ, δὲν εὗρῃ ἡ «Διδὼ» τὸν ἀντίλαλόν της καὶ δὲν πετάξουν βλαστάρια ἡ δυνατὲς ρίζες της, παρὰ ὕστερα ἀπὸ μερικὲς γενεές. Ἀλλ' ἂς μὴν ἤμεθα ἀπαισιόδοξοι. Ἂν ἐπαίχθηκε μόνον τρεῖς φορὲς τὸ θαυμάσιον ἔργον τοῦ Λαυράγκα, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἐπέρασεν ἀπαρατήρητον. Διότι ὅσοι τὸ εἶδαν καὶ τὸ ἤκουσαν, ἔμειναν μὲ τὸν πόθον νὰ τὸ ἀκούσουν καὶ νὰ τὸ ξανακούσουν. Καὶ οἱ ἀπαιτητικοὶ ἔχουν καὶ ἄλλον πόθον, νὰ τὸ ἀκούσουν ἐκτελεσμένον ὅπως τοῦ ἁρμόζει. Μὲ ὀρχήστραν τελείαν ποὺ θὰ χρωματίζῃ μὲ ἰδιαίτερον χρῶμα κάθε φρᾶσιν, ποὺ θὰ παρακολουθῇ μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τὰς διακυμάνσεις τοῦ πάθους, μὲ χορῳδίαν ἀρτίαν, ὄχι μὲ γυναικεῖα νιαουρίσματα, μὲ μονῳδοὺς πρώτης τάξεως, καὶ—ἂς μὲ συγχωρήσῃ ὁ κ. Λαυράγκας—μὲ ἄλλον διευθυντὴν παρὰ τὸν ἑαυτόν του. Διότι ὁ μεγαλοφυὴς μαέστρος ἔχων ἕως τώρα νὰ παλαίσῃ μὲ στοιχεῖα κάτω τοῦ μετρίου, κατώρθωσε μὲ γιγαντιαίας προσπαθείας νὰ φθάσῃ εἰς ἕνα σύνολον ἐκτελέσεως μέτριον καὶ ἐσυνείθισε νὰ δίδῃ τὰς γενικὰς γραμμὰς ἑνὸς ἔργου. Ἐνῷ εἶμαι βεβαία ὅτι εἶδα, ἤκουσα, ἀνεκάλυψα μέσα εἰς τὸν πλοῦτον τῆς συνθέσεώς του, μέσα εἰς τὴν τεχνικωτάτην του ἐνορχήστρωσιν πολλὰ μαργαριτάρια ποὺ πήγαιναν χαμένα, λεπτομέρειες ποὺ περνοῦσαν ἀπαρατήρητες διότι τὶς ἐθυσίαζε χάριν τοῦ συνόλου ὁ μαέστρος. Ἂς φιλοτιμηθοῦν οἱ δυνάμενοι, ἂς αἰσθανθοῦν βαθειὰ μιὰν ἐθνικὴ φιλοδοξία, ἂν δὲν τοὺς φθάσῃ ἡ καλλιτεχνική, καὶ ἂς χαρίσουν εἰς τὸν κόσμον μίαν τέτοιαν «Διδώ», καὶ τότε ὅλοι μαζὶ θὰ φωνάξουν μὲ ἕνα στόμα·

«Χαῖρε αὐγὴ μουσικῆς ἡμέρας».

ΑΥΡΑ ΘΕΡΟΥ

Ὠδεῖον Ἀθηνῶν.

Τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν ἔδωσε τὴν 19 Ἀπριλίου τὴν τελευταίαν του μεγάλην συναυλίαν εἰς τὸ Δημ. Θέατρον. Οὐδέποτε πρόγραμμα συναυλίας ὑπῆρξε τόσον ποικίλον, τόσον ἐνδιαφέρον καὶ τόσον εὐχάριστον. Τὸ πρῶτον μέρος ἤρχισε μὲ τὰς «Ὀρεινὰς Σκηνὰς» τοῦ κ. Μαρσίκ.

Αἱ «Ὀρειναὶ σκηναὶ» εἶναι μία σύνθεσις συμφωνική. Τὸ πρῶτον της μέρος εἶναι μία περιγραφὴ τοῦ μεγαλείου τῆς μεσημβρίας ἀρκετὰ ἐπιτυχὴς εἰς ἐπεξεργασίαν ἂν καὶ ὄχι τόσον πρωτότυπος εἰς ἐμπνευσιν. Τὸ δεύτερον μέρος εἶναι ἐπίσης περιγραφὴ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῶν κορυφῶν, ἡ ὁποία ἦτο καὶ τὸ ὡραιότερον νούμερο τῆς suite. Τὸ τρίτον μέρος ἦτο μία ποιμενικὴ μελῳδία, τὴν ὁποίαν ἐκτελεῖ τὸ Corno inglese Solo, εἰς ἀπομίμησιν τοῦ ποιμενικοῦ αὐλοῦ τῶν Εὐρωπαίων ὅμως ποιμένων, δηλ. τῆς Cenamella.

Ἡ μελῳδία αὐτή, ἂν καὶ ὀλίγον πολυποίκιλος (ἡ ποιμενικὴ μελῳδία πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μονότονος, διὰ νὰ εἶναι πιστοτέρα πρὸς τὴν πρωτογενῆ κατάστασιν τῆς ποιμενικῆς μούσης καὶ εἰς τὴν ἀτέλειαν συγχρόνως τοῦ ποιμενικοῦ αὐλοῦ) ἔκαμε καλὴν ἐντύπωσιν, ὡς ἐκ τῆς μεταρσιώσεως τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἕνα ἐξαιρετικὸν Solo ἑνὸς ὀργάνου. Εἰς πολλοὺς βεβαίως θὰ ἐφάνη ἀρκετὰ ξενότροπος ἡ μελῳδία αὐτή, μαθημένους ἀπὸ τὴν μελιχρότητα καὶ τὸ φιλοπαῖγμον τοῦ ἑλληνικοῦ αὐλοῦ, τῆς αἰσθηματικῆς μας φλογέρας. Τὸ πέμπτον μέρος περιεγραφε τοὺς θρήνους τοῦ Ἄτυος (;). (Ὁ Ἄτυς (ἢ μᾶλλον Ἄττις) ἦτο νεαρὸς ποιμήν, τὸν ὁποῖον ἠγάπησε διὰ τὴν καλλονήν του ἡ θεὰ Κυβέλη καὶ κατέστησε ἱερέα τοῦ ἐν Φρυγίᾳ ἱεροῦ της. Ἀλλ' οὗτος περιφρονήσας τὸν ἔρωτα τῆς θεᾶς ἠράσθη μιᾶς ἄλλης θνητῆς καὶ ἕνεκα τούτου ἡ θεὰ τὸν κατηράσθη καὶ ὁ δυστυχὴς Ἄτυς προσβληθεὶς ὑπὸ μανίας ἔτρεχε διαρκῶς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, διδάσκων τὰ ὄργια τῆς ἐρωτολήπτου θεᾶς). Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς συνθέσεως αὐτῆς ἦτο μία χωρικὴ ἑορτή, πολὺ ἐπιτυχής, ζωγραφικωτάτη καὶ παραστατικὴ γραμμένη μὲ πολλὴν ἔμπνευσιν καὶ πολλὴν διάθεσιν. Ἐν τῷ συνόλῳ ἡ συμφωνικὴ αὐτὴ σύνθεσις τοῦ κ. Μαρσὶκ ἐὰν δὲν παρουσιάζῃ ἐξάρσεις, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μία κομψὴ σύνθεσις, μὲ λαμπρὰν ἐπεξεργασίαν, μὲ μίαν παραστικωτάτην ἐνορχήστρωσιν καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ συνθέτης της εἰμπορεῖ νὰ γράψῃ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ κάτι καλλίτερον. Προσόντα του, ὡς συνθέτου, παρουσιάζονται πολλὰ εὐέλπιδα.

Κατόπιν ἡ Δὶς Εὐγενία Πρωΐου ἐξετέλεσε εἰς τὸ πιάνο μὲ συνοδείαν ὀρχήστρας τὸ κονσέρτο εἰς mi min. τοῦ Chopin μὲ μίαν τέχνην μοναδικήν, εἰς τὴν ὁποίαν διεφαίνετο κάλλιστα ἡ σοφὴ ὁδηγία τῆς διακεκριμένης καθηγητρίας της Κας Αὔρας Θεοδωροπούλου. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς συναυλίας ἤνοιξε ἡ Berceuse τῆς «Ἀφρικάνας» τὴν ὁποίαν ἔμελψε ἡ Δὶς Τασία Λυμπεροπούλου μὲ κάποιαν ἐπιφυλακτικότητα μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν ἀλλὰ ταχέως ἀντικατασταθεῖσαν ἀπὸ τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν. Ἡ Δὶς Λυμπεροπούλου εἰξεύρει νὰ χρωματίζῃ. Αἱ ᾄσματικαὶ ἐκτελέσεις της διανθίζονται πάντοτε ἀπὸ μίαν αἰσθηματικότητα ζωντανὴν καὶ πολὺ ἀξιοζήλευτον.

Ἐπηκολούθησε κατόπιν ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ὡραιοτάτου κονσέρτου (Mi min.) τοῦ Μένδελσον διὰ βιολίου μὲ συνοδείαν ὀρχήστρας ὑπὸ τοῦ κ. Μιχ. Καζάζη. Ἡ ἐκτέλεσις ἦτο πλέον ἢ ἀρίστη. Ἐκεῖνο τὸ andante ὁ Καζάζης τὸ ἔπαιξε κυριολεκνικῶς μὲ τὴν καρδιά του. Μοῦ μένουν ἔναυλοι ἀκόμη οἱ φθόγγοι τῆς γλυκειᾶς καὶ καθαρᾶς δοξαριᾶς του. Εἶνε τόσον ἁπλᾶ αὐτὰ τὰ κλασικὰ andante, οὕτως ὥστε ὅταν ἕνας καλλιτέχνης δὲν τοὺς δώσῃ ἐξαιρετικὸν χρῶμα, καταντοῦν σχολαστικά. Ὁ Καζάζης ἐξῆλθε ἀπὸ τὰ ὅρια αὐτὰ τῆς σχολαστικότητος καὶ ὥρισε ἀφετηρίαν διὰ τὸ δοξάρι του αὐτὴν τὴν καρδιά του καὶ τοιουτοτρόπως μᾶς ἐπαρουσίασε τὸ Andante ἐκεῖνο χρωματισμένον, ζωντανόν. Ἐπίσης καὶ τὸ φιλοπαῖγμον ἐκεῖνο Allegro molto vivace ἐξετελέσθη μὲ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν λεπτότητα ποὺ τὸ χαρακτηρίζουν. Ὁ Καζάζης εἶνε ἀπὸ τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα ποὺ τὰ κρατεῖ σφικτὰ ἡ Ἰδέα καὶ δὲν τὰ ἀφίνει νὰ περισπῶνται εὔκολα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ἀπὸ τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ Καζάζη περιμένω πολλά. Ἡ συναυλία ἔληξε διὰ τοῦ «Τρωϊκοῦ ἐμβατηρίου» τοῦ Berlioz. Ἡ σύνθεσις αὐτὴ ἀρχαιοπρεπὴς καὶ μεγαλοπρεπὴς ἐξετελέσθη ὑπὸ τῆς ὀρχήστρας ἐξόχως ὡραῖα, μὲ πολὺ χρῶμα καὶ ἔκφρασιν. Ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἔβλεπε ζωντανὴν εἰκόνα τῆς ἀφίξεως τῶν Τρῴων εἰς τὴν Καρχηδόνα.

Περατῶν τὰς γραμμάς μου αὐτὰς εὔχομαι ὅπως ἡ Σεβ. Διεύθυνσις τοῦ Ὠδείου καὶ κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος μᾶς παρουσιάσῃ ἐκτελέσεις ἐπίσης ὡραίας καὶ ἐνδιαφερούσας, ἀξίας τῆς φήμης του, τῶν πόρων του καὶ τῆς δικαίας ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ ἐνθαρρύνσεως.

Θ. Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Ὑπὸ τῶν κ. κ. Βασενχόβεν καὶ Μπουστίντουϊ ἐδόθη τὴν Κυριακὴν 26 Ἀπριλίου ἡ πέμπτη καὶ τελευταία των συναυλία κατὰ τὴν ἐφετεινὴν περίοδον. Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ προγράμματος ἀπηρτίζετο ἀπὸ τὴν Serénade πρ. 25 en ré majeur τοῦ Μπετόβεν, τὸ εὔθυμον αὐτὸ ἀριστούργημα, τὸ θαυμαστὸν διὰ τὴν ἐλαφρότητα τῆς συνθέσεως, σὸ ὑπενθυμίζον τὴν χαρωπὴν γαλήνην τῆς ἀνοίξεως. Ἡ σερενάτα γραμμένη διὰ βιολὶ φλάουτο καὶ βιόλαν ἐξετελέσθη ὁπωσδήποτε καλά. Ἔλειπε μᾶλλον ἡ ἑνότης. Πρέπει ὅμως νὰ ἐπαινεθῇ ἐκτὸς φυσικὰ ἀπὸ τὸ δοξάρι τοῦ κ. Μπουστίντουϊ, καὶ τὸ φλάουτο τοῦ κ. Παπαγεωργίου, διὰ τὴν γλυκύτητα καὶ ἠρεμίαν τοῦ παιξίματος.

Ἀκολούθως ἡ σονάτα τοῦ κ. Armand Marsick, διευθυντοῦ τῆς ὀρχήστρας τοῦ Ὠδείου διὰ πιάνο καὶ βιολί. Ὁ συνθέτης εἶνε ἀληθινὸς μύστης τῆς ἁρμονίας. Τὸ ἔργον του πολὺ ἐπεξεργασμένον, ἔχει στιγμὰς ἀβιάστου ἐμπνεύσεως, ἰδίως εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος. Τὸ σύνολον ἀξιοσημείωτον. Ὁ κ. Marsick ὑπῆρξε τυχηρὸς ν' ἀκούσῃ τὴν σύνθεσίν του ἐκτελουμένην μοναδικὰ ἀπὸ τοὺς κ. κ. Βασενχόβεν καὶ Μπουστίντουϊ. Τὸ ἀκροατήριον, μεταξὺ τοῦ ὁποίου πολλοὶ μουσικοί, ἐχειροκρότησεν ἐνθουσιωδῶς.

Ἡ συναυλία ἐτελείωσε μὲ τὴν περίφημη σονάτα τοῦ Μπετόβεν τὴν ἀφιερωμένην εἰς τὸν βιολιστὴν Κρόϋτσερ. Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἔμπνευσις τοῦ θεοῦ τῆς μουσικῆς λεπτότατα ἑρμηνευμένη μᾶς ὡδήγησεν ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν πηγὴν τῆς ἁρμονίας. Α. Μ.

Η ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ ἐκ τῆς ἐφημερίδος «Ἑστία».
Vorsicht (Προόοοοσοχὴ) ὑπὸ Θ. Ἀννίνου

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Μεγίστης σπουδαιότητος ἀνασκαφὴ γίνεται ἀπό τινος παρὰ τὸν *Βοτανικὸν κῆπον* ἐπὶ τοῦ πλησίον τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ κτήματος τοῦ στρατηγοῦ Δημοπούλου λαβόντος τὴν νόμιμον πρὸς ἀνασκαφὴν ἄδειαν τοῦ Ὑπουργείου, παρ' οὗ ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις εἰς τὸν ἔφορον ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καστριώτην.

Εἰς τὴν ἀνασκαφὴν ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ ἐν γειτονικῷ οἰκοπέδῳ πρό τινων ἐτῶν εὕρεσις πολλῶν ἀρχαίων τάφων ὡς καὶ μιᾶς πολυτίμου ἀργυρᾶς νεκρικῆς κάλπης, ἀπεδείχθη δὲ τῷ ὄντι, ὅτι οἱ τάφοι ἐξηκολούθουν καὶ ἐπὶ τοῦ κτήματος τοῦ κ. Δημοπούλου, ἀποτελοῦντες ὡς φαίνεται, συνέχειαν τοῦ ἀπὸ τοῦ Διπύλου καὶ τοῦ Κεραμεικοῦ ἀρχομένου μεγάλου νεκροταφείου.

Οἱ ἀνακαλυπτόμενοι τάφοι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς 5ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἀνήκουσι δηλαδὴ εἰς τὴν καλλίστην ἐποχὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βόθροι ὀρθογωνικοὶ ἐν οἷς εἶχον καῇ νεκροί, ἢ βόθροι περιέχοντες μόνον μεγάλην πηλίνην χύτραν, ὁμοίαν πρὸς μικρὸν πιθάριον, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι μόνον τὰ ὀστᾶ τῶν ἐπὶ ἄλλης θέσεως κατόπιν νεκρῶν.

Τὰ ἐντὸς τῶν βόθρων εὑρισκόμενα κτερίσματα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀγγεῖα μετ' ἐρυθρῶν εἰκόνων, κύλικες, οἰνοχόαι, μία ὑδρία καὶ εἷς ἀρκετὰ εὐμεγέθης δεῖνος, ἀνήκουσιν εἰς τὴν καλλίστην ἐποχὴν τῆς ἀρχαίας ἀγγειογραφίας. Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις καὶ ὀλίγαι λευκαὶ λήκυθοι καί τινα πήλινα εἰδώλια. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθεισῶν ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν ὑπάρχουσι καί τινες μετὰ Προευκλειδείου γραφῆς.

Ἀγγέλλεται ἐκ *Ριτσώνας* τῆς Βοιωτίας, ὅτι καὶ ἐφέτος ἔχουσιν ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν αἱ ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς διὰ τοῦ κ. Burrows ἐνεργούμεναι ἐκεῖ ἀνασκαφαὶ τάφων. Τὸ σπουδαιότερον ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν εὕρημα εἶναι μέχρι τοῦδε ὀλίγοι τάφοι Πρωτοκορινθιακοὶ (9ης — 8ης ἑκατονταετηρίς) ἀποτελούμενοι ἐκ μεγάλων λαρνάκων, ἐν αἷς παρὰ τοὺς νεκροὺς ὑπῆρχον ἀγγεῖα φέροντα γραφὰς ζώων δι' ἐρυθροῦ καὶ μέλανος χρώματος.

Ἠγγέλθη ἐκ *Καλημεριάνων τῆς Εὐβοίας*, ὅτι ἐπί τινος λόφου πλησίον τοῦ χωρίου ἀνεκαλύφθη ἀρχαῖον φρούριον καὶ ἐπιγραφὴ ἔχουσα τὰς λέξεις «*Νυμφῶν Ἀχελώιου*».

* *
*

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕΛΙΣ

Ἀβδοὺλ Χαμὶτ

Με τὴν εἴσοδον τοῦ Νεοτουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Γιλδὶζ διελύθη ἕνα μυστήριον. Τὸ σκοτεινὸν κι' αἰνιγματῶδες Παλάτι ἐπλημμύρισεν ἀπὸ φῶς καὶ ἀπὸ στρατιώτας μὴ ὁρκιζομένους πλέον εἰς τ' ὄνομα τοῦ Χαμίτ. Καὶ ᾐσθάνθησαν βέβαια ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μέθην τῆς νίκης, κάποιαν ἡδονικὴν ἱκανοποίησιν τῆς περιεργείας, ἐκεῖνοι ποὺ ἔσχισαν μὲ τὸ σπαθί των τὸν μαῦρον πέπλον τοῦ μυστηρίου,

Θὰ ἠμπορούσαμε ἄραγε νὰ εἴπωμεν, ὅτι μαζὶ μὲ τὸ Γιλδὶζ ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν κόσμον, καὶ ὁ ἐκθρονισμένος πλέον Σουλτᾶνος; Μοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσιν ἡ εἰλικρίνεια ἑνὸς Ἄγγλου ἀνταποκριτοῦ. Ἔγραφε εἰς τὴν ἐφημερίδα του. «Τί εἴδους ἄνθρωπος εἶναι ὁ Χαμὶτ δὲν δύναται κανεὶς νὰ γνωρίζῃ, ἀφοῦ εἰς οὐδένα ποτὲ ἔδειξεν ἀρκετὴν ἐμπιστοσύνην διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰ ἐσώτερά του διανοήματα καὶ αἰσθήματα». Κλεισμένος εἰς τὸ φρούριόν του καὶ εἰς τὸ ἐγώ του, δὲν ἐπεκοινώνησε

μὲ τὸν λαόν του, ἀκόμη καὶ μ' ἐκείνους ποὺ τὸν περιεστοίχιζαν, παρὰ μόνον μὲ διαταγάς. Καὶ ἀπὸ αὐτὰς — ἐπομένως ἀπὸ τὰς πράξεις του — εἶναι μόνον δυνατὸν νὰ σχηματίσῃ κανεὶς ἰδέαν τινὰ τοῦ χαρακτῆρος του, ἂν εἶναι ποτὲ δυνατὸν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν ἑνὸς ἀνθρώπου νὰ φωτισθῇ ὁλόκληρος ἡ ὑπόστασίς του, ἂν εἶναι δυνατὸν ποτὲ ἀπὸ τὴν θέαν σκελετοῦ ν' ἀναπλάσωμεν ἀκριβῆ τὴν μορφὴν τοῦ σώματος, τὴν συνολικὴν ἔκφρασιν τῆς φυσιογνωμίας.

***

Ἡ πρώτη ἐνεργὸς ἐμφάνισις τοῦ Χαμὶτ εἰς τὸν ἐπίσημον βίον τῆς Τουρκίας ἀποκαλύπτει τὴν μέθοδον τῆς πολιτικῆς του. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ ἀδελφοῦ του Μουράτ, ὁ Χαμὶτ ἐφάνη ἐπιδοκιμάζων τὸ νέον καθεστώς. Ἐδείκνυε ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Σουλτάνον· καὶ ὅταν μετ' ὀλίγον ὁ Μουρὰτ ὑπέστη νευρικὴν διατάραξιν, ὁ Χαμὶτ ἠρνήθη νὰ δεχθῇ προσωρινῶς τὸ στέμμα ἐπιμένων νὰ ἔλθῃ ἰατρὸς ἐξ Εὐρώπης διὰ τὴν ταχυτέραν θεραπείαν τοῦ ἀδελφοῦ του. Οὕτω φανερὰ μὲν ἀπέκρουεν τὴν ἔστω καὶ προσωρινὴν ἀναδοχὴν τοῦ στέμματος, ὑπούλως δὲ εἰργάζετο διὰ ν' ἀπομακρύνῃ παντοτεινὰ τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τοῦ Σουλτανικοῦ θρόνου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μιδὰτ πασσᾶς μὴ ἔχων πλέον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Μουρὰτ ἀφ' ἑνός, διαβλέπων δ' ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χαμὶτ ἄνθρωπον εὐφυᾶ καὶ εὐνοϊκῶς διατεθειμένον πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ συντάγματος, ὑπεστήριξε τὸν «ἅγιον πρίγκηπα» — «τότε εἰς ὅλους ἐφαίνετο ἅγιος» ἐξεφράσθη ἔπειτα ὁ Μιδὰτ — ὁ ὁποῖος ἐπὶ τέλους... ἐπείσθη νὰ περιζωσθῇ τὴν σπάθην τοῦ Ὀσμάν. Ἔκτοτε ἡ πρὸς τὸν Μουρὰτ ἀφοσίωσίς του ἐξητμίσθη τόσον, ὥστε νὰ κατακρατῇ καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους παραχωρουμένην ἐτησίαν εἰς ἐκεῖνον ἐπιχορήγησιν, αἱ ὑπὲρ τοῦ συντάγματος ἰδέαι του μετεβλήθησαν ἐκ θεμελίων — εἰς τὴν πρώτην εὐκαιρίαν ἀνεκάλεσε τὸ Σύνταγμα — καὶ ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ἐξώρισε τὸν Μιδάτ.

Οὕτως ἀρχίζει τὴν σταδιοδρομίαν του ὁ Χαμίτ: μὲ διπλωματικὴν ἱκανότητα, δόλον καὶ σκληρότητα, καὶ οὕτως ἐξακολουθεῖ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Αὐτοκρατορίας του. Διπλωμάτης μεταχειριζόμενος τὴν δεξιότητά του δι' ἀτομικὰ συμφέροντα συνήθως, τυραννῶν τὸν λαόν του καὶ δολιευόμενος τοὺς ὑποστηρικτάς του ἔβλεπε τὴν Τουρκίαν ὡς ἕνα ὡραῖον, πλούσιον κτῆμα ἱκανὸν νὰ τοῦ προμηθεύῃ χρυσόν, γυναῖκας καὶ καφὲ δύο ποιοτήτων, διὰ τοὺς φίλους καὶ διὰ τοὺς ἐχθρούς.

***

Ὁ Χαμὶτ ἤξευρε καὶ νὰ ὑποχωρῇ, ἀλλὰ κατὰ ἕνα τρόπον ἐντελῶς ἰδικόν του. Ὅσάκις οἱ ὑπήκοοί του δυσανασχέτουν ἐναντίον του, τοὺς ἄφηνε ἐλεύθερα νὰ σφάζουν Ἀρμενίους. Εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπολογισθῇ τί μεγέθους ἀκρωτηριασμοὺς ὑπέστη κατὰ καιροὺς τὸ ἔθνος τῶν Ἀρμενίων. Ὅταν διαβάζῃ ὅμως κανεὶς χρονικὰ περὶ τῶν σφαγῶν, νομίζει ὅτι ξεφυλλίζει τὰς πρώτας, πρώτας σελίδας τῆς ἱστορίας τῶν ἀνθρώπων. Παραθέτω ὀλίγας γραμμὰς ἀπὸ τὴν ἀφήγησιν ἑνὸς διερμηνέως τῆς γαλλικῆς πρεσβείας ἀναφερομένας εἰς τὴν αἱματοχυσίαν τῆς 26 — 28 Αὐγούστου τοῦ 1896. «Ὅταν λοιπὸν ἔφθασαν οἱ δήμιοι ὅλα ἦσαν ἕτοιμα· αἱ ἀρμενικαὶ θύραι ἦσαν σημειωμέναι μὲ κιμωλίαν· θὰ σᾶς δείξω τὰς τουρκικὰς ἐπιγραφάς, ὅλας μὲ τὸ ἴδιο χέρι. Ἔφθασαν μὲ τὸ πλοῖον, τὴν Τετάρτην 26 Αὐγούστου, κατὰ τὰς πέντε τὸ βράδυ, καὶ ὁλόκληρη τὴν νύκτα, ὁλόκληρη τὴν ἑπομένην ἡμέραν, ἐπὶ τριάντα ὥρας, ἐργάσθηκαν. Οἱ πρῶτοι Ἀρμένιοι, τοὺς ὁποίους συνήντησαν στὴν σκάλα, ὡδηγήθησαν εἰς τὰ χασάπικα. Ἐπειδὴ προσεπάθουν νὰ ξεφύγουν τοὺς ἔκοψαν τὰ χέρια, καὶ ὁ χασάπης ἐφώναζε: «Χοιρινὰ πόδια γιὰ πούλημα!» Ἔπειτα τοὺς ἔσφαζαν, κατὰ τὴν ὠργανωμένην πλέον μέθοδον τῆς ἐκτελέσεως. Αἱ συμμορίαι ἦσαν ὡπλισμέναι μόνον μὲ μπαστούνια, *σοπάς*, μὰ ὅλα τοῦ ἰδίου σχήματος καὶ τοῦ ἰδίου μεγέθους: θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι κατεσκευάσθησαν εἰδικῶς δι' αὐτὴν τὴν χρῆσιν, ἀπὸ τὰ ναυτικὰ ἐργαστήρια, καὶ εἶνε γνωστὸν ὅτι πολλὰς ἡμέρας πρίν, εἶχον διανεμηθῇ εἰς διαφόρους ἀστυνομικοὺς σταθμούς, διότι αἱ ἀρχαὶ ἦσαν προειδοποιημέναι κι' ἐπερίμεναν τὸ πραξικόπημα».

Ἔτσι τὸ αἷμα τῶν Ἀρμενίων συχνὰ ἐχρησίμευσε διὰ νὰ ξεθυμαίνῃ κάπου ὁ Τουρκικὸς ὄχλος.

***

Συνεχίζων τὴν παλαιὰν πολιτικήν του δὲν ἐνόησε τὰς προοδευτικὰς τάσεις ποὺ ἐγεννήθησαν κι' ἐγιγαντώθησαν εἰς τὸ Κράτος του. Τὸ νέον πνεῦμα ποὺ ἀνέπνευον οἱ ἐκλεκτοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του, δὲν ἠσθάνθη ὅτι ἐγέμιζε σιγά, σιγὰ τὴν ἀτμόσφαιραν. Τὸ ρεῦμα τῶν νέων ἰδεῶν ἐθεώρησεν ὡς παρεκτροπὴν τῶν δούλων του ἁπλῶς. Καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους ἄλλους ἔδιωξε διὰ παντὸς καὶ ἄλλους προσωρινῶς. Ἐπίστευσεν ὅτι κρατῶν τὰ σύρματα θὰ ἠμπόδιζε τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα νὰ τραβήξῃ τὸν δρόμον του. Δὲν ἐγνώριζεν ὅτι ὁ sui generis αὐτὸς ὁ ἠλεκτρισμὸς ἦτον ἱκανὸς νὰ κλονίσῃ καὶ Σουλτάνον.

ΝΕΟΕΛΛΗΝ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΣ ὁ καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν κ. Κ. Α. Ψάχος ἔκαμε σπουδαιοτάτην διάλεξιν περὶ τῆς μουσικῆς στενογραφίας τῆς Βυζ. μουσικῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον.

Ὁ κ. Ψάχος κάτοχος τελείως τοῦ θέματός του, ἀφ' οὗ ἀφηγήθη πρῶτον ἱστορικῶς πῶς ἐμορφώθη ἡ σηματογραφία τῆς Βυζ. μουσικῆς ἐξ αὐτῆς ταύτης κυρίως τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, προέβαλε διὰ φωτεινῶν εἰκόνων δείγματα τῆς ἐκφωνητικῆς καὶ τῆς πρώτης στενογραφίας, ἐν οἷς καὶ ἓν τῆς ἀρμενικῆς. Εἰσελθὼν εἶτα εἰς τὸ κυρίως τεχνικὸν μέρος τοῦ θέματός του ἀπέδειξεν ὅτι ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ διῆλθεν ἡ αὐτὴ πάντοτε διὰ μέσου διαφόρων γραφικῶν ἰδιωμάτων, συνισταμένων εἰς τὴν κατὰ καιροὺς ἀνάστασιν τοῦ πρώτου στενογραφικοῦ εἴδους. Ἐπιμείνας δὲ εἰς τὴν κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας ἐξέλιξιν τῆς γραφῆς προέβαλε πλεῖστα δείγματα εἰς ὅλα τὰ γραφικὰ ἰδιώματα ἀπὸ τῆς ἀρχαίας στενογραφίας μέχρι τῆς σημερινῆς γραφῆς, ἐξ ἰδιοχείρων αὐτῶν τούτων τῶν ἐξηγητῶν ἤτοι τοῦ Πελοποννησίου τοῦ Βυζαντίνου, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Χουρμουζίου καὶ ἄλλων. Ἀλλὰ καὶ διὰ παραδειγμάτων ἐκτελεσθέντων ὑπό τινων μαθητῶν τοῦ Ὠδείου ἐμπράκτως ἀπέδειξεν ὅσα εἶπε καὶ προέβαλε, καταδείξας τὴν πλάνην οὐ μόνον τινῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Εὐρωπαίων, οἵτινες κατέγειναν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο.

ΤΟΝ νέον Σουλτάνον περιγράφουν ὡς πρίγκηπα ἀκόμη Ρεσάτ: Ἔχει τάσεις δημοκρατικὰς καὶ λατρεύει τὴν ἀγροτικὴν ζωήν. Ξένας γλώσσας δὲν ὁμιλεῖ. Δὲν ἀμελεῖ ποτὲ τὰς θρησκευτικὰς ἐντολὰς ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι φανατικός. Γνωρίζει καλὰ τὴν τουρκικὴν ἱστορίαν καὶ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῆς Εὐρώπης. Ἐντιμότατος. Τὴν γνώμην τῶν ἄλλων τὴν δέχεται, μόνον ὅταν πεισθῇ περὶ τῆς βασιμότητός της. Τέλειος ἱππότης. Ἔχει ζωηρὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ ἀντλήσῃ νέα φῶτα ἐκεῖθεν.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΣ εἰς τὴν Νίκαιαν ἀπεκαλύφθη ὁ ἀνδριὰς τοῦ Γαμβέττα. Τὸν γάλλον πατριώτην ἐξύμνησε κατὰ τὴν ἑορτὴν ὁ πρωθυπουργὸς κ. Κλεμανσώ, ὁ ἀντίπαλος τοῦ Γαμβέττα.

«Εἶναι σὰν θρῦλος, εἶπεν, ἡ ἱστορία τοῦ νέου τούτου μεσημβρινοῦ Γάλλου, τοῦ ὑπερπληρωμένου ἀπὸ ἠχηρὸν πάθος, ὁ ὁποῖος ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ μικρὸν πατρικὸν παντοπωλεῖον τοῦ Καὸρ εἰς τὸ βῆμα τῶν Παρισινῶν δικαστηρίων ὅπως εὕρῃ ἐργασίαν καὶ δόξαν, ὠθεῖται ἀπὸ τὴν ὑπερτάτην ἐθνικὴν ἀνάγκην, μετὰ τὴν τρομερὰν δοκιμασίαν τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς, καὶ ἀντὶ τοῦ δικηγόρου εὑρίσκει ἐν ἑαυτῷ τὸν στρατιώτην, τὸν σωτῆρα τῆς πατρίδος, τὸν θεμελιωτὴν συγχρόνως τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν.

»Ὅλοι οἱ πλησιάσαντες τὸν Γαμβέτταν, φίλοι ἢ ἀντίπαλοι, ἠσθάνθησαν τὸ «κτύπημα» μιᾶς κυριαρχικῆς προσωπικότητος. Λαμβάνω τὴν λέξιν ταύτην ὑπὸ τὴν εὐγενεστέραν σημασίαν καὶ διὰ τὸν κυριαρχοῦντα καὶ διὰ τὸν κυριαρχούμενον. Διότι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ μιᾶς τέχνης ἰδεαλισμοῦ, προσπαθούσης νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον μέχρι τῶν ὑψηλοτάτων κορυφῶν τῆς σκέψεως καὶ τῆς πράξεως. Ἀπομονωμένος, ὁ φιλόσοφος ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν ἀνάμιξιν μὲ τὰ πράγματα, προπαρασκευάζει ἴσως μίαν μεγαλειτέραν δύναμιν διὰ τὸ μέλλον. Ἀλλ' ὁ Κυρίαρχος τῆς σημερινῆς ἐποχῆς θὰ εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ δράσῃ ἐπὶ τοῦ πλήθους τῆς ἡμέρας, ὁ ὁποῖος δαπανῶν διὰ τοὺς ἀνθρώπους τούτους ὅλην τὴν συντακτικὴν δύναμιν, ὅση ὑπάρχει ἐντός του, θὰ διοχετεύσῃ εἰς τὰ βαθύτατα τῆς κοινωνίας, ὅλον τὸ ρεῦμα τῶν κοινῶν συγκινήσεων, τὸ καταλῆγον εἰς τὴν ὁριστικὴν δρᾶσιν. Αὐτὸς κάμνει τὴν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν ἄλλοι παρεσκεύασαν πρὸ αὐτοῦ».

Ὁ Βίσμαρκ καὶ ὁ Γαμβέττας προσωπογραφοῦνται ὡς ἑξῆς ὑπὸ τοῦ Κλεμανσώ.

«Εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῶν ἀντιτίθενται δύο μεγάλαι φυλαί, ἔχουσαι τὸ αὐτὸ δικαίωμα, τὸ δικαίωμα νὰ ὑπάρξουν. Εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῶν συγκεντροῦνται, ἐντείνουσι τὰς δυνάμεις των, αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ ἐλαττώματα δύο λαῶν, τὰ μεγαλεῖα καὶ αἱ ἀθλιότητες δύο ἱστοριῶν. Ὁ τραχὺς καὶ καταθλιπτικὸς στρατιώτης τοῦ παγγερμανισμοῦ, ἔχων καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν καρδίαν σιδηρόφρακτον, ταράσσων τὴν πυκνὴν μᾶζαν τῶν μυθικῶν πολεμιστῶν του, ἀμείλικτος, ἀκλόνητος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν σχεδίων τὰ ὁποῖα παρίστανεν ὡς χαραχθέντα ὑπὸ τῆς θείας προνοίας, μολονότι τὰ εἶχε χαράξει αὐτός. Ὁ ἄλλος, ὁ «μαινόμενος παράφρων» τῆς λατινικῆς δικτατορίας, ριφθεὶς ὥσει ἐκ ναυαγίου εἰς τὴν ὑπάτην ἐξουσίαν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ μιᾶς τρικυμίας, συναισθανόμενος ὡς προορισμόν του νὰ αὐτοσχεδιάσῃ τὸν πόλεμον, ἀναφλέγων μὲ τὸν καίοντα λόγον του ἕνα λαὸν ἀπολέσαντα πλέον πᾶν στήριγμα, ἀνασυντάσσων ἄτακτα στρατεύματα, ὠθῶν αὐτὰ εἰς τὰ πεδία τῆς καταστροφῆς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐν τούτοις πολλάκις ὑπεχώρησεν ἐνώπιόν των ὁ ἐχθρός, καὶ οὕτω μὲ τὴν ὑψηλὴν εὐγένειαν τοῦ ἔργου εἰς τὸ ὁποῖον παρασύρει τοὺς αἰφνιδίως συνταχθέντας στρατιώτας του, σώζων τὸν πολυτιμότερον θησαυρόν. Τὴν ψυχὴν τῆς πατρίδος».

ΤΟ τελευταῖον ἔργον τοῦ Ρώσσου μυθιστοριογράφου Μαξίμου Γκόρκυ ἡ «Ἐξομολόγησις» ἐπροκάλεσε πάλιν ζωηρὰς ἐπικρίσεις καὶ ἀλληλεπιθέσεις μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ ταλάντου του. Οἱ φιλολογικοί του ἐχθροὶ εὑρίσκουν ὅτι ἡ «Ἐξομολόγησις» εἶνε νέα ἔνδειξις τοῦ φιλολογικοῦ θανάτου τοῦ Γκόρκυ, ἐνῷ οἱ φίλοι του καὶ θαυμασταί του ἀπεναντίας τὸ θεωροῦν ὡς ἀριστούργημα. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου εἶνε ἡ ἑξῆς.

Ἔχομεν ἐνώπιόν μας τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ Ματθαίου ὅστις εἶνε ἕνας ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ παιδὶ ἀκόμη ὁ Ματθαῖος, ὀρφανὸ καὶ ἐγκαταλελειμμένο, διέρχεται ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα τοῦ χαμινίου ἕως ὅτου τὸ λαμβάνει ὑπὸ τὴν προστασίαν του ἕνας διάκος ποὺ καὶ αὐτὸς εἶνε ἕνας πρωτότυπος ἄνθρωπος, φιλόσοφος καὶ ποιητὴς χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ, ἀλλ' ἄνθρωπος μὲ χρυσῆ καρδιά. Σιμά του ὁ Ματθαῖος γίνεται ἄλλο παιδί, τὸ ὁποῖον παραλαμβάνει, μετὰ τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ διάκου, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ὁ ἐπιμελητὴς ἑνὸς ἄρχοντος. Ὁ ἐπιμελητὴς εἶνε ἕνας κλέπτης, ἀληθινὴ βδέλα τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ ὑπολογισμός του, παραλαμβάνοντος πλησίον του τὸν μικρὸν Ματθαῖον, εἶνε ἁπλούστατος. Θέλει διὰ τῶν δεήσεων τοῦ μικροῦ ἁγίου νὰ σώσῃ τὴν ψυχήν του τὴν ἁμαρτωλήν. Ὁ Ματθαῖος πάλιν, ἀφελὴς καὶ ἀγαθὸς ὡς ἦτο, δὲν ἀντιλαμβάνεται κατ' ἀρχὰς τὸ τί συμβαίνει τριγύρω του. Ἐφ' ὅσον ὅμως μεγαλώνει, βλέπει τί γίνεται μέσα 'ς τὰ γραφεῖα τῆς ἐπιμελητείας· ἐξ ἄλλου ἡ κόρη τοῦ ἐπιμελητοῦ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τοῦ καθίσταται ἀγαπητή· καὶ τότε ἀρχίζει νὰ ἐννοῇ. Ἄλλως τε τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ ἐναντίον τοῦ ἐπιμελητοῦ δὲν τὸν ἀφίνει καὶ αὐτὸν ἄθικτον. Τότε ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ Ματθαίου ἀναφαίνονται. Εἶνε πάντοτε θεοφοβούμενος καὶ εὐλαβής. Ἀλλ' ὅσον περισσότερον πιστεύει εἰς τὸν Θεόν, ἐπὶ τοσοῦτον τοῦ κακοθέλει διὰ τὰς ἰδίας του ἀδυναμίας, καὶ διὰ τὰς ἀδικίας τὰς ὁποίας κάμνει εἰς τὸν λαόν. Καὶ ὅσον ἀναπτύσσεται καὶ ἐπιτυγχάνει εἰς τὴν ζωήν του, ἐπὶ τοσοῦτον παλαίει μὲ τὸν Θεὸν τὸν ὁποῖον λατρεύει. Κερδίζει μὲ τὴν ἐργασίαν του ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ζωῆς ὑπὸ τὴν σιδηρᾶν προστασίαν τοῦ ἐπιμελητοῦ. Νυμφεύεται, κτίζει σπίτι καὶ κάμνει παιδιά. Ἀλλ' ὅλον αὐτὸ τὸ οἰκογενειακὸν οἰκοδόμημα καταρρέει. Ἡ γυναῖκα του πεθαίνει εἰς τὸν δεύτερον τοκετόν της, τὸ πρῶτον του παιδὶ ἐπίσης πεθαίνει, τὸ σπίτι του καίεται καὶ ὁ Ματθαῖος τότε καταρώμενος τὸν πενθερόν του ἐγκαταλείπει τὰ πάντα καὶ φεύγει πρὸς ἀναζήτησιν τῆς θείας ἀληθείας τῆς ζωῆς.

Ὁ κ. Σεμενὼφ ὁ γνωστὸς φιλολογικὸς ἐπιστολογράφος τοῦ «Ἑρμοῦ τῆς Γαλλίας» χαρακτηρίζει ὡς «ξηρὰν καὶ κουραστικὴν» τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ πρώτου μέρους τοῦ μυθιστορήματος, μὲ ὅλην τὴν ἐκφραστικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος τὸ πλῆρες εἰκόνων, τὸ ὁποῖον ὁ Γκόρκυ, θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Ματθαίου, ὁ ὁποῖος εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ Γκόρκυ ὅστις ἀφηγεῖται τὴν ζωήν του. Ὅταν ὅμως φθάνομεν εἰς τὸ μέρος ὅπου ὁ Γκόρκυ διηγεῖται τὰς περιπετείας του καὶ τὰς περιπλανήσεις του ἀνὰ τὴν Ῥωσσίαν, ἡ ἀνάγνωσις καθίσταται τόσον γοητευτική, τόσον συγκινητικὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα.

Διηγούμενος τὰς περιπλανήσεις τοῦ Ματθαίου ὁ Γκόρκυ γράφει τὴν ἰδικήν του Ὀδύσσειαν, ὅ,τι ἐγνώρισεν, ἔζησε καὶ ὑπέφερε καὶ ὑπενθυμίζει εἰς πολλὰς σελίδας τοὺς «Ἀλήτας». Ἀλλὰ τὸ περιβάλλον εἶνε νέον καὶ εὐτυχῶς νέα τὰ πρόσωπα. Ἡ αὐτὴ πάντοτε ἀνθρωποθάλασσα, τὸ αὐτὸ βάθος τῆς ψυχῆς ποὺ πάντοτε πάσχει καὶ ἐρευνᾷ.

Ὁ κ. Σεμενὼφ λέγει ὅτι αἱ σελίδες ὅπου ὁ Γκόρκυ περιγράφει τὴν διαμονὴν τοῦ Ματθαίου πλησίον τῶν μοναχῶν, τὰ ἤθη καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν, θὰ μένουν αἰώνια, διότι εἶνε αὐτὴ αὕτη ἡ ζωή, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ὑψηλή, ἡ μεγάλη τέχνη.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Τὸ θέατρον Συντάγματος κάμνει ἔναρξιν τῶν παραστάσεών του τὴν 2 Μαΐου μὲ τὴν πρώτην ἑλληνικὴν ὀπερέτταν «Σία κι' ἀράξαμε» τοῦ συνεργάτου μας κ. Θεοφρ. Σακελλαρίδη. Τὸ λιμπρέττο ἐγράφη ἀπὸ τοὺς κ. κ. Δημητρακόπουλον καὶ Γρανίτσαν.

Ἡ «Νέα Σκηνὴ» ἤρχισε τὰς παραστάσεις της μὲ τὴν «Μητέρα» τοῦ Μπράκο.

Τὴν 10 Μαΐου ἔναρξις τοῦ θεάτρου «Κυβέλης» μὲ τὸν Ἀρσὲν - Λουπέν. Ἡ κυρία Κυβέλη θὰ παρουσιασθῇ ὡς δοὺξ εἰκοσιεπταέτης.

Νέα ἔργα θὰ δοθοῦν ἐφέτος τῶν κ.κ. Γρ. Ξενοπούλου, Π. Νιρβάνα, Ν. Πορφύρα, Χρ. Δαραλέξη, Παντελῆ Χόρν, Σπύρου Μελᾶ, κλπ. κλπ.

Προσεχῶς ἀρχίζομεν τὴν δημοσίευσιν τοῦ δράματος τοῦ κ. Σπύρου Μελᾶ «Τὸ Κόκκινο Πουκάμισο» τὸ ὁποῖον παρέστησε πέρυσι ὁ θίασος τῆς κυρίας Κυβέλης Ἀδριανοῦ.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἀγριολούλουδα, ποιήματα Νίκου Σαντοριναίου, Σμύρνη τυπ. Βιδορῆ Φρ. 1.50.

Τὸ παληὸ βιολί, ποιήματα Ι. Πολέμη. Ἀθῆναι τυπ. «Ἑστία» Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη Δρ. 3.50.

Μελέτη περὶ ἀλκοολισμοῦ, Ἀθανασίου Λεβεντοπούλου ἐπισκόπου Σύρου. Σῦρος τυπ. «Ἰατρικῆς Προόδου».

Ποιήσεις, Γεωργίου Σ. Ζερμπίνη. Σμύρνη τυπογρ. ὁ «Τύπος».

Die Lehnwörter der mittelgriechischen Vulgärliteratur, von Man. A. Triandaphyllidis. Strassburg, Karl Trübner.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων» — ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν . . . . Δρ. 2448.55

Τὸ ἀπαιτούμενον ὁλικὸν ποσὸν εἶναι 3,500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1,100. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμνητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

ΚΑΘΕ συνδρομητὴς τῶν «*Παναθηναίων*» ὁ ὁποῖος ἐγγράφει ΕΝΑ νέον συνδρομητὴν ἐτήσιον καὶ συναποστέλλει τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς, λαμβάνει ὡς δῶρον ΟΚΤΩ δραχμῶν βιβλία ἐκ τοῦ κατωτέρω καταλόγου.

Διατιμῶμεν χάριν εὐκολίας τὰ βιβλία τῆς Α΄ Σειρᾶς πρὸς Δρ.—Φρ. 1 ἕκαστον καὶ τῆς Β΄ Σειρᾶς πρὸς 3.

Τὰ βιβλία θ' ἀποστέλλωνται *ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν.*

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν βιβλίων τοῦ καταλόγου μας, ἀναλαμβάνομεν ν' ἀποστείλωμεν ὅ,τι δήποτε βιβλίον μᾶς ζητηθῇ μὴ ὑπερβαῖνον τὰς Δρ.— Φρ. 8 διὰ κάθε νέαν ἐγγραφήν.

Κάθε συνδρομητής μας ἔχει βεβαίως ἕνα στενὸν φίλον ἢ συγγενῆ φιλαναγνώστην, διατεθειμένον νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ ἔργον ἑνὸς περιοδικοῦ. Αὐτὸν τὸν φίλον ἢ συγγενῆ ἂς θελήσῃ νὰ τὸν ἐγγράψῃ εἰς τὰ «*Παναθήναια*». Ὅ,τι ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς συνδρομητάς μας εἶναι ἐλάχιστον διὰ κάθε ἕναν χωριστά. ΜΕΓΙΣΤΗ ὅμως θὰ ἦναι ἡ ἐκ τοῦ συνόλου ἐνίσχυσις τῶν «*Παναθηναίων*» καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς πρόοδος καὶ βελτίωσις τοῦ περιοδικοῦ.

Σειρὰ Α΄. — Πρὸς δρ. 1 ἕκαστον

Χ. Ἄννινος:	Ἐδῶ κ' ἐκεῖ.
Δ. Βικέλας:	Λουκῆς Λάρας, διήγημα.
Ι. Δελαμπρέτ, μετάφρ.	
Χ. Ἀννίνου:	Θεῖος καὶ ἐφημέριος.
Ν. Ἐπισκοπόπουλος:	Ἔρημες ψυχές, δρᾶμα.
Δ. Γρ. Καμπούρογλους:	Mémoires du Prince N. Ypsilanti.
Κ.Μ. Κωνσταντόπουλος:	Ἱστορία τῆς βυζαντ. τέχνης.
Α. Κόναν Δόϋλ, μετάφρ.	
Χ. Ἀννίνου:	Τὸ παράδοξον ἔγλημα.
Α. Κόναν Δόϋλ, μετάφρ.	
Χ. Ἀννίνου:	Τὸ σῆμα τῶν τεσσάρων.
Α. Κλάρη, μετάφρ. Α. Παπαδιαμάντη:	Ἡ εὕρεσις τῆς γυναικὸς τοῦ Λώτ.
Κώστας Λαδόπουλος:	Χαμένη εὐτυχία, δρᾶμα.
Σπ. Λοβέρδος:	Ἡ Ἁγία Πόλις.
Μ. Μαλακάσης:	Ἡ Κυρὰ τοῦ Πύργου, δρᾶμα.
Γ. Μαυρογιάννης:	Βυζαντ.τέχνη καὶ καλλιτέχναι.
Σπῦρος Μελᾶς:	Ὁ Γυιὸς τοῦ Ἴσκιου, δρᾶμα.
Κίμων Μιχαηλίδης:	Σὰν Ζωὴ καὶ σὰν Παραμύθι.
Παῦλος Νιρβάνας:	Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία.
	Ἀρχιτέκτων Μάρθας, δρᾶμα.
	Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια.
	Παγὰ Λαλέουσα. ποιήματα.
	Τὸ Χελιδόνι, δρᾶμα.
Ὄσκαρ Οὐάϊλδ:	Σαλώμη, δρᾶμα.
Α. Ὄπβαρδ, μετάφρ.	
Χ. Ἀννίνου:	Μία συνωμοσία.
Σπυρίδων Παγανέλης:	Πάρεργα Φύλλα.
Κωστῆς Παλαμᾶς:	Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν.
Ι. Πολυλᾶς:	Ἡ Φιλολογική μας Γλῶσσα.
Γ. Στρατήγης:	Τραγούδια τοῦ Σπιτιοῦ.
Μπρὲτ Χάρτ, μετάφρ. Α. Παπαδιαμάντη:	Ἡ καλὴ τύχη τοῦ Ρῶριν Κόμπ.
Λεύκωμα «Παναθηναίων»:	20 καλλιτεχν. εἰκόνες εἰς τὸ σχῆμα τῶν «Παναθηναίων».
Σπαρτιατικὸν Ἡμερολ:	Ἔτος 1906.
	» 1907.

Σειρὰ Β΄. — Πρὸς δρ. 3 ἕκαστον

Γρηγόριος Ξενόπουλος:	Μαργαρίτα Στέφα.
	Διηγήματα Σειρὰ Α΄.
	» » Β΄.
	» » Γ΄.
Νίκου Α. Βέη:	Δημώδη Ἄσματα Φιγαλίας μεθ' ὑπομνημάτων.
Τόμοι τῶν «Παναθηναίων»	χαρτόδετοι 1ος, 2ος, 4ος, 6ος, 7ος, 8ος, 9ος, 11ος.

Μυθιστορήματα καὶ Διηγήματα—Ἔκδ. «Παναθηναίων».

Σειρὰ Γ΄.

«Ὁ Ρωμηὸς τοῦ Σουρῆ»—μία ἐτησία ἐγγραφὴ φρ. 8 ἀντὶ 10.

«Διάπλασις τῶν Παίδων» —μία ἐτησία ἐγγραφὴ φρ. 8 ἀντὶ 10.

«Τὸ Ἐμπόριον» — μία ἐτησία ἐγγραφὴ φρ. 5.

«Δελτίον Ἐμπορ. καὶ Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας» μία ἐτησία ἐγγραφὴ φρ. 2 ἀντὶ 3.